

Uchwała Nr .....
Rady Miasta Ostrołęki
z dnia ..... 2023 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Ostrołęki
na lata 2023-2026**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40, z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840, z późn. zm.) po uzyskaniu opinii Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Miasta Ostrołęki uchwała, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Ostrołęki na lata 2023-2026, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Ostrołęki.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Załącznik do uchwały Nr.....
Rady Miasta Ostrołęki z dnia .....
w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki
nad Zabytkami Miasta Ostrołęki na lata 2023-2026

**GMINNY PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA OSTROŁĘKI
NA LATA 2023-2026**

Spis treści

1. Wstęp.....	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	5
3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku.....	5
3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.....	5
3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym	12
3.4. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.....	13
3.5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane.....	13
3.6. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych	14
3.7. Inne akty prawne	14
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	15
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	15
4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	15
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa	20
4.2.1. Program opieki nad zabytkami województwa mazowieckiego	20
4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego	28
4.2.3. Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030 + Innowacyjne Mazowsze.....	28
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	30
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami gminy	30
5.1.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Ostrołęki.....	30
5.1.2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	32
5.1.3. Program rewitalizacji dla miasta Ostrołęki na lata 2017-2023	36
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta z uwzględnieniem zabytków o najwyższym znaczeniu	37
5.2.1. Zarys historii miasta.....	37
5.2.2. Krajobraz kulturowy	40
5.2.3. Zabytki ruchome oraz zabytki w zbiorach muzealnych.....	45
5.2.4. Zabytki archeologiczne	48
5.2.5. Dziedzictwo niematerialne.....	49
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	53
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	57
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	59
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta. Analiza szans i zagrożeń.....	60
7. Założenia programowe gminnego programu opieki nad zabytkami	62
7.1. Priorytety programu opieki.....	62
7.2. Kierunki działań programu opieki	63
7.3. Zadania programu opieki.....	63
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	65
9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	66

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	67
10.1. Źródła publiczne. Środki krajowe	68
10.1.1. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	68
10.1.2. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny	76
10.1.3. Wojewódzki Konserwator Zabytków	78
10.1.4. Budżety jednostek samorządu terytorialnego	80
10.2. Źródła publiczne. Środki zagraniczne	81
10.3. Inne źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	84
10.3.1. Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.....	84
10.3.2. Narodowe Centrum Nauki	85
10.3.3. Europejskie Dni Dziedzictwa	85
10.3.4. Ogólnopolski konkurs „Zabytek zadbany”	85
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	86
Aneks 1. Wykaz obiektów zabytkowych z terenu Ostrołęki objętych ochroną prawną przez wpis do rejestru zabytków województwa mazowieckiego.....	87
Aneks 2. Wykaz obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków miasta Ostrołęki.....	89
Aneks 3. Wykaz stanowisk archeologicznych z terenu Ostrołęki	93
Aneks 4. Wykaz zabytków ruchomych z terenu miasta Ostrołęki.....	94

1. Wstęp

Celem opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Ostrołęki na lata 2023-2026 jest określenie i planowanie kierunków działań inicjowanych oraz podejmowanych przez władze Ostrołęki w zakresie ochrony zabytków oraz dziedzictwa kulturowego występującego w jej granicach administracyjnych, zgodnie z przepisami ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Program został opracowany zgodnie z wytycznymi Poradnika Metodycznego – Gminny Program Zabytków, przygotowany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie.

Najistotniejszą przesłanką uzasadniającą powstanie programu jest zachowanie dziedzictwa kulturowego miasta oraz upowszechnienie wiedzy o nim wśród mieszkańców oraz turystów. Funkcję tę można realizować między innymi poprzez edukację, począwszy od poziomu podstawowego, oraz pobudzanie rozwoju turystyki. Działania te mogą przyczynić się do przyspieszenia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta. Nieodzownym elementem tego typu działań jest budzenie w społeczeństwie świadomości istnienia zabytków i potrzeby ich rewitalizacji, jak również zwrócenie uwagi na istniejącą wspólnotę kulturową. Aby to osiągnąć należy pobudzić świadomość właścicieli, użytkowników i jednostki samorządu terytorialnego, skłonić te grupy do współdziałania, wzbudzić ich odpowiedzialność za właściwy stan zachowania obiektów historycznych oraz aktywny udział w zakresie opieki nad zabytkami.

Niniejszy program jest drugim dokumentem tego rodzaju opracowanym dla miasta Ostrołęki. Postanowiono, że w programowanym okresie, tj. w latach 2023-2026, podejmowane będą zarówno działania określane jako „miękkie”, tj. o charakterze nieinwestycyjnym, jak też prace renowacyjne obiektów będących własnością miasta. Celem działań zaplanowanych w niniejszym programie jest przede wszystkim promocja miasta i jego dziedzictwa kulturowego, jak również edukacja dotycząca opieki nad zabytkami połączona z wydarzeniami o charakterze historycznym.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną obowiązku wykonania gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Ostrołęki na lata 2023-2026 jest ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.:

Art. 87. 1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
  - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
  - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Obiekty zabytkowe – zabytki nieruchome i ruchome, podlegają na terytorium Polski ochronie prawnej na mocy wielu aktów prawnych:

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku

Obiekty zabytkowe są objęte ochroną prawną określoną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela:

Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dla niniejszego programu zasadne jest przywołanie poniższych artykułów tej ustawy:

Art. 3. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;

- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Art. 4. Ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 6.1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące w szczególności:
    - a) krajobrazami kulturowymi,
    - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
    - c) dziełami architektury i budownictwa,
    - d) dziełami budownictwa obronnego,
    - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
    - f) cmentarzami,
    - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
    - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
  - 2) zabytki ruchome będące w szczególności:
    - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
    - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
    - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
    - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
    - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
    - f) instrumentami muzycznymi,
    - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
    - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
  - 3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:
    - a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
    - b) cmentarzyskami,
    - c) kurhanami,
    - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7. Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;

- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 16.1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Art. 17.1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.

2. W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska.

Art. 18. 1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19. 1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20. Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 21. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22. 1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 89. Organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Szczególnie ważną rolę ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przypisuje właścicielowi lub posiadaczowi obiektu zabytkowego. Należy podkreślić, że dysponowanie zabytkiem powoduje – z jednej strony – obowiązki ciążące na właścicielu/użytkowniku, z drugiej jednak strony przysługują mu liczne prawa.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 25. 1. Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:

- 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku;
- 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
- 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

2. W celu spełnienia wymagań, o których mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany nieodpłatnie udostępnić do wglądu właścicielowi lub posiadaczowi zabytku nieruchomego posiadaną przez siebie dokumentację tego zabytku oraz umożliwić dokonywanie niezbędnych odpisów z tej dokumentacji.

Art. 26. 1. W umowie sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, przy określaniu sposobu korzystania z tego zabytku należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do decyzji o oddaniu w trwałą zarząd zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru.

Art. 27. Na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku wojewódzki konserwator zabytków przedstawia, w formie pisemnej, zalecenia konserwatorskie, określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

We wniosku należy wskazać zakres planowanych prac, ze wskazaniem zaplanowanych do zastosowania materiałów budowlanych i rozwiązań technicznych.

Art. 28. Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;

- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Art. 31. 1a. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować:

- 1) roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo
- 2) roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego – jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

2. Zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych, o których mowa w ust. 1a, ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji, wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny.

3. Egzemplarz dokumentacji badań, o których mowa w ust. 1, podlega po ich zakończeniu nieodpłatnemu przekazaniu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

W przypadku podejmowania uzgodnionych w organem ochrony zabytków działań przy obiektach zabytkowych, przy wyborze wykonawcy tych prac należy kierować się rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków.

Ponadto, cytowana ustawa nakłada na obywateli obowiązki wynikające z przypadkowych odkryć stanowisk archeologicznych.

Art. 32. 1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 3.

3. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany w terminie 5 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 i ust. 2, dokonać oględzin odkrytego przedmiotu.

4. Jeżeli w terminie, określonym w ust. 3, wojewódzki konserwator zabytków nie dokona oględzin odkrytego przedmiotu, przerwane roboty mogą być kontynuowane.

5. Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:

- 1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;
- 2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;
- 3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.

6. Roboty nie mogą być wstrzymane na okres dłuższy niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

7. Jeżeli w trakcie badań archeologicznych zostanie odkryty zabytek posiadający wyjątkową wartość, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o przedłużeniu okresu wstrzymania robót. Okres wstrzymania robót nie może być jednak dłuższy niż 6 miesięcy od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

8. Po zakończeniu badań archeologicznych, o których mowa w ust. 5 pkt 3, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję pozwalającą na kontynuację przerwanych robót.

Art. 33. 1. Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1.

3. W terminie 3 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 i 2, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany dokonać oględzin znalezionej przedmiotu i miejsca jego znalezienia oraz, w razie potrzeby, zorganizować badania archeologiczne.

3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym zostały określone zadania własne gminy:

Art. 7. 1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.4. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami reguluje m.in. zasady zmiany własności obiektów zabytkowych.

Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13 ust. 4).

Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13 ust. 5).

Jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie (art. 29 ust 2).

W przypadku nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu można nałożyć, w miarę potrzeby, na jednostkę organizacyjną obowiązek odbudowy lub remontu położonych na tej nieruchomości zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w decyzji (art. 45 ust. 2a).

Podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział. W odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa powyżej wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości (art. 96 ust 1 i 1a).

Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości (art. 109 ust. 1 pkt 4).

3.5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane

W ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane uregulowane zostały zasady użytkowania oraz prowadzenia prac budowlanych w obiektach zabytkowych.

Art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 tej ustawy wskazuje, że obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymać w należytym stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczać do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Katalog działań budowlanych w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają art. 29, 29a, 30 i 31 ustawy Prawo budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ww. ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania

pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 30. 2. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji.

Art. 39. 1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

3.6. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych

Zgodnie z ustawą z dnia 12 stycznia 1991r. o podatkach i opłatach lokalnych zwalnia się od podatku od nieruchomości grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej (art. 7 ust. 1 pkt 6).

3.7. Inne akty prawne

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się także w innych obowiązujących ustawach, przede wszystkim w:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska,
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury,
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków,

- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę,
- rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”,
- obwieszczenie Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 20 listopada 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych,
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 marca 2016 r. w sprawie uznawania praktyki zawodowej do wykonywania zawodów konserwatora zabytków ruchomych, konserwatora zabytków nieruchomych, konserwatora zabytkowej zieleni oraz archeologa.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone:

- w ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach,
- w ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Art. 84 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego obowiązek sporządzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Celem krajowego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W krajowym programie zostały określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Zadaniem głównym polityki państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższej przyszłości mechanizmów, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej. Planowane działania dotyczą sfery legislacyjnej, zmian organizacyjnych obejmujących konieczne rozszerzenie zakresu działań instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz zmian w strategii i organizacji ochrony dóbr kultury.

Założenia do programu krajowego określiły cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Celem programu krajowego jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. W założeniach program ma również uporządkowanie działań w sferze ochrony zabytków poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- 1) zasady *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić),
- 2) zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- 3) zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
- 4) zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- 5) zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
- 6) zasady odwracalności metod i materiałów,
- 7) zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą postępowania konserwatorów – pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022 został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (M.P. z 2019 r., poz. 808). Wygaś z końcem dnia: 31 grudnia 2022 r.¹

Przyjęto w nim następujące cele, priorytety i kierunki działania:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działania 1.1: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1.1.1. Zadanie: Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. W ramach tego zadania planuje się, oprócz aktualizacji materiałów szkoleniowych wypracowanych w ramach realizacji Programu 2014–2017, w tym podręcznika stosowanego w szkoleniach z zarządzania dziedzictwem dla gmin „Dziedzictwo obok mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach”, przygotowanie dodatkowych materiałów informacyjnych dla samorządów. Kolejnym działaniem będzie organizacja szkoleń z zarządzania dziedzictwem, na które zapraszani będą przedstawiciele władz samorządowych. Ostatnim przewidzianym działaniem będą przeprowadzone w 2022 r. badania ewaluacyjne, sprawdzające wpływ szkoleń na lokalne podejmowanie działań związanych z zarządzaniem dziedzictwem przez władze gmin i lokalnych liderów.

1.1.2. Zadanie: Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym realizowane będzie przez rozbudowę portalu internetowego <http://samorząd.nid.pl>, którego celem jest dostarczenie samorządom gminnym fachowej wiedzy i informacji na temat dziedzictwa, jego ochrony oraz możliwości jego wykorzystania dla dobra gminy z uwzględnieniem problematyki dostępności dziedzictwa dla osób z niepełnosprawnościami.

---

¹ W czasie opracowywania gminnego programu w opieki nad zabytkami miasta Ostrołęki na lata 2023-2026 nie został ogłoszony ani przyjęty krajowy program opieki nad zabytkami na lata 2023-2026, w związku z czym, przytaczamy założenia programu obowiązującego w latach 2019-2022.

1.1.3. Zadanie: Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach będzie realizowane w ramach czterech kierunków interwencji. W ramach pierwszego kierunku interwencji planuje się stworzenie w wybranych Oddziałach Terenowych Narodowego Instytutu Dziedzictwa centrów kompetencji ds. uwzględniania dziedzictwa kulturowego w procesach rewitalizacyjnych. Drugim kierunkiem interwencji będzie pilotaż szkoleń przedstawicieli wybranych gmin prowadzących lub planujących rewitalizację zasobu dziedzictwa kulturowego. Trzecim kierunkiem interwencji będzie wsparcie gmin tworzących lub aktualizujących gminne programy rewitalizacji lub zmieniających podstawę prawną prowadzonej rewitalizacji z lokalnych programów rozwoju na gminne programy rewitalizacji przez wspólne przeprowadzenie procesu identyfikacji dziedzictwa, szacowanie jego wartości i wskazanie właściwych sposobów jego ochrony i zagospodarowania w procesach rewitalizacyjnych. Czwartym kierunkiem interwencji będzie konkurs „Twój dom – dialog z tradycją”, z myślą o wsparciu procesów harmonijnego rozwoju i poprawy krajobrazu kulturowego. Celem konkursu będzie znalezienie i popularyzacja nowych wzorców zabudowy jednorodzinnej będących kontynuacją i nawiązaniem do form tradycyjnego budownictwa. Projekt konkursowy ma być przygotowany dla co najmniej trzech województw. Przed 2018 r. pilotażowy konkurs został z powodzeniem zrealizowany w województwie warmińsko-mazurskim.

1.1.4. W ramach zadania: Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrożenie programu opieki nad zabytkami planuje się opracowanie założeń, a następnie coroczną organizację konkursu skierowanego do samorządów gminnych. Celem jest promocja i upowszechnianie najlepszych wzorców, przede wszystkim w zakresie opracowywania i wdrażania gminnych programów opieki nad zabytkami, rozumianych jako dokumenty strategiczne w kontekście ochrony i zarządzania dziedzictwem i krajobrazem kulturowym oraz kształtowania ładu przestrzennego przez samorząd lokalny.

Kierunek działania 1.2: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1.2.1. W ramach zadania: Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich planuje się realizację nowej formuły programu stałych szkoleń pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków, ich delegatur oraz przedstawicieli samorządowych służb konserwatorskich. Szkolenie dedykowane będzie przede wszystkim osobom rozpoczynającym pracę w administracji konserwatorskiej, służąc im w zdobyciu niezbędnej wiedzy z wybranych obszarów tematycznych. W dalszej kolejności szkolenie to adresowane będzie do pozostałych pracowników służb konserwatorskich oraz do pracowników Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Szczegółowy zakres tematyczny szkoleń będzie ustalany na bieżąco w oparciu o zgłaszane zapotrzebowanie. W szczególności nacisk położony będzie na wprowadzane zmiany w zakresie prawa ochrony zabytków lub postępowania administracyjnego, mające wpływ na pracę organów ochrony zabytków, z uwzględnieniem wybranych szczegółowych zagadnień prawnych dotyczących prawa ochrony zabytków lub stosowania procedur administracyjnych na poziomie zaawansowanym, a także w zakresie opracowanych i wdrażanych do stosowania zaleceń i wytycznych Generalnego Konserwatora Zabytków dotyczących postępowania konserwatorskiego.

1.2.2. W ramach zadania: Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich planuje się kontynuację niezrealizowanego w całości kierunku działania nr 3 „Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską” celu szczegółowego nr 1 „Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce” realizowanego

w ramach Programu 2014–2017. Uzupełnieniem, niezrealizowanego w Programie 2014–2017 kierunku działań, będzie opracowanie standardów dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.

1.2.3. W ramach realizacji zadania: Wsparcie działań dokumentacyjnych zespołu zabytkowego planuje się działania prowadzone w trzech aspektach. Pierwszym jest wypracowanie zaleceń dotyczących waloryzacji zabytków i dokumentacji wartości zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz włączenie do zbioru kart ewidencyjnych informacji o wartościach i ich materialnych nośnikach dla wybranych zabytków. Priorytetową kategorią objętą działaniem byłyby zabytki techniki. Drugim aspektem zadania jest kontynuacja kierunku działania nr 1 „Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków przez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach” celu szczegółowego nr 2 „Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków” realizowanego w ramach Programu 2014–2017. Planowane jest zawarcie umów pomiędzy Narodowym Instytutem Dziedzictwa a wszystkimi wojewódzkimi urzędami ochrony zabytków określającymi zasady i wzajemne zobowiązania w zakresie współtworzenia cyfrowego repozytorium dokumentacji rejestru zabytków – obejmującego zabytki nieruchome, ruchome oraz archeologiczne. Na poziomie technicznym niezbędnym elementem współpracy jest współtworzenie przez wojewódzkich konserwatorów zabytków treści zawartych w bazie danych zarządzanych za pomocą aplikacji Narodowego Instytutu Dziedzictwa ScanManager. Następnie planuje się umożliwienie i nawiązanie stałej, sformalizowanej współpracy wojewódzkich konserwatorów zabytków z Narodowym Instytutem Dziedzictwa w zakresie prowadzenia geoportalu.

Trzecim aspektem zadania jest uzupełnienie i ujednoczenie systemów ewidencyjnych zabytków archeologicznych oraz wzmocnienie ochrony i opieki nad nimi.

1.2.4. W ramach realizacji zadania: Powołanie Centrum Architektury Drewnianej planuje się pozyskanie nieruchomości na siedzibę Centrum Architektury Drewnianej, remont, modelowo przeprowadzoną konserwację oraz adaptację na potrzeby biurowe. W ramach centrum zostanie zorganizowany punkt kontaktowy wspierający opiekunów architektury i budownictwa drewnianego we właściwej opiece nad tym wymagającym szczególnej troski zasobem zabytkowym. Działalność centrum będzie koncentrować się na opracowywaniu i szerokim udostępnianiu poradników i podręczników dobrych praktyk dla właścicieli i opiekunów zabytków architektury oraz budownictwa drewnianego, organizowaniu szkoleń dla właścicieli oraz kursów rzemiosła tradycyjnego podnoszących kompetencje rzemieślników w zakresie zapewniającym właściwą konserwację zabytków drewnianych, z uwzględnieniem regionalnej specyfiki technik rzemieślniczych oraz konstrukcji architektury drewnianej.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 2.1: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

2.1.1. W ramach zadania: Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy) planuje się stworzenie i wdrożenie internetowej bazy wiedzy standardów, zaleceń i wytycznych konserwatorskich dotyczących działań i prac przy różnych kategoriach zabytków. Zadanie obejmie upowszechnienie standardów dostępności

zabytków dla osób z niepełnosprawnościami. Planuje się także opracowywanie materiałów informacyjnych promujących stosowanie wytycznych i standardów postępowania konserwatorskiego wśród właścicieli zabytków, inwestorów i wykonawców prac przy zabytkach. Zadanie jest merytorycznie i czasowo uzależnione od realizacji zadania 1.2.2.

Kierunek działania 2.2: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

2.2.1. W ramach zadania: Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje planuje się:

- a) szkolenia dla policjantów z zakresu przeciwdziałania przestępstwom przeciwko zabytkom, we współpracy z wyspecjalizowanymi instytucjami kultury zajmującymi się ochroną dziedzictwa kulturowego,
- b) realizację we wszystkich województwach, w porozumieniu z komendami wojewódzkimi policji, z wykorzystaniem organizacji pozarządowych współpracujących z komendami policji, wojewódzkich urzędów ochrony zabytków oraz wyspecjalizowanych instytucji kultury, projektu rejestracji zabytków ruchomych na wypadek kradzieży, przez wykonanie aktualnej dokumentacji fotograficznej, znakowanie przy pomocy dostępnych środków technicznych, a także weryfikację wiedzy o zabytkach znajdującej się w zasobach wojewódzkich konserwatorów zabytków ze stanem realnym w wybranych dwóch powiatach w każdym województwie w ciągu roku.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działania 3.1: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

3.1.1. W ramach zadania: Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami planuje się stworzenie profesjonalnego planu, identyfikującego najważniejsze grupy docelowe, a następnie przeprowadzenie kampanii budującej świadomość społeczną w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego i przywracania ładu przestrzennego oraz profilaktyki i ochrony dziedzictwa przed działaniami przestępczymi (m.in. wandalizmem, dewastacją, nielegalną rozbiórką zabytkowej architektury, grabieżą stanowisk archeologicznych, kradzieżą i przemytem zabytków ruchomych). W kampanii zostanie uwzględniona tematyka zwiększenia dostępności do zabytków dla osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami.

3.1.2. W ramach zadania: Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w celu zwiększenia świadomości potrzeby poznania i ochrony dziedzictwa kulturowego przez młode pokolenie, planowane jest poszerzenie działań podjętych w ramach programu 2014–2017 przez tworzenie nowych, bardziej zróżnicowanych materiałów edukacyjnych dla szkół oraz prowadzenie warsztatów edukacyjnych dla młodzieży.

Kierunek działania 3.2: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

3.2.1. Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego skierowany będzie do podmiotów należących do społeczeństwa obywatelskiego. Program będzie wspierać proces

identyfikacji, dokumentacji i szerokiego upowszechniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także sprzyjać społecznemu zaangażowaniu w proces ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym, w tym nad zabytkami. Efektem programu będzie także wzmacnianie kapitału społecznego, stanowiącego jeden z czynników rozwoju nowoczesnych społeczeństw obywatelskich, przez animowanie wspólnego działania różnych lokalnych interesariuszy na rzecz szerokiego społecznego rozpoznania i zachowania dobra wspólnego, jakim jest dziedzictwo kulturowe i związane z nim wartości.

Program dotacyjny w ramach Programu 2019–2022 uwzględniać będzie dotychczasowe doświadczenia w zakresie wspierania wolontariatu w obszarze dziedzictwa kulturowego, mając na celu zapewnienie, po okresie pilotażowym, stabilnych i bardziej zróżnicowanych mechanizmów finansowania.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

4.2.1. Program opieki nad zabytkami województwa mazowieckiego

Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim na lata 2022-2025 został przyjęty uchwałą nr 169/21 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 21 grudnia 2021 roku.

Ideą opracowania programu opieki nad zabytkami dla województwa mazowieckiego było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. Ustalenie celów realizacji programu poprzedzone zostało gruntowną analizą stanu zachowania oraz ochrony mazowieckiego dziedzictwa kulturowego jak również oceną realizacji założeń poprzedniego programu opieki nad zabytkami województwa mazowieckiego. Stwierdzono, że zauważalnie polepszyła się opieka nad zabytkami. Powstało forum gminnych specjalistów opieki nad dziedzictwem kulturowym, podnoszące wiedzę i integrujące środowisko w celu wymiany doświadczeń. Coraz lepiej znane i zadbane dziedzictwo regionu jest powodem dumy lokalnych społeczności. Zauważalnie wzrosła świadomość roli i znaczenia tradycji i zabytków kultury materialnej. Zadbano o udokumentowanie mazowieckiego dziedzictwa XX wieku, które w poprzednim okresie nie było wystarczająco znane ani doceniane. Przedstawiciele samorządów i prywatni właściciele zabytków są coraz bardziej świadomi swoich obowiązków związanych z opieką nad nimi. Wzrosła też znajomość narzędzi pomagających zachować ich wzorowy stan. Szczególnie narażone na utratę elementy dziedzictwa niematerialnego coraz częściej znajdują oddanych kontynuatorów.

W celu realizacji idei opracowania, ww. program ustalił główne obszary i cele strategiczne, których realizacja ma przynieść poprawę stanu ochrony i opieki nad zabytkami województwa.

4.2.1.1. Obszar strategiczny A: Edukacja kształtująca świadomość i postawy.

W ramach tego obszaru strategicznego usytuowano cele związane z kształtowaniem świadomości i postaw pożądaných z punktu widzenia opieki nad zabytkami i troski o dziedzictwo. Zidentyfikowano dwa takie cele:

Cel A.1. Wprowadzić elementy edukacji o dziedzictwie, w tym w edukacji powszechnej

Dokonana analiza problemowa wykazała dobitnie, że jednym z największych zagrożeń dla dziedzictwa jest niska świadomość jego wartości wśród społeczeństwa. Aby temu zapobiec,

konieczne jest nie tylko wyedukowanie lokalnych społeczności, ale też aktywne zaangażowanie osób w różnym wieku do propagowania wiedzy o dziedzictwie i podtrzymywania tradycji. Samorząd Województwa będzie aktywnie wspierał w ramach tego celu powstawanie programów wzmacniających lokalną tożsamość oraz kształtował aktywną postawę lokalnych liderów poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi i grupami nieformalnymi na terenie województwa. Oprócz tych dwóch kierunków upowszechnianiu wiedzy o dziedzictwie i uwrażliwieniu na jego zagrożenia ma służyć wtyczka społecznościowa Mazowieckiego Centrum Wiedzy o Zabytkach (program A.2.1) oparta o geoankietę GIS. Możliwość łatwego zgłoszenia i interakcji jest elementem grywalizacyjnym i wzmacnia poczucie sprawczości użytkowników.

Przedsięwzięcie A.1.1. Tożsamość lokalna – wartość unikalna.

Cel przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie ma na celu wypełnienie jednego z najważniejszych deficytów, jakim jest brak dostrzegania i doceniania dziedzictwa lokalnego. Oprócz oczywistego pozytywnego wpływu na stan zabytków przez poszerzanie wiedzy o ich wartości i konieczności ich ochrony, wzmacnianie tożsamości lokalnej ma silny wpływ na powodzenie procesów rewitalizacyjnych, zapobieganie depopulacji i w efekcie przekłada się na potencjał rozwojowy gmin i całego województwa.

Opis przedsięwzięcia: Założeniem przedsięwzięcia jest wspieranie powstawania lokalnych programów edukacyjnych adresowanych do społeczności lokalnych, służących pogłębieniu ich wiedzy o dziedzictwie regionu i pogłębieniu poczucia tożsamości. Programy mogą być adresowane do różnych grup wiekowych. Programy wzmacniające tożsamość lokalną mogą być realizowane w szkołach na lekcjach WOS, historii lub lekcjach wychowawczych lub na lekcjach innych przedmiotów, jeśli dyrekcja Placówki podejmie taką decyzję, ponieważ ich realizacja wypełnia ministerialne wytyczne w sprawie elementów edukacji regionalnej zawartej w podstawie programowej. Programy powinny odnosić się do różnych wątków lokalnego dziedzictwa materialnego i niematerialnego, angażować ich uczestników w aktywne uczestnictwo i własną eksplorację różnych wątków. Oto jedynie przykładowe formy działań w ramach programów edukacyjnych:

- lekcje szkolne o dziedzictwie regionalnym i lokalnym;
- opracowanie serii regionalnych pomocy naukowych nawiązujących do dziedzictwa;
- opracowywanie podręczników gwar lokalnych, kompendiów lokalnych tradycji i zwyczajów;
- konkurs dla nauczycieli na pomoc naukową kształtującą wiedzę o zabytkach;
- tworzenie przez uczniów i nauczycieli form gier o tematyce związanej z dziedzictwem regionu;
- zajęcia pozalekcyjne połączone z wycieczkami do muzeów i zwiedzaniem zabytków;
- przygotowanie scenariuszy lekcji i wskazówek dydaktycznych do Mazowieckiego Centrum Wiedzy o Zabytkach.

Formy realizacji przedsięwzięcia: konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Źródła finansowania: fundusze rządowe na działania modelowe, środki z programu PO WER, środki własne samorządów, budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego, inne źródła.

Przedsięwzięcie A.1.2. „Odkrywamy nasze dziedzictwo” – coroczny konkurs fotograficzny.

Cel przedsięwzięcia: wywołanie wśród mieszkańców zainteresowania dokumentowaniem fotograficznym istniejących obiektów dziedzictwa, a także gromadzenie dokumentacji wykonanej przez społeczników.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie corocznego wojewódzkiego konkursu fotograficznego pod patronatem Marszałka. Każda edycja konkursu może zostać poświęcona innemu zagadnieniu, np. zabytkom drewnianym, dworom, pałacom i parkom, dziedzictwu niematerialnemu.

Formy realizacji przedsięwzięcia: konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Źródła finansowania: budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego, inne źródła.

Cel A.2. Wsparcie edukacyjnie samorządy lokalne i właściciele zabytków

Cel ten realizuje potrzebę wzmocnienia samorządów i innych podmiotów w wiedzę w zakresie skutecznych narzędzi opieki i ochrony zabytków oraz dziedzictwa niematerialnego. Jak wykazuje analiza, deficyty w tym obszarze dotyczą głównie nieznanymi nowych możliwości prawnych, braku upowszechnienia i wymiany dobrych praktyk, a także brak platform czy baz wymiany tej wiedzy.

Przedsięwzięcie A.2.1. Mazowieckie Centrum Wiedzy o Zabytkach.

Cel przedsięwzięcia: Stworzenie w ramach jednej z istniejących stron internetowych Mazowieckiego Centrum Wiedzy o Zabytkach – miejsca w przestrzeni internetu, gdzie gromadzona i udostępniana jest wiedza i dobre praktyki opieki nad zabytkami w celu ułatwienia samorządom i innym interesariuszom dostępu do niej.

Opis przedsięwzięcia: Centrum Wiedzy będzie oparte o koncepcję, jaką przedstawia Krajowa Polityka Miejska: Centra Wiedzy to zgromadzone w jednym miejscu i udostępniane przez strony internetowe (podmiotowe strony BIP) informacje dotyczące danego zagadnienia, których celem będzie wspieranie podmiotów polityki miejskiej, a zwłaszcza samorządów lokalnych, w przygotowaniu i realizacji działań dotyczących złożonych lub nowych aspektów rozwoju miast. Pozwoli to skupiać w jednym miejscu, dostępnym dla wszystkich użytkowników, aktualną i pełną wiedzę na dany temat. Zadaniem centrów będzie przede wszystkim: informowanie o tematach będących przedmiotem zainteresowania danego centrum; proponowanie i promowanie rozwiązań i dobrych praktyk w dziedzinach, które są zidentyfikowane jako nowe lub trudne; upowszechnianie wzorcowych dokumentów i schematów postępowania. Treści udostępniane przez centra wiedzy będą wytwarzane nie tylko przez właściwe resorty, ale także przez JST i ich korporacje, ekspertów, jednostki naukowe itd. Będą to dokumenty, podręczniki, ekspertyzy, zestawy dobrych praktyk i wszelkie inne informacje, które mogą w danej dziedzinie być przydatne samorządom.

Mazowieckie Centrum Wiedzy o Zabytkach tworzone będzie poprzez umieszczanie treści dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami, na przykład na istniejącej platformie internetowej Wrota Mazowska (<http://www.wrotamazowska.pl>), stronie internetowej Samorządu Województwa Mazowieckiego (www.mazovia.pl), albo w innej wybranej lokalizacji.

Formy realizacji przedsięwzięcia: program własny samorządu województwa z udziałem partnerów zewnętrznych (samorządy, MWKZ, NID, NGO, inni interesariusze) jako dostarczycieli treści do Centrum Wiedzy.

Źródła finansowania: budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego, inne źródła.

Przedsięwzięcie A.2.2. Konkurs „Renowacja Roku”.

Cel przedsięwzięcia: Celem przedsięwzięcia jest promocja działań renowacyjnych wśród właścicieli i zachęcenie gmin do szerszego wspierania tej grupy za pomocą dotacji.

Opis przedsięwzięcia: stworzenie (lub ufundowanie) nagrody dla najlepszych renowacji zabytków. Nagroda miałaby charakter honorowy lub – w miarę możliwości – również finansowy.

Formy realizacji przedsięwzięcia: konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Źródła finansowania: budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego, inne źródła.

Przedsięwzięcie A.2.3. Dziedzictwo niematerialne – na listę UNESCO.

Cel przedsięwzięcia: Celem przedsięwzięcia jest zintensyfikowanie ochrony dziedzictwa niematerialnego województwa.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie będzie polegało na wspólnym z zainteresowanymi podmiotami przygotowywaniu i opracowywaniu wniosków o wpis na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. W tym celu powstanie program wpisywania na tę listę zwyczajów, przekazów ustnych, wiedzy i umiejętności oraz związanych z nimi przedmiotów i przestrzeni kulturowych.

Formy realizacji przedsięwzięcia: konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Źródła finansowania: budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego, inne źródła.

4.2.1.2. Obszar strategiczny B. Optymalizacja systemu dostępu do środków.

W ramach tego obszaru strategicznego usytuowano cele związane ze zwiększeniem efektywności finansowania opieki nad zabytkami. Zidentyfikowano dwa takie cele:

- Cel B.1. Zoptymalizować system dotacji wojewódzkich.
- Cel B.2. Wzorcowo dbać o zabytki własne województwa.

Oto opisy poszczególnych celów i proponowanych w ich ramach przedsięwzięć:

Cel strategiczny B.1. Zoptymalizować system dotacji wojewódzkich

Przedsięwzięcie B.1.1. Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach zabytkowych.

Cel strategiczny B.2. Wzorcowo dbać o zabytki własne województwa

Przedsięwzięcie B.2.1. Finansowania prac przy obiektach zabytkowych, których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego.

Cel przedsięwzięcia: Opracowanie metody podziału środków pomiędzy różnego rodzaju wnioskodawców z uwzględnieniem priorytetów samorządu województwa.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie dotyczy finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach zabytkowych (ruchomych i nieruchomych), których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego lub jego jednostki organizacyjne. W ramach przedsięwzięcia raz w roku będzie organizowany nabór wniosków o dotacje celowe na prace przy zabytkach będących własnością samorządu lub jego jednostek organizacyjnych. Jednostki organizacyjne samorządu województwa będące posiadaczem zabytku, albo posiadające w trwałym zarządzie zabytek, który wymaga najpilniej wsparcia finansowego (np. najgorszy stan techniczny) otrzymałaby dodatkowe środki na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku. DKPiT opracuje regulamin naboru wniosków oraz wzór wniosku o dotację celową.

Formy realizacji przedsięwzięcia: przedsięwzięcie własne samorządu województwa.

Źródła finansowania: budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego, inne źródła.

4.2.1.3. Obszar strategiczny C. Wypracowanie skutecznych narzędzi działania.

W ramach tego obszaru strategicznego usytuowano cele skierowane na wzmocnienie skutecznej ochrony najbardziej wrażliwego dziedzictwa przed zniszczeniem i współpracy międzysektorowej dla ratowania zabytków. Zidentyfikowano trzy takie cele:

- Cel C.1. Ograniczać ryzyko utraty najmniej trwałych elementów dziedzictwa.
- Cel C.2. Poprawić poziom współpracy na rzecz dziedzictwa.
- Cel C.3. Wzmocnić potencjał promocyjny zabytków.

Oto opisy poszczególnych celów i proponowanych w ich ramach przedsięwzięć.

Cel strategiczny C.1. Ograniczać ryzyko utraty najmniej trwałych elementów dziedzictwa

Przedsięwzięcie C.1.1. Inwentaryzacja i wyodrębnienie typów zabudowy drewnianej województwa.

Cel przedsięwzięcia: Celem przedsięwzięcia jest dokonanie systematycznej inwentaryzacji stylów architektury drewnianej województwa mazowieckiego.

Opis przedsięwzięcia: W województwie mazowieckim znajduje się ponad pięć tysięcy zabytków architektury drewnianej. Prawie jedna czwarta z nich nie posiada zabezpieczenia przeciwpożarowego, co naraża je na niebezpieczeństwo zniszczenia. Pilne staje się sporządzenie dokumentacji tych zabytków, w tym – inwentaryzacji ich stylów. W zakres zadania wchodzi rozpoznanie zachowanego budownictwa, nie tylko obiektów objętych aktualnie ochroną konserwatorską, zarówno na wsiach, jak i w miasteczkach i miastach.

Przedsięwzięcie będzie miało formę zlecenia dla specjalistycznego wykonawcy, którego zadaniem będzie:

- dokonanie kwerendy w dostępnych publikacjach, badaniach i pracach naukowych, celem wychwycenia możliwie pełnej listy stylów zidentyfikowanych i opisanych dotychczas;
- przeprowadzenie badań terenowych, w ramach których powstanie dokumentacja fotograficzna i zostanie opracowana pełna typologia stylów architektury drewnianej województwa mazowieckiego, w podziale na jego regiony kulturowe, wraz z dokumentacją przykładów.

Formy realizacji przedsięwzięcia: Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Źródła finansowania: budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego, inne źródła.

Przedsięwzięcie C.1.2. Spójny krajobraz kulturowy – katalog projektów.

Formy realizacji przedsięwzięcia: konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Źródła finansowania: budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego, inne źródła.

Przedsięwzięcie C.1.3. Nasza żywa tradycja.

Cel przedsięwzięcia: Głównym celem przedsięwzięcia jest ochrona przed zanikaniem dziedzictwa niematerialnego oraz rozbudowa portalu Mazowiecki Szlak Tradycji.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie może mieć formę zróżnicowanego wsparcia zarówno dla inicjatyw już utrwalonych i powtarzanych cyklicznie, jak i dla nowo kreowanych inicjatyw na rzecz lokalnego dziedzictwa. Sugeruje się, aby jednym z obszarów priorytetowych przedsięwzięcia były ginące zawody, w tym także miejskie. Towarzyszyć temu powinna rozbudowa portalu „Mazowiecki Szlak Tradycji” o kolejne punkty oraz ścieżki tematyczne.

Formy realizacji przedsięwzięcia: konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Źródła finansowania: budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego, inne źródła.

Cel strategiczny C.2. Poprawić współpracę na rzecz dziedzictwa

Wyraźną barierą w opiece nad zabytkami jest niski poziom współpracy pomiędzy poszczególnymi interesariuszami instytucjonalnymi. Celem jest wypracowanie strategicznego modelu bieżącej współpracy i łączenia ich potencjałów w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Przedsięwzięcie C.2.1. Stała współpraca Samorząd Województwa – MWKZ – oddział NID.

Cel przedsięwzięcia: Nawiązanie regularnej współpracy Samorządu Województwa z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz z oddziałem terenowym NID w Warszawie.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie polega na wypracowaniu formuły regularnego kontaktu merytorycznego pomiędzy trzema wymienionymi instytucjami w celu – w szczególności:

- wspólnego planowania i skoordynowanego finansowania programu badań nad dziedzictwem (odrębny program D.1.1.);
- podejmowania wspólnych inicjatyw edukacyjnych i upowszechnieniowych w zakresie wiedzy o dziedzictwie województwa mazowieckiego;
- podejmowania wspólnych inicjatyw promocyjnych na rzecz dziedzictwa;
- współpracy przy aktualizacji WPOnZ.

Realizacja przedsięwzięcia uzależniona jest od deklaracji oddziału NID oraz Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Formy realizacji przedsięwzięcia: przedsięwzięcie partnerskie z MWKZ i NID.

Źródła finansowania: Budżety wszystkich trzech zaangażowanych instytucji, inne źródła.

Cel strategiczny C.3. Wzmocnić potencjał promocyjny zabytków

Przedsięwzięcie C.3.1. Tworzyć system wymiany wiedzy w zakresie opieki nad zabytkami.

Cel przedsięwzięcia: wymiana wiedzy i dobrych praktyk pomiędzy właścicielami zabytków województwa mazowieckiego.

Formy realizacji przedsięwzięcia: Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Źródła finansowania: budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego, budżety współorganizatorów, inne źródła.

Przedsięwzięcie C.3.2. Promocja zabytków poprzez tworzenie i rozwój istniejących szlaków kulturowych.

Cel przedsięwzięcia: tworzenie, rozwój i promowanie turystycznych szlaków kulturowych po zabytkach województwa mazowieckiego i miejscach pamięci.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie polega na tworzeniu i rozwoju – z uwzględnieniem istniejącej koncepcji pasm przyrodniczo - kulturowych – szlaków turystycznych wyznaczających trasę zwiedzania miejsc pamięci albo zabytków powiązanych tematycznie lub podobnych rodzajowo, co umożliwi wspólną promocję i włączenie szlaku w programy edukacyjne. Co do miejsc pamięci związanych z tradycjami narodowo-wyzwoleńczymi lub państwowotwórczymi, należy uwzględnić – przykładowo – ważne obiekty w Warszawie takie jak nekropolie narodowe na Powązkach czy obiekty związane z uchwaleniem Konstytucji 3 Maja, a poza Stolicą – pole Bitwy Warszawskiej, czy obiekty związane z żyrdowskim Strajkiem Szpularek (1883) – pierwszym po Powstaniu styczniowym zrywem Polaków przeciwko caratowi. Co do zabytków – wstępnie proponuje się następujące tematy szlaków (są to jedynie propozycje wstępne):

- dwory i pałace Mazowska;
- „Świdermajer” (zabytki drewnianej architektury letniskowej powstającej na przełomie XIX i XX wieku na południowy wschód od Warszawy, wzdłuż Kolei Nadwiślańskiej na tzw. linii otwockiej);
- zabytki obronne Mazowska;
- neogotyki nadwiślański.

Formy realizacji przedsięwzięcia: konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Źródła finansowania: budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego, inne źródła.

4.2.1.4. Obszar strategiczny D. Wzmocnienie zasobów wiedzy fachowej.

W ramach tego obszaru strategicznego usytuowano cele związane z dużym deficytem wiedzy badawczej. Zidentyfikowano dwa takie cele:

Cel D.1. Tworzyć system wiedzy o zabytkach i dziedzictwie niematerialnym

Cel D.2. Radykalnie poprawić wykorzystanie technik cyfrowych

Oto opisy poszczególnych celów i proponowanych w ich ramach przedsięwzięć.

Cel strategiczny D.1. Tworzyć system wiedzy o zabytkach i dziedzictwie niematerialnym

Przedsięwzięcie D.1.1. Program badań we współpracy z MWKZ i oddziałem NID.

Cel przedsięwzięcia: Celem przedsięwzięcia jest wypracowanie i wdrożenie spójnego programu badań nad zabytkami w województwie mazowieckim.

Opis przedsięwzięcia: w ramach stałej współpracy Samorządu Województwa z MWKZ i oddziałem terenowym NID (odrębny program C.2.1.) zostanie wypracowany program badań nad zabytkami województwa mazowieckiego oraz zasady współfinansowania badań (lub finansowania odrębnego, jednak w sposób skoordynowany) i wzajemnego udostępniania sobie wyników badań.

Realizacja przedsięwzięcia uzależniona jest od deklaracji oddziału NID oraz Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Formy realizacji przedsięwzięcia: konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Źródła finansowania: Budżety wszystkich trzech zaangażowanych instytucji, inne źródła.

Cel strategiczny D.2. Radykalnie poprawić wykorzystanie technik cyfrowych

Przedsięwzięcie D.2.1. Wzorcowa dokumentacja cyfrowa wybranych zabytków województwa.

Cel przedsięwzięcia: Celem przedsięwzięcia jest propagowanie tworzenia pełnej dokumentacji obiektów zabytkowych współczesnymi metodami naziemnej rejestracji cyfrowej.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie polega na opracowaniu wzorcowej pełnej dokumentacji cyfrowej wybranych obiektów zabytkowych, których właścicielem jest samorząd województwa i publiczne udostępnienie tej dokumentacji w Centrum Wiedzy o Zabytkach. Dokumentacja wzorcowa powinna być zgodna z opublikowanymi przez Narodowy Instytut Dziedzictwa zaleceniami dotyczącymi podstawowych elementów składowych dokumentacji rysunkowej oraz parametrów technicznych odwzorowania wraz z pożądanymi formatami plików dla sporządzania dokumentacji architektonicznych zabytkowych obiektów budownictwa drewnianego i murowanego za pomocą metod cyfrowych – metodą skaningu laserowego, fotogrametrii naziemnej oraz modelowania bryłowo – powierzchniowego (MESH).

Formy realizacji przedsięwzięcia: konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Źródła finansowania: budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego, inne źródła.

Przedsięwzięcie D.2.2: Konkurs „Zdigitalizuj zabytek”.

Cel przedsięwzięcia: Promocja tworzenia cyfrowych dokumentacji zabytków.

Opis przedsięwzięcia: W ramach corocznego konkursu na najlepiej wykonaną digitalizację (dokumentację cyfrową) zabytku jednemu projektowi w każdym roku zostanie przyznana Nagroda Marszałka.

Formy realizacji przedsięwzięcia: konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

W ramach przedsięwzięcia dofinansowanie otrzymają najlepsze projekty dotyczące digitalizacji obiektu zabytkowego lub innych zasobów zabytkowych. Powstała dokumentacja może zostać udostępniona jako wzorcowy przykład digitalizacji.

Źródła finansowania: budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego, inne źródła.

4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego

Program opieki nad zabytkami miasta Ostrołęki na lata 2023-2026 zgodny jest z wyznaczonymi w planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego (uchwała nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r.) celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi w planie kierunkami działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

W zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego obecnie obowiązujący plan jest znacznie skromniejszy niż poprzedni, zatwierdzony w 2014 r. i zakłada:

- realizację zadań wskazanych w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami;
- zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego, zachowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz kształtowanie pasm przyrodniczo-kulturowych o znaczeniu regionalnym poprzez:
  - a) przeciwdziałanie negatywnym efektom urbanizacji i rurbanizacji, czyli rozbudowy terenów miejskich na tereny wiejskie, np. przedmieścia miast;
  - b) wzmacnianie przestrzennych walorów obiektów oraz układów przestrzennych (w tym obiektów i obszarów przemysłowych) poprzez rewitalizację, restaurację oraz rekultywację;
  - c) ochronę, rewitalizację i rewaloryzację obiektów i obszarów historycznych (zwłaszcza architektury drewnianej i przemysłowej, dworskiej, obronnej, dorobku nauki i techniki) w tym zabytków mających znaczenie symboliczne;
  - d) odbudowę i rekonstrukcję dóbr należących do światowego i krajowego dziedzictwa po zniszczeniu w wyniku konfliktów zbrojnych lub katastrof spowodowanych zagrożeniami naturalnymi;
  - e) wykorzystanie sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo-architektonicznych m.in. dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej;
  - f) tworzenie muzeów, w tym Stacji Muzeum, Muzeum Centralnego Okręgu Przemysłowego na terenie dawnej Fabryki Broni oraz Centrum Nauki im. T. Sołtyka w Radomiu;
  - g) ochronę regionów etnograficznych oraz krain historycznych, jako cennych i charakterystycznych krajobrazów kulturowych, również jako element współpracy oraz rozwoju powiązań z sąsiadującymi województwami.

4.2.3. Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030 + Innowacyjne Mazowsze

Założenia programu opieki nad zabytkami miasta Ostrołęka odwołują się do ogólnych treści przyjętych w strategii rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2030 + Innowacyjne

mazowsze, uchwalonej przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą nr 72/22 z dnia 24 maja 2022 r.

Ww. dokument nie zajmuje się w stopniu szczegółowym zagadnieniami związanymi z ochroną i opieką nad zabytkami. Zakłada jednak rozwój, konserwację, rewaloryzację i zagospodarowanie dóbr kultury jako czynnik powiązany z rozwojem produktów turystycznych, zwłaszcza urozmaiceniem oferty w zakresie turystyki kulturowej i uzdrowiskowej. Wskazuje także na potrzebę włączenia obiektów zabytkowych do procesu integracji województwa i budowania tożsamości regionalnej poprzez rozszerzenie w programach nauczania historii regionu zagadnień z zakresu dziedzictwa kulturowego.

Autorzy podkreślili, że województwo mazowieckie wyróżnia się w skali kraju pod względem liczby zabytków objętych formami ochrony, co świadczy o bogactwie dziedzictwa kulturowego. Duża liczba zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (7949) plasuje województwo na drugim miejscu w Polsce, za województwem dolnośląskim. Najlepiej zachowanymi zabytkami w województwie są obiekty sakralne. Stanowią one kategorię zabytków, która utrzymuje ciągłość użytkowania zgodnie z ich pierwotną funkcją. Ponadto, ze względu na duże wartości historyczne i artystyczne, zabytki te podlegają szczególnej ochronie i są na bieżąco konserwowane i remontowane.

Województwo mazowieckie zajmuje szóste miejsce w kraju pod względem liczby pomników historii (8) oraz trzecie ze względu na liczbę parków kulturowych (4). Województwo posiada, nieobjęte formami ochrony zabytków, zasoby kulturowe o szczególnych wartościach historycznych i kulturowych. Dużym zagrożeniem dla przestrzeni kulturowej województwa jest zróżnicowany stan zachowania zabytków. Istotnymi barierami dla zachowania obiektów zabytkowych są m.in.: brak użytkowania, niedostateczne zabezpieczenie, niewystarczająca ilość prac konserwatorskich i środków finansowych oraz nietrwały budulec (np. obiekty drewniane). Czynnikiem utrudniającym objęcie odpowiednią ochroną zabytków w województwie jest również ich duże rozproszenie przestrzenne.

W części dotyczącej planów rozwojowych przewidziano wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju województwa i poprawy jakości życia. Jest to obszar: Kultura i dziedzictwo. Mazowsze bogate kulturowo.

Kierunek działań 20. Ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego:

- 20.1. Wspieranie prac konserwatorskich (w tym restauratorskich, renowacyjnych, rewaloryzacyjnych), rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych oraz kulturowych
- 20.2. Adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji, w tym kulturalnych, turystycznych i społecznych
- 20.3. Inwentaryzacja i digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego

Autorzy strategii odnotowali, że kluczowe znaczenie dla zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń ma ochrona zabytków i obiektów odznaczających się dużą wartością historyczną i kulturową. Konieczna jest ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez wspieranie prac konserwatorskich (w tym restauratorskich, renowacyjnych i rewaloryzacyjnych). W celu utrzymania obiektów zabytkowych i kulturowych w jak najlepszym stanie i zahamowania procesów degradacji należy zwrócić szczególną uwagę na rewitalizację

obiektów i obszarów oraz ich adaptację do nowych funkcji, w tym kulturalnych, turystycznych i społecznych. Istotna jest również inwentaryzacja i digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego. Szczególne wsparcie w tym zakresie powinno dotyczyć zabytków objętych różnymi formami ochrony prawnej, m.in. pomników historii czy parków kulturowych. Niezbędna jest ochrona, pielęgnowanie i promowanie zróżnicowanej spuścizny kulturowej województwa, w tym podnoszenie świadomości kulturowej oraz wspieranie i promocja różnorodności kulturowej (m.in. dziedzictwa kulinarnego).

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami gminy

5.1.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Ostrołęki

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Ostrołęki przyjęte zostało uchwałą Uchwały Nr 719/LXXVIII/2023 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 30 marca 2023 r.

W studium zawarto ogólne zapisy ochronne dotyczące obiektów zabytkowych ujętych w rejestrze zabytków: wskazane jest trwałe zachowanie historycznej formy architektonicznej i substancji budowlanej, utrzymanie (lub rewaloryzacja) otoczenia obiektu zabytkowego zgodnie z historycznym zagospodarowaniem, opracowanie rozwiązań inwestycyjnych na podstawie zaleceń konserwatorskich zgodnie z odpowiednimi przepisami odrębnymi. Podczas inwestycji podejmowanych przy obiektach zabytkowych lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie, a wymagających prac ziemnych, wskazane jest prowadzenie badań archeologicznych.

W związku z art. 13 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obowiązuje każdorazowa weryfikacja obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków podczas prac planistycznych, w tym prac nad sporządzaniem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Dla ochrony obiektów ujętych w ewidencji zabytków, oprócz wytycznych ustawowych zawartych w prawie budowlanym i ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami, studium wskazuje poniższe zalecenia do uwzględnienia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego:

- a) ochrona bryły i wyglądu zewnętrznego obiektów,
- b) zachowanie i renowacja stolarki okiennej,
- c) w przypadku remontu polegającego na wymianie stolarki okiennej zaleca się zachowanie tej samej wielkości, kształtu i podziałów jak oryginalna,
- d) wszelka działalność inwestycyjna powinna być prowadzona z uwzględnieniem istniejących już związków przestrzennych i planistycznych,
- e) zaleca się dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i formy bryły zabudowy, przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej,
- f) zaleca się stosowanie tradycyjnych technik i materiałów przy remontach obiektów zabytkowych, zachowanie jednolitej bryły, formy i elewacji budynków,
- g) zaleca się utrzymanie w dobrym stanie i wyeksponowanie obiektów zabytkowych,
- h) zaleca się dążenie do ujednoczenia pokrycia dachowego budynków staromiejskich poprzez zastępowanie blachy i blachodachówki dachówką ceramiczną w kolorze naturalnym.

Zewidencjonowane na terenie miasta stanowiska archeologiczne podlegają ochronie na podstawie przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przepisy te regulują warunki dla prowadzenia inwestycji budowlanych w związku z prowadzeniem prac ziemnych. Na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub wydawania decyzji celu publicznego/o warunkach zabudowy należy zweryfikować granice stanowisk archeologicznych. Dopuszcza się zabudowę, pod warunkiem spełnienia wymagań zawartych w przepisach odrębnych, w tym m.in. dotyczących ochrony zabytków.

W studium określono także zasady ochrony dziedzictwa materialnego w strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej. Jest to obszar materialnego świadectwa historycznego obejmujący historyczny, czytelny układ przestrzenny lub jego elementy, wyróżniający się wartością i wysokim stopniem zachowania historycznie ukształtowanej struktury oraz mogący być wypełniony oryginalną i mało przekształconą zabudową historyczną.

W obrębie stref ścisłej ochrony konserwatorskiej obowiązują działania prowadzące do realizacji następujących celów ochrony:

- a) zachowanie historycznych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę zespołu wraz z dominantami (dotyczy obszarów, nie terenów zawierających pojedyncze objekty),
- b) zachowanie istniejącej zabudowy zabytkowej,
- c) w miarę możliwości zachowanie i odtworzenie historycznych linii zabudowy oraz szerokości frontów zabudowy,
- d) w miarę możliwości zachowanie i odtworzenie historycznych cech charakteru wnętrza urbanistycznych,
- e) utrzymanie istniejących obiektów o wartości historycznej lub lokalno-kulturowej oraz zachowanych elementów zagospodarowania terenu, w tym zieleni komponowanej i małej architektury we właściwym stanie technicznym i funkcjonalnym,
- f) utrzymanie historycznej kompozycji obiektów z ograniczeniem zakresu dopuszczalnych przekształceń i z dostosowaniem elementów nowych do kompozycji historycznej,
- g) nawiązanie, w nowej zabudowie do zasad historycznej kompozycji zespołu i charakteru zabudowy sąsiadującej.

W stosunku do obiektów i obszarów leżących w obrębie stref ścisłej ochrony konserwatorskiej wyrazem polityki przestrzennej są następujące zalecenia:

- a) trwałe zachowanie historycznego układu przestrzennego ze wszystkimi elementami (w miarę występowania: drogi, place, linie zabudowy, kompozycja wnętrza architektonicznych i krajobrazowych),
- b) ochrona, konserwacja i rewaloryzacja zachowanych głównych elementów układu przestrzennego,
- c) w miarę możliwości likwidacja lub przebudowa obiektów dysharmonizujących,
- d) w miarę możliwości dostosowanie lokalizowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej,
- e) realizacja celów ochrony konserwatorskiej poprzez aktualizację ustaleń w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, w tym dostosowanie ich do aktualnego stanu prawnego zapewniającego wyższy stopień ochrony zabytków i ładu przestrzennego.

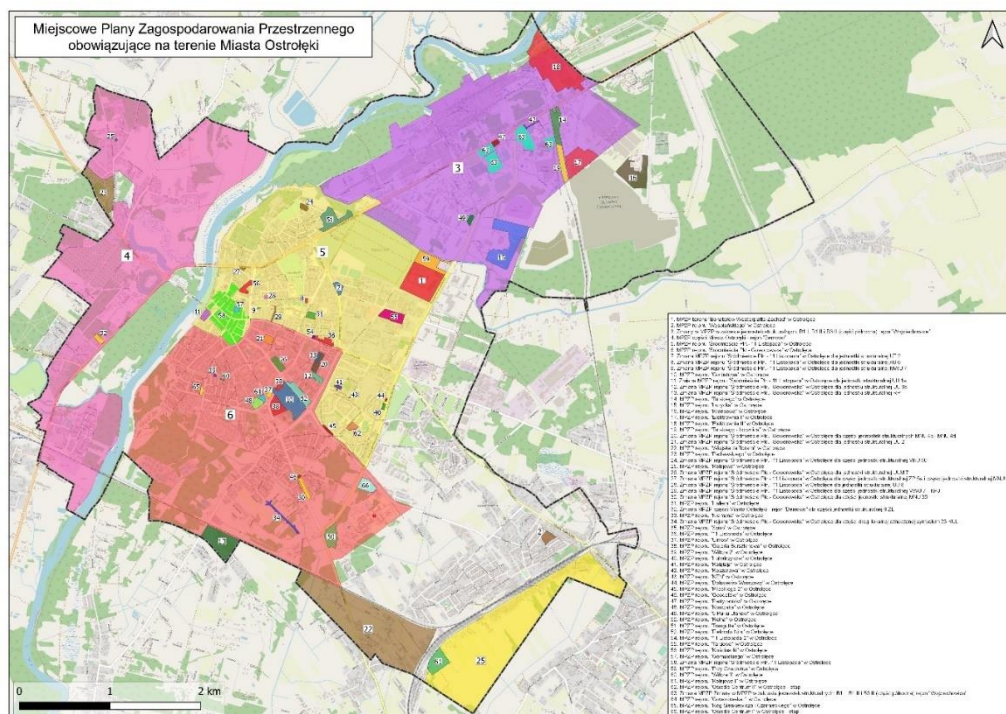
Druga ze stref - strefa obserwacji archeologicznych - pokrywa się z przebiegiem stref ścisłej ochrony konserwatorskiej wyznaczonej na terenie miasta Ostrołęki oraz zgodnie z przebiegiem otoczenia średniowiecznego grodziska objętego ochroną konserwatorską.

W stosunku do obiektów znajdujących się w obrębie strefy obserwacji archeologicznych wyrazem polityki przestrzennej jest:

- a) współdziałanie w zakresie zamierzeń inwestycyjnych i innych związanych z pracami ziemnymi z odpowiednim organem ds. ochrony zabytków,
- b) przeprowadzenie archeologicznych badań na terenie w granicach strefy, rozpoczęcie prac ziemnych związanych z realizacją zamierzenia, na zasadach określonych przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

5.1.2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Prawo stanowi, że w stosunku do obiektów budowlanych i obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, ale ujętych w ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Organ konserwatorski w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane wypowiada się w zakresie swojej właściwości na temat przedstawionego projektu budowlanego i wpływu zamierzenia inwestycyjnego na chronione właściwości obszaru/objektu, które zakwalifikowały go do ewidencji zabytków, analizując konkretne rozwiązania projektowe. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytku.

Pokrycie terenu miasta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

Źródło: <https://bip.um.ostroleka.pl/artykuly/103/2/25/plany-zagospodarowania-przestrzennego>

**EWIDENCJA OBOWIĄZUJĄCYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO UCHWALONYCH NA TERENIE MIASTA OSTROŁĘKI**

1. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu „Bohaterów Westerplatte – Zachód” w Ostrołęce, uchwała Nr 272/XXVIII/2000 Rady Miejskiej w Ostrołęce z dnia 1 grudnia 2000 r.
2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejon „Wyspiańskiego” w Ostrołęce, uchwała Nr 94/XIII/2003 Rady Miejskiej w Ostrołęce z dnia 30 października 2003 r.
3. Zmiany w miejscowym ogólnym planie zagospodarowania przestrzennego miasta Ostrołęki w zakresie jednostek strukturalnych: B1 I, B1 II i B3 II (część północna) rejon „Wojciechowice”, uchwała Nr 105/XVI/2003 Rady Miejskiej w Ostrołęce z dnia 3 grudnia 2003 r.
4. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części miasta Ostrołęki - rejon „Bemowo”, uchwała Nr 296/XXVII/2004 Rady Miejskiej w Ostrołęce z 5 listopada 2004 r.
5. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płn. - 11 Listopada” w Ostrołęce, uchwała nr 471/LII/2006 Rady Miejskiej w Ostrołęce z dnia 30 marca 2006 r.
6. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płd. – Goworowska” w Ostrołęce, uchwała Nr 118/XIX/2007 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 25 października 2007 r.
7. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płn. - 11 Listopada” w Ostrołęce dla jednostki strukturalnej UT 2, uchwała Nr 275/XXXVII/2008 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 30 października 2008 r.
8. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płn. - 11 Listopada” w Ostrołęce dla jednostki strukturalnej AU 6, uchwała Nr 476/LXI/2009 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 30 grudnia 2009 r.
9. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płn. - 11 Listopada” w Ostrołęce dla części jednostki strukturalnej MWU 7, uchwała Nr 517/LXIV/2010 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 25 marca 2010 r.
10. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Gorbatowa” w Ostrołęce, uchwała Nr 574/LXX/2010 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 19 sierpnia 2010 r.
11. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płn. - 11 Listopada” w Ostrołęce dla jednostki strukturalnej UU1a, uchwała Nr 575/LXX/2010 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 19 sierpnia 2010 r.
12. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płd.- Goworowska” w Ostrołęce dla jednostki strukturalnej UU6c, uchwała Nr 576/LXX/2010 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 19 sierpnia 2010 r.
13. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płd.- Goworowska” w Ostrołęce dla jednostki strukturalnej RP, uchwała Nr 587/LXXII/2010 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 30 września 2010 r.
14. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Turskiego” w Ostrołęce, uchwała Nr 588/LXXII/2010 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 30 września 2010 r.
15. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Łużycka” w Ostrołęce, uchwała Nr 589/LXXII/2010 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 30 września 2010 r.

16. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Krańcowa” w Ostrołęce, uchwała Nr 63/VII/2011 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 31 marca 2011 r.
17. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Elektrownia I” w Ostrołęce, uchwała Nr 73/VIII/2011 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 28 kwietnia 2011 r.
18. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Elektrownia II” w Ostrołęce, uchwała Nr r 153/XIV/2011 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 6 października 2011 r.
19. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Turskiego – bocznicza” w Ostrołęce, uchwała Nr 154/XIV/2011 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 6 października 2011 r.
20. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płd. – Goworowska” w Ostrołęce dla części jednostek strukturalnych MNU 4c i MNU 4d, uchwała Nr 166/XV/2011 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 27 października 2011 r.
21. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płd.- Goworowska” w Ostrołęce dla jednostki strukturalnej UU2, uchwała Nr 314/XXX/2012 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 7 września 2012 r.
22. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Wiejska za Torami” w Ostrołęce, uchwała Nr 410/XL/2013 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 28 lutego 2013 r.
23. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Padlewskiego” w Ostrołęce, uchwała Nr 483/XLIX/2013 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 26 września 2013 r.
24. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płn. - 11 Listopada” w Ostrołęce dla części jednostki strukturalnej MNU 30, uchwała Nr 501/LI/2013 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 31 października 2013 r.
25. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Kolejowa” w Ostrołęce, uchwała Nr 556/LVII/2014 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 6 marca 2014 r.
26. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płd.- Goworowska” w Ostrołęce dla jednostki strukturalnej UUM7, uchwała Nr 654/LXV/2014 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 25 września 2014 r.
27. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płn.-11 Listopada” w Ostrołęce dla części jednostki strukturalnej ZP 5a i części jednostki strukturalnej MNU6, uchwała Nr 652/LXV/2014 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 25 września 2014 r.
28. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płn.-11 Listopada” w Ostrołęce dla jednostki strukturalnej UU8, uchwała Nr 653/LXV/2014 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 25 września 2014 r.
29. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płn.-11 Listopada” w Ostrołęce dla części jednostki strukturalnej MWU 7-KPJ, uchwała Nr 675/LXVI/2014 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 30 października 2014 r.
30. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płd.- Goworowska” w Ostrołęce dla części jednostki strukturalnej MNU 35, uchwała Nr 50/VIII/2015 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 30 kwietnia 2015 r.
31. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu Hallera w Ostrołęce, uchwała Nr 62/X/2015 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 28 maja 2015 r.
32. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części miasta Ostrołęki - rejon „BEMOWO” dla części jednostki strukturalnej 6 ZL, uchwała Nr 129/XIX/2015 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 30 grudnia 2015 r.

33. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla rejonu „Niemena” w Ostrołęce, uchwała Nr 128/XIX/2015 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 30 grudnia 2015 r.
34. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płd.-Goworowska” w Ostrołęce dla części drogi lokalnej oznaczonej symbolem 23 KUL, uchwała Nr 209/XXX/2016 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 29 września 2016 r.
35. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla rejonu „Spiro” w Ostrołęce, uchwała Nr 236/XXXV/2016 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 24 listopada 2016 r.
36. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla rejonu „11 Listopada” w Ostrołęce, uchwała Nr 237/XXXV/2016 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 24 listopada 2016 r.
37. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla rejonu „Ulmów” w Ostrołęce, uchwała Nr 238/XXXV/2016 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 24 Listopada 2016 r.
38. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Galeria Bursztynowa” w Ostrołęce, uchwała Nr 293/XLI/2017 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 2 marca 2017 r.
39. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Wilcza 2” w Ostrołęce, uchwała Nr 374/LII/2017 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 28 września 2017 r.
40. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Hubalczyków” w Ostrołęce, uchwała Nr 375/LII/2017 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 28 września 2017 r.
41. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Kołątaja” w Ostrołęce, uchwała Nr 376/LII/2017 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 28 września 2017 r.
42. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Koszarowa” w Ostrołęce, uchwała Nr 476/LXIII/2018 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 26 kwietnia 2018 r.
43. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „KEN” w Ostrołęce, uchwała Nr 524/LXX/2018 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 27 września 2018 r.
44. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Bohaterów Warszawy” w Ostrołęce, uchwała Nr 523/LXX/2018 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 27 września 2018 r.
45. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Pileckiego 2” w Ostrołęce, uchwała Nr 525/LXX/2018 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 27 września 2018 r.
46. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Geodetów” w Ostrołęce, uchwała Nr 537/LXXI/2018 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 18 października 2018 r.
47. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Partyzantów” w Ostrołęce, uchwała Nr 108/IX/2019 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 25 kwietnia 2019 r.
48. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Korczaka” w Ostrołęce, uchwała Nr 161/XVII/2019 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 26 września 2019 r.
49. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „5 Pułku Ułanów” w Ostrołęce, uchwała Nr 163/XVII/2019 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 26 września 2019 r.
50. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Rolna” w Ostrołęce, uchwała Nr 162/XVII/2019 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 26 września 2019 r.
51. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Traugutta” w Ostrołęce, uchwała Nr 276/XXVIII/2020 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 28 maja 2020 r.
52. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Fieldorfa Nila” w Ostrołęce, uchwała Nr 388/XXXIX/2021 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 28 stycznia 2021 r.
53. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Wilcza” w Ostrołęce, uchwała nr 406/XLII/2021 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 25 marca 2021 r.

54. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „11 Listopada 2” w Ostrołęce, uchwała nr 407/XLII/2021 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 25 marca 2021 r.
55. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Targowa” w Ostrołęce, uchwała nr 408/XLII/2021 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 25 marca 2021 r.
56. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Kościuszki” w Ostrołęce, uchwała nr 478/L/2021 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 30 września 2021 r.
57. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Gomulickiego” w Ostrołęce, uchwała nr 479/L/2021 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 30 września 2021 r.
58. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu „Śródmieście Płn. – 11 Listopada” w Ostrołęce, uchwała nr 500/LI/2021 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 28 października 2021 r.
59. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Przy Czeczotce” w Ostrołęce, uchwała nr 636/LXIX/2022 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 27 października 2022 r.
60. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Wilcza 3” w Ostrołęce, uchwała nr 625/LXVIII/2022 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 29 września 2022 r.
61. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Kolejowa I” w Ostrołęce, uchwała nr 635/LXIX/2022 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 27 października 2022 r.
62. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Centrum II” w Ostrołęce - etap I, uchwała nr 634/LXIX/2022 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 27 października 2022 r.
63. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w brzmieniu nadanym uchwałą Nr 105/XVI/2003 Rady Miejskiej w Ostrołęce z dnia 3 grudnia 2003 r. w sprawie zmian w miejscowym ogólnym planie zagospodarowania przestrzennego miasta Ostrołęki w zakresie jednostek strukturalnych: B1 I, B1 II i B3 II (część północna) - rejon „Wojciechowice”, uchwała nr 649/LXXII/2022 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 24 listopada 2022 r.
64. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Goworowska I” w Ostrołęce, uchwała nr 669/LXXIV/2022 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 29 grudnia 2022 r.
65. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Róg Sienkiewicza i Czarnieckiego” w Ostrołęce, uchwała nr 731/LXXXIII/2023 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 25 maja 2023 r.
66. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu „Osiedle Centrum I” w Ostrołęce - etap I, uchwała nr 733/LXXXIII/2023 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 25 maja 2023 r.

5.1.3. Program rewitalizacji dla miasta Ostrołęki na lata 2017-2023

Program rewitalizacji dla miasta Ostrołęki na lata 2017-2023 został przyjęty uchwałą nr 355/L/2017 Rady Miasta Ostrołęki z 27 lipca 2017 r. Został on przygotowany z uwzględnieniem zapisów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Ostrołęki, w tym dotyczących ochrony zabytków. Poza wzmiankami o udziale obiektów zabytkowych w strukturze obszarów planowanych do rewitalizacji (Stare Miasto, fort Bema, zabytkowy park miejski i wybrane rejonry dzielnicy Wojciechowice), nie zawiera one szczegółowych zapisów ochronnych, a jedynie wskazanie potrzeby konserwacji obiektów zabytkowych w wizjach wyprowadzania obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta z uwzględnieniem zabytków o najwyższym znaczeniu

5.2.1. Zarys historii miasta

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie Ostrołęki związane są z grodem, który nazwano potem Starym Miastem. Leżał on naprzeciw ujścia Omulwi do Narwi, na szlaku handlowym wiodącym z Mazowsza do Prus. Z podgrodzia powstała następnie osada targowa. Pierwsza źródłowa informacja pisemna o Ostrołęce, sygnalizująca założenie miasta na prawie chełmińskim pochodzi z przywileju wójtowskiego wydanego przez księcia mazowieckiego Siemowita III w Wyszogrodzie 12 maja 1373 r. Dokumentem tym, książę ustanowił wójtem ostrołęckim Świętosława Romę i przekazał mu ziemię zwolnioną od podatków i ciężarów miejskich, pozwolił pobierać 1/3 dochodów z kar sądowych, opłaty za przewóz na Narwi i Omulwi oraz zbudować młyn na Narwi lub rzece Suszy (ob. Czeczotka). Kolejne przywileje, pochodzące z lat 1427, 1436 i 1437 zapewniły miastu dogodne warunki rozwoju, poszerzone po wcieleniu Mazowsza do Korony Królestwa Polskiego w 1526 roku. W drugiej połowie XV w. Ostrołęka miała zorganizowany samorząd miejski – Radę Miejską (Ordo consularis), burmistrza (proconsula) i rajców (consules), miała też pisarza, prawdopodobnie również pieczęć miejską z godłem, jak potwierdzają późniejsze odciski pieczęci - niedźwiedziem.

W początkach XVI w. starostwo ostrołęckie znalazło się w rękach królowej Bony. Podstawą zamożności stały się miejscowe produkty rolne i leśne (z puszczy kurpiowskich), spławiane Narwią i Wisłą do Gdańska, skąd dalej eksportowano je do Europy Zachodniej. W handlu lokalnym największą rolę odgrywało piwo. W połowie XVI w. wśród rzemiosł, którymi zajmowali się mieszkańcy, przeważały: szewstwo, rybołówstwo, piwowarstwo, rzeźnictwo, młynarstwo. Chociaż Bona dbała o rozwój Ostrołęki, to jednak dążąc do powiększenia swoich dochodów, kazała założyć folwark Pomian na 10 włókach, zabranych miastu z jego pierwotnego uposażenia. Tereny nadane miastu rozciągały się głównie po prawej stronie Narwi; w późniejszym czasie powstały tu liczne przysiółki i wsie, natomiast folwark Pomian założono po lewej stronie rzeki, na wschód od miasta.

Od założenia aż do lat sześćdziesiątych XVI w. miasto rozwijało się pomyślnie, co pozostawało w znacznej mierze w związku z jego korzystnym położeniem geograficznym. W tym czasie Ostrołęka należała do większych i ruchliwszych miast północno-wschodniego Mazowsza. Od Zygmunta Augusta, oprócz potwierdzenia dekretów Bony, uzyskała prawo wyboru czterech kandydatów na urząd burmistrza, z których jednego miał każdorazowo zatwierdzać starosta (pozostali trzej kandydaci na to stanowisko zazwyczaj zostawali rajcami).

Systematyczny rozwój gospodarczy Ostrołęki trwał do 1563 r. do wielkiego „moru” i wielkiego pożaru, kiedy to Ostrołęka niemal kompletnie spłonęła. Jak podaje Zofia Niedziałkowska, z pierwszej lustracji miasta, przeprowadzonej na początku 1565 r., wynika, że przed pożarem miasto wyposażone w 60 włók ziemi liczyło 334 domy, a więc przeszło 2000 mieszkańców. Było w nim 34 szewców, 60 piwowarów, również inni rzemieślnicy, mieszkało też 26 rybaków. Miasto miało osiem jatek (nie były to tylko jatki mięsne, a kramy z różnymi towarami), na których odbywały się dwa jarmarki rocznie i targ tygodniowy. Wynikiem mądrze pojętych interesów życiowych było wzniesienie przez mieszczan dużego drewnianego mostu, przy którym był mały port rzeczny – przystań flisacka. Most dawał możliwość utrzymywania żywszych kontaktów

z innymi miastami i pewnych dochodów z myta. Most ten szczęśliwie ocalał z wielkiego pożaru. Mimo niemal zupełnej zagłady miasta i kolejnego pożaru w 1569 r. oraz nowego „moru” Ostrołęka szybko odżyła. Przyczyniło się do tego zapewne zwolnienie w 1564 r. mieszczan przez króla Zygmunta Augusta na 8 lat od wszelkich podatków, jak również zagęszczające się osadnictwo na terenach lewobrzeżnych, przeważnie przez drobną szlachtę oraz coraz aktywniejsze wdzieranie się w głąb puszczy rudników, smolarzy i bartników, dla których miejscem wymiany towarowej, a dla niektórych z nich, zwłaszcza bartników, także miejscem stałego zamieszkania była Ostrołęka.

W drugim ćwierćwieczu XVII stulecia sytuacja gospodarcza Ostrołęki uległa pogorszeniu. Miasto przeżywało okres zubożenia, spowodowany nowymi epidemiami i pożarami. Jednak największy wpływ na zahamowanie procesu rozwoju miały wojny prowadzone przez Zygmunta III i Władysława IV, przemarsze i postoje wojska oraz kontrybucje. Zła sytuacja miasta skłoniła króla Jana Kazimierza do wydania 30 maja 1654 r. Uniwersału, którym zwolnił on „niemal kompletnie zniszczone miasto” od ciężarów na rzecz utrzymywania przechodzących wojsk. W czasie najazdu szwedzkiego, w północnym pasie Puszczy Zielonej rozwinęła się partyzantka. Ostrołęka odgrywała dla Szwedów poważną rolę, przede wszystkim jako miejsce przeprawy przez Narew. W czerwcu 1656 r. miasto stawilo skuteczny opór oddziałowi wojsk szwedzkich, ale 25 lipca zostało przez Szwedów zajęte. Chociaż w okresie tej wojny Ostrołęka poniosła ogromne straty, to i tak były one mniejsze niż wielu innych miast mazowieckich. Mimo, że w 1660 r. miała tylko 6 włości zagospodarowanych, a w 1676 r. zaledwie 415 mieszkańców, czyli niewiele więcej niż 20% stanu sprzed przeszło stu lat, to była najludniejszym miastem ziemi łomżyńskiej i pozycję tę utrzymała do upadku Rzeczypospolitej.

W kilka lat po zakończeniu wojny ze Szwedami – w 1665 r., zaczęto wznosić w Ostrołęce monumentalne budowle: kościół i klasztor Bernardynów. Inicjatorem i głównym fundatorem wznoszonych budowli był Tomasz Gocłowski, sędzia ziemi nurskiej, poseł sejmowy, właściciel ziemski, a także posiadacz włości ziemi zwolnionej od opłat w Ostrołęce.

Wojny oraz epidemie XVII w. doprowadziły do upadku miasta, pogłębionego przez zniszczenia okresu wojny północnej (1702–1709) oraz okupację wojsk szwedzkich i rosyjskich. Dopiero druga połowa XVIII w. przyniosła wyraźne ożywienie gospodarcze, a kupcy odnowili kontakty handlowe z Gdańskiem, Królewcem i Warszawą. W miesiącach poprzedzających wybuch powstania kościuszkowskiego w Ostrołęce stacjonował oddział kawalerii brygadiera Antoniego Madalińskiego. W marcu 1794 r. odmówił on wykonania rozkazu demobilizacyjnego i wyruszył w kierunku Krakowa, zapoczątkowując tym samym insurekcję.

W wyniku III rozbioru Rzeczypospolitej miasto znalazło się w zaborze pruskim, w granicach departamentu plockiego Prus Nowowschodnich. Od 1807 r. przynależało do Księstwa Warszawskiego, a od 1815 r. do Królestwa Polskiego (zabór rosyjski, województwo plockie). Ważną datą, mającą wpływ na dziedzictwo miasta do współczesności, był 26 maja 1831 r. Tego dnia, w mieście i na zanarwiańskich łąkach wojska powstańcze pod dowództwem gen. Jana Skrzyneckiego stoczyły bitwę z wojskami rosyjskimi pod wodzą feldmarszałka Iwana Dybicza. Szczególną sławą w czasie zażartej walki w mieście okrył się 4. Pułk Piechoty, słynni „Czwartacy”, dowodzony przez gen. Ludwika Bogusławskiego, a w krytycznym momencie bitwy na błoniach ppłk Józef Bem i jego bateria lekkokonnej artylerii, za co po bitwie Bem został

odznaczony krzyżem *Virtuti Militari* i awansowany na pułkownika. Oprócz wojsk regularnych walczyli tu ochotnicy – Kurpie. Straty w zabitych, rannych i wziętych do niewoli były ogromne. Według obliczeń historyków, straty polskie łącznie z wziętymi do niewoli wynosiły ponad 6000 ludzi (polegli gen.: Ludwik Kicki i Henryk Kamiński), a straty rosyjskie były niewiele mniejsze. W toku walk toczonych po obydwóch brzegach Narwi, miasto spłonęło. Paliło się cały dzień – przed południem w czasie walki wręcz na ulicach i podwórzach z udziałem mieszczan i po południu wskutek pocisków artyleryjskich, padających z obu stron.

Klęska strony polskiej pod Ostrołęką zapoczątkowała upadek powstania listopadowego (wcześniej w 1807 r. armia rosyjska uległa tu Napoleonowi).

W połowie wieku Ostrołęka odżyła. W 1844 r. rozpoczęto budowę pierwszego szpitala, a w 1856 r. powstał przytułek dla starców. W tym samym czasie przeprowadzono gruntowny remont kościoła Bernardynów pod kierunkiem znanego warszawskiego architekta Henryka Marconiego; odrestaurowano też kościół parafalny. W 1848 r. w Ostrołęce urodził się i spędził dzieciństwo późniejszy wybitny pisarz, tłumacz i bibliofil Wiktor Gomulicki, posługujący się najczęściej pseudonimem Fantazy (zm. w 1919 r.). W latach dwudziestych uczczono pamięć o nim wmurowaniem pamiątkowej tablicy w kościele parafalnym, a także przemianowaniem ulicy Studziennej, przy której urodził się pisarz na ulicę Gomulickiego.

Od 1867 r., Ostrołęka jako siedziba powiatu, należała do guberni łomżyńskiej. W XIX w. zaczął intensywnie rozwijać się miejscowy przemysł. W 1886 r. został opracowany plan regulacyjny miasta, który przewidywał rozbudowę w kierunku Wojciechowic, wówczas przedmieścia, dziś dzielnicy Ostrołęki. Miasto nadal pozostawało drewniane; większe budynki murowane to: ratusz, dwa kościoły, budynek poklasztorny, bóżnica, poczta i siedziba władz powiatowych, poza tym niewielka liczba kamieniczek. W ówczesnej Ostrołęce była znaczna liczba warsztatów rzemieślniczych i niewielkich sklepów oraz kilkanaście małych zakładów przemysłowych w większości spożywczych i budowlanych (niemal wyłącznie własność Żydów). Bardzo istotnym czynnikiem dla rozwoju miasta i życia jego ludności było uzyskanie w 1893 r. połączenia kolejowego z linią kolejową: Droga Żelazną Warszawsko-Petersburską, a to dzięki budowie torów do Małkini oraz do Łap, stacji leżących na tej linii, a w 1897 r. połączenia z Tuszczem, co skróciło drogę do Warszawy. Dużą niedogodnością dla ostrołęczan było usytuowanie ze względów strategicznych stacji kolejowej Kaczyny (ob. Ostrołęka) w odległości 5 km od miasta. Ze względu na to, że Ostrołęka leżała w pobliżu granicy pruskiej, na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XIX w., w związku z zarządzeniem władz centralnych, dotyczących ulokowania tu znacznej liczby wojska, na terenie Wojciechowic zbudowano koszary. W okresie międzywojennym zajmowało je wojsko polskie, a od lat pięćdziesiątych były wykorzystane przez Ostrołęckie Zakłady Celulozowo-Papiernicze – OZCP). Mniej więcej w tym samym czasie, na prawym brzegu Narwi, w pobliżu mostu, na miejscu najkrwawszych walk w czasie bitwy 26 V 1831 r. wzniesiono fortyfikacje ziemne (dziś zwane Fortami Bema). Wkrótce na krańcu miasta, przy szosie prowadzącej do stacji kolejowej, wzniesiono potężną cerkiew, jak na potrzeby garstki Rosjan urzędników i ich rodzin oraz oddziału wojska ulokowanego w tzw. Koszarach Benedona, zbyt dużą (w okresie międzywojennym adaptowaną na Szkołę Rzemieślniczo-Przemysłową Polskiej Macierzy Szkolnej, obecnie mieści się tu Zespół Szkół Zawodowych nr 1). Przy ul. Łomżyńskiej,

naprzeciwko parku w 1903 r. zbudowano murowane więzienie. W śródmieściu mieszczanie budowali piętrowe kamieniczki.

W czasie I wojny światowej miasto uległo zniszczeniu, chociaż warto podkreślić, że w tym samym okresie uzyskało dodatkowe połączenie koleją wąskotorową z Myszyńcem, Kolnem i Łomżą. W odrodzonej Rzeczypospolitej powiat ostrołęcki znalazł się w województwie białostockim (od 1 kwietnia 1939 r. — warszawskim).

W czasie II wojny światowej, po włączeniu w październiku 1939 r. miasta do Prus Wschodnich, Niemcy dopuścili się masowych mordów na miejscowej ludności polskiej i żydowskiej. Część mieszkańców została wysiedlona do Generalnego Gubernatorstwa. Od września 1944 r. do stycznia 1945, Ostrołęka, zdobyta już przez Armię Czerwoną, leżała bezpośrednio na linii frontu; uległa wówczas ponownie poważnym zniszczeniom.

W okresie powojennym rozbudowano miejscowy przemysł spożywczy (zakłady mięsne) i materiałów budowlanych, powstały też duża fabryka celulozy i papiernia, elektrociepłownia, elektrownia. W 1975 r. Ostrołęka stała się stolicą nowego województwa, a po kolejnej reformie administracyjno-samorządowej, obowiązującej od 1999 r. – powiatem grodzkim i ośrodkiem powiatu ostrołęckiego w województwie mazowieckim.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Definicja krajobrazu kulturowego jest zawarta w art. 3 pkt. 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Krajobraz kulturowy to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego służy utrzymaniu tożsamości społeczeństw lokalnych (małe ojczyzny), regionów i państwa. Wobec tego konieczne jest utrzymanie i eksponowanie jego wartości, podejmując działania odnoszące się zarówno do ochrony dziedzictwa kulturowego, jak i środowiska przyrodniczego. Przedmiotem ochrony powinno być: ukształtowanie terenu, jego pokrycie (przyrodnicze i kulturowe) oraz tradycje zagospodarowania.

Na krajobraz kulturowy miasta składa się jego zabudowa w podziale na różne funkcje, które pełni oraz pozostała infrastruktura miejska, w tym zieleń.

Powszechnie, budowle miejskie dzieli się na budynki mieszkalne, architekturę sakralną, budynki użyteczności publicznej, architekturę przemysłową, obronną. Na terenie miasta mogą też występować zespoły dworskie i pałacowe, jako założenia od początku o charakterze miejskim lub wchłonięte w granice miasta przy jego powiększaniu się. Zabytkowa zieleń urządzona na terenach miejskich to przede wszystkim parki oraz zieleń cmentarna lub związana z miejscami pamięci.

Niemal do końca XIX wieku większość ostrołęckich budynków miejskich była drewniana. Wyjątek stanowiły obiekty sakralne, ratusz, budynek starostwa oraz nieliczne kamienice. Pod koniec XIX w. i na początku XX w., w związku z dobrą koniunkturą, rozwojem miasta, dzięki uzyskanemu połączeniu kolejowemu, w Ostrołęce przybyło kilkadziesiąt budynków murowanych. Nowemu budownictwu sprzyjało powstanie dużej, dobrze prowadzonej cegielni

w Wojciechowicach. Ówczesne inwestycje zaktywizowały życie w mieście. W związku z pracami budowlanymi ściągali do miasta Kurpie.

Murowane, dwupiętrowe kamienice, czasem z dodatkowo użytym poddaszem powstawały najczęściej w centrum miasta, przy dzisiejszym Placu gen. Józefa Bema, ulicach: Bartosza Głowackiego, gen. Tadeusza Kościuszki, Wiktora Gomulickiego, Jana Kilińskiego i Farnej. Poza ścisłym centrum w dalszym ciągu wznoszone były domy drewniane i murowane, jednorodzinne, często w typie występującym przede wszystkim na terenach wiejskich. Jest to reguła obserwowana we wszystkich ośrodkach miejskich Mazowsza i nie tylko. Wyjątkowym obiektem jest dwukondygnacyjny dom drewniany w typie kamienicy, powstały około 1915 r. (ul. Głowackiego 42), w którym obecnie ma swoją siedzibę Miejska Biblioteka Publiczna.

Trudno wskazać dominującą kategorię wznoszonych wówczas budynków. Jak wspomniano, budowano zarówno domy drewniane, parterowe, szczególnie charakterystyczne dla robotniczych przedmieść, po kilkupiętrowe kamienice czynszowe w centrum miasta. Mimo podejmowanych przez władze wielu miast prób zapanowania nad chaosem budowlanym, napływ mieszkańców do miast, głównie robotników wywodzących się z terenów wiejskich oraz Żydów powodował ciągle wymykanie się sytuacji spod kontroli. W efekcie, miasta z początku XX w. były najczęściej określane jako bezładne, chaotycznie zabudowane, z płataniną uliczek.

Na przełomie XIX i XX wieku nowo wznoszone murowane budynki mieszkalne reprezentowały najczęściej styl klasycystyczny. Bogatsi inwestorzy wynajmowali architektów przygotowujących oryginalne rozwiązania. Częściej jednak ówczesni inwestorzy korzystali z gotowych, standardowych rozwiązań. Rozwój ten zakończył okres II wojny światowej. Wiele miast, w tym Ostrołęka, poniosło ciężkie straty, w tym pod względem infrastruktury. W okresie powojennym, w latach 50. i 60. XX w. realizowano wzorce budownictwa przedwojennego, tak w zakresie budownictwa jedno-, jak i wielorodzinnego. Dopiero lata 70. XX w. przyniosły gwałtowny przyrost budynków mieszkalnych, głównie za sprawą nowych technologii, w tym nieco później, zastosowania gotowych półfabrykatów do wznoszenia budynków mieszkalnych. Zszpecziło to w znacznym stopniu wygląd miasta, jednak w ówczesnych czasach tego typu budynki były symbolem postępu i modernizacji.

Najważniejszymi zabytkowymi budowlami sakralnym są w Ostrołęce: zespół kościelno-klasztorny o.o. Bernardynów, kościół parafialny pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny z murowaną dzwonnica w zespole oraz dawna cerkiew koszarowa, a obecnie kościół pw. św. Wojciecha w dzielnicy Wojciechowice.

W 1665 roku Tomasz Gocłowski rozpoczął budowę kościoła, który konsekrowano w 1696 roku i nadano wezwanie św. Antoniego. Równocześnie wznoszono klasztor. Część zabudowań gospodarczych klasztoru, została uszkodzona w 1704 roku, natomiast klasztor i kościół w 1708 roku. Przed 1752 roku zbudowano krużganki z kalwarią. W latach 1763-1764 przeprowadzono prace remontowe. Położono posadzki z płyt marmurowych w kościele, kosztem Antoniego Brukowskiego. W latach 1762-1765 wykonana została polichromia kościoła - dzieło Walentego Żebrowskiego, malarza zakonnego. Kościół i klasztor znacznie zniszczono w latach 70. XVIII wieku, remontowano w końcu XVIII wieku. Klasztor uszkodzony w 1831 roku i później naprawiony. W latach 1848-1855 przeprowadzony gruntowny remont kościoła według projektu arch. Henryka Marconiego, przy współpracy budowniczych powiatu ostrołęckiego

Augusta Pelletiera i Wilhelma Arnolda. Zgromadzenie bernardynów skasowane w 1864 roku. W latach 1906-1911 restauracja polichromii. W 1915-1917 r. zamiana klasztoru na szpital wojskowy. Kościół i kalwaria barokowe, klasztor dawniej barokowy, obecnie bezstylowy.

Zespół sakralny o.o. Bernardynów usytuowany w północno-wschodniej części miasta, na terenie określonym ulicami: Gomulickiego, Staszica, Bogusławskiego i Wójta Romy. Złożony z orientowanego kościoła poprzedzonego dziedzińcem otoczonym krużgankami i budynku poklasztornego przylegającego do niego od południa. Kościół murowany z cegły, otynkowany, w formie pseudobazyliki z transeptem. Korpus na rzucie prostokąta, dwuprzęsłowa nawa ujęta w parę płytkich kaplic otwartych do nawy i połączonych ze sobą. Prezbiterium węższe, prosto zamknięte, z dwoma nierównej głębokości przęsłami. Od południa do elewacji kościoła i prezbiterium przylega budynek klasztoru: murowany z cegły, otynkowany, na rzucie czworoboku, z niewielkim, kwadratowym wirydarzem pośrodku, półtoratraktowy, z pomieszczeniami wzdłuż korytarza obiegającego wirydarz. Do elewacji wschodniej i zachodniej dostawiony prostokątny budynek gospodarczy.

Kościół parafialny pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny: pierwszy kościół drewniany fundowany w 1399 roku przez Janusza I Starszego księcia mazowieckiego, spalił się w 1565 r. Kolejny kościół drewniany wystawiono w latach 1564-1573 kosztem Wojciecha Borukowskiego, plebana ostrołęckiego, który został spalony przed 1609 rokiem. W latach 1641-1658 zbudowano drewnianą nawę oraz murowane prezbiterium z zakrystią kosztem Jana Ostrołęckiego i Zejdliców. W latach 1739-1740 powstał murowany korpus nawowy, dzieło architekta Baya. W 1751 roku założono sklepienie w zakrystii. Wykończenie przeprowadzono w latach 1754-1784 poprzez dobudowę kaplicy pw. Matki Boskiej Różańcowej, skarbczyka, przemurowanie zakrystii, położenie dachów. Kościół został konsekrowany w 1773 roku. W 1831 roku spalił się dach. Remontowany w połowie XIX wieku i w 1873 roku. W 1863 roku zbudowano wieżyczki na sygnaturkę. W 1909 roku gruntownie odnowiony. Otoczony murem w 1934 roku. W czasie II wojny światowej kościół zamieniono na więzienie, później złożono w nim zboże, wreszcie urządzono warsztat dla czołgów. Częściowo zniszczony w 1944 roku. Niemcy rozebrali wzniesione przed drugą wojną nawy boczne oraz partię frontową wydłużającą kościół. Dopiero w 1957 roku w kościele wznowiono nabożeństwa.

Prezbiterium i zakrystię wzniesiono w połowie XVII wieku, w stylu gotyckim. Późniejsza nawa posiada cechy barokowe. Dach dwuspadowy kryty blachą. Na kalenicy nad nawą wznosi się ażurowa, czworoboczna wieżyczka na sygnaturkę. Wieńczy ją latarnia obita blachą. Kościół ma 39 długości i 12 metrów szerokości. Posiada jedną nawę, która składa się z trzech przęseł. Prezbiterium jest węższe i ma dwa przęsła. Przy nim, od zachodu, znajduje się prostokątna zakrystia. Nawę od zachodu poszerza prostokątna kaplica, od południa pozostały ślady rozebranej kruchty. Ściany rozczłonkowane płytkimi wnękami arkadowymi. Znajdują się trzy uproszczone pilastry w typie tokańskim. Ponad nimi biegnie słabo zarysowany gzyms. Wyżej nad wnękami nawy, okna zamknięte odcinkowo. Prezbiterium doświetlają dwa okna boczne zamknięte półkoliście i jedno okrągłe w szczycie. Podwójne pasy wzmacniają kolebkowe sklepienie nawy. Pasy biegną sponad zdwojonych pilastrów. Prezbiterium posiada sklepienie beczkowe z lunetami, a kaplica sklepienie krzyżowe. Chór muzyczny wspiera się na dwóch filarach.

Dawna cerkiew zbudowana około 1890 r. w zespole koszarowym w Wojciechowicach. W czasie I wojny światowej była wykorzystywana przez wojska niemieckie jako magazyn i szpital. Od około 1920 r. do 1930 r. służyła już jako kościół garnizonowy 5. Pułku Ułanów. Kościołem parafialnym stała się w 1980 r. Styl budowlany określany jest jako eklektyczny o cechach neoromańskich. Murowana z cegły świątynia, zbudowana na podmurówce z ciosów granitowych, rozmieszczona jest na rzucie krzyża z trójbocznie zamkniętą absydą jednonawową oraz z latarnią na przecięciu ramion krzyża. Element ten zwieńcza kościół w partii centralnej. Bryła budowlana jest zróżnicowana, o jednokondygnacyjnych członach różnej wysokości, a także dzwonnica nad kruchtą.

Wśród zabytków Ostrołęki jedynym obiektem dworskim jest drewniany dworek w dzielnicy Wojciechowice. Jego budowniczym był generał Piotr Rośniański, dowódca stacjonującego w Wojciechowicach 22. Niżogrodzkiego Pułku Piechoty. Teren kupił w 1897 r. od Franza Tischera za 15 tysięcy rubli. W latach 1905-1907 Rośniański zbudował na zakupionej działce drewniany dwór i staw oraz założył park w typie krajobrazowym. Dwór został zrujnowany w czasie II wojny światowej, potem odbudowany. Obecnie jest w złym stanie i wymaga prac remontowych. To budynek rozmieszczony na planie prostokąta, podpiwniczony, na wysokim, ceglany fundament, przykryty dwuspadowym dachem, z elementami dekoracyjnymi nawiązującymi do wystroju wiejskich chałup.

Przez budynki użyteczności publicznej należy rozumieć obiekty przeznaczone na potrzeby administracyjne, wymiary sprawiedliwości, kultury, oświaty, nauki, wychowania, opieki zdrowotnej, obsługi finansowej, handlu, gastronomii i usług. W Ostrołęce, do tego typu obiektów należy: ratusz - klasycystyczny budynek dawnego starostwa, dawny szpital powiatowy, dawna poczta - obecnie siedziba Muzeum Kultury Kurpiowskiej, budynek dawnego gimnazjum męskiego, budynek dawnego Komitetu Powiatowego PZPR oraz zespół aresztu śledczego.

Ratusz zbudowany został w latach 1825-1828 w stylu klasycystycznym. Pierwotnie był piętrowy z dachem dwuspadowym. Parter przeznaczony był na biura magistratu, a piętro dla powiatowego sądu pokoju. Po zniszczeniach w czasie I wojny światowej ratusz odbudowano w 1924 r. według projektu architekta Wodnickiego. Po odbudowie, ratusz jest trójkondygnacyjny, z dwukondygnacyjną wieżą zegarową, z pięćosiową fasadą.

Większość pozostałych budynków użyteczności publicznej powstała w ostatnich dwóch dekadach XIX wieku i reprezentuje styl miejski klasycyzujący.

Obiektami architektury militaris chronionymi prawem są: fortyfikacje ziemne „Forty Bema” wraz z drogą rokadową fortu oraz – pośrednio – zespół koszarowy w dzielnicy Wojciechowice.

Fort zaporowy zwany Fortem Bema położony jest na prawym brzegu Narwi, w rozwidleniu dróg w kierunku Warszawy i Myszynca. Fort ma narys prostokątny, o wymiarach 250x200 m. Wjazd na jego teren prowadzi od strony południowo-wschodniej. Z miastem fort łączyła droga rokadowa do nieistniejącego obecnie mostu. Fort ma konstrukcję drewniano-ziemną, jest dwuwalowy, z płytką fosą wodną.

Zespół koszarowy i przylegające do nich place do ćwiczeń powstały w latach 80. XIX w. Władze carskie zajęły pod nie znaczną część osady Wojciechowice. Nazwa osady pochodzi od nazwiska jej założyciela, Marcina Wojciechowskiego herbu Jelita, który na zakupionych przez siebie

obszarach na obrzeżach Ostrołęki zbudował cegielnię, niedaleko której powstał dwór oraz domy robotników i służby dworskiej. Przy koszarach w 1890 r. wybudowana została cerkiew pod wezwaniem św. Piotra i Pawła. Rosjanie opuścili Ostrołękę w 1915 r. Po I wojnie światowej do Wojciechowic przybyły dwa pułki ułanów (4. i 7.), które w 1920 r. wyruszyły stąd na wojnę z bolszewikami. Z kolei od 26 maja 1921 r. do 1 września 1939 r. w koszarach przebywał 5. Pułk Ułanów Zasławskich z Glinian pod Lwowem. Po II wojnie światowej wojsko nie wróciło już do Wojciechowic, a obecnie są one przemysłową dzielnicą Ostrołęki. W skład zespołu dawnych koszar wchodzi obiekty o różnym przeznaczeniu: koszarowce, magazyny, domy oficerów, lekarza, pralnia, łaźnia, stajnia i budynki gospodarcze. Architektura całego zespołu jest jednorodna, przeważają budowle murowane z czerwonej cegły, nieotynkowane, w stylu nawiązującym do neogotyckiego.

Charakterystycznym elementem zabytkowego krajobrazu miasta są zespoły i budynki przemysłowe, głównie z drugiej połowy lub początku XX w.

Na terenie Ostrołęki, jedynymi tego typu budowlami, objętymi ochroną jako obiekty zabytkowe, są: budynek dawnej elektrowni przy ulicy Mazowieckiej oraz budynki z zespołu stacji kolejowej przy ulicy Żeromskiego.

Do obiektów związanych z techniką należy także zaliczyć wieżę ciśnień położoną przy ulicy Żeromskiego.

Współcześnie na obszarze Ostrołęki ochroną objętych jest pięć zabytkowych cmentarzy (porównaj aneksy 1 i 2). Ze względu na stan zachowania, należą do dwóch kategorii:

- 1) z zachowaną częścią napowierzchniową w postaci: mogił, nagrobków, zieleni cmentarnej i innych elementów rozplanowania cmentarza. Są to:
  - część zabytkowa cmentarza parafialnego rzymskokatolickiego przy ul. Kujawskiej. Za zabytkową uznana została najstarsza część cmentarza parafialnego, rzymskokatolickiego przy ulicy Kujawskiej. Nekropola założona została w 1830 r., najstarszy zachowany współcześnie nagrobek pochodzi z 1849 r. Na cmentarzu tym znajduje się dziewiętnaście nagrobków o wartościach artystycznych i historycznych, które są chronione prawnie jako zabytki ruchome.
  - mogiła Czwartaków przy murze kościoła klasztorowego. Spoczywają w niej żołnierze polegli w bitwie 26 maja 1831 r. i pochowani w miejscu śmierci. Grób ich był oznakowany krzyżem, a współczesne upamiętnienie wystawione zostało w 1973 r. Stan tego miejsca pamięci jest bardzo dobry.
  - cmentarz żołnierzy radzieckich w dzielnicy Wojciechowice. Według dokumentacji miejsca pamięci, pochowano tutaj szczątki 10831 żołnierzy Armii Czerwonej ekshumowane z mogił i cmentarzy polowych z terenu powiatów: ostrołęckiego, ostrowskiego, kolneńskiego, łomżyńskiego, zambrowskiego i wysokomazowieckiego.
- 2) z całkowicie lub częściowo zatartą częścią napowierzchniową i zachowanymi pochówkami. Są to:
  - cmentarz żydowski u zbiegu ulic: Poznańskiej i Korczaka. Nekropola użytkowana od XIX wieku do czasu likwidacji ostrołęckiej gminy żydowskiej w czasie II wojny światowej. Teren cmentarza został podzielony na działki i w znacznej części zabudowany. Jego śladem w krajobrazie jest pomnik wystawiony w 1989 r. ku czci ostrołęckich Żydów.

- cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej przy ul. Padlewskiego. Duży cmentarz na którym spoczywają szczątki żołnierzy armii niemieckiej i rosyjskiej poległych w latach 1914-1915. Wielu z nich było Polakami służącymi w armiach zaborczych. Teren cmentarza został podzielony na działki i częściowo zabudowany. Trzy lata temu został złożony do wojewody mazowieckiego wniosek o wyłączenie niezniszczonej części nekropoli i upamiętnienie tego miejsca.

Na terenie Ostrołęki, w dzielnicy Wojciechowice, położony jest zabytkowy park. Został założony w początkach XX w. Inwestorem był generał Piotr Rośniański, dowódca stacjonującego w Wojciechowicach 22. Niżogrodzkiego Pułku Piechoty. Teren kupił w 1897 r. od Franza Tischera za 15 tysięcy rubli. W latach 1905-1907 Rośniański zbudował na zakupionej działce drewniany dwór i staw. Na przeważającej części pozostałości zasadzono sosny, ze względu na słabą jakość piaszczystej gleby. Na lepszych glebach, na północ i południowy wschód od dworu założono sady. Wzdłuż zachodniej i południowo-zachodniej granicy posiadłości zasadzono nasadzenia welonowe drzew liściastych. W ten sposób, część terenu została urządzona jako park krajobrazowy o stosunkowo prostej kompozycji przestrzennej.

Park w Wojciechowicach składa się z dwóch części: wschodniej, na której dominuje drzewostan sosnowy, oraz zachodniej z dworkiem, stawem, klombem oraz zadrzewieniem gatunkami liściastymi. Obecnie stan parku należy określić jako średni, dominują w nim drzewa młode, następne pokolenia posadzonych w czasie organizacji założenia. Pomimo tego, park, podobnie jak cały zespół, stanowi ważny element dziedzictwa historycznego dzielnicy oraz miasta.

5.2.3. Zabytki ruchome oraz zabytki w zbiorach muzealnych

W świetle obowiązujących przepisów zabytek ruchomy to przedmiot, jego części lub zespół, będący dziełem człowieka lub związany z jego działalnością i stanowiący świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia. Zachowanie ich leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Do rejestru zabytków zabytek ruchomy wpisuje się na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Ewidencją zabytków ruchomych prowadzi Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie.

Na terenie Ostrołęki zewidencjonowano 301 obiektów zabytkowych (por. aneks 4), znajdujących się w obiektach sakralnych (wyposażenie kościołów i klasztoru) oraz na starej części cmentarza parafialnego (nagrobki o specjalnym znaczeniu artystycznym lub historycznym). Ta druga kategoria zabytków ruchomych jest najbardziej zagrożona pod względem stanu zachowania. Upływ czasu, niszczące działanie czynników atmosferycznych czy użytkowanie czynnych cmentarzy, na których brakuje miejsca na nowe pochówki są głównymi zagrożeniami dla ich istnienia.

Z całą pewnością zakres ochrony zabytków ruchomych powinien być większy. Wiele nagrobków o dużych wartościach zabytkowych pozostaje poza ewidencją konserwatorską. W przestrzeni miasta odnajdujemy także przykłady małej architektury sakralnej, krzyże i kapliczki przydrożne

związane z funkcjonowaniem dawnych dzielnic i wsi, które również powinny być chronione jako zabytki ruchome.

Zabytki ruchome wchodzi w skład kolekcji muzealnych wskazanych niżej muzeów².

5.2.3.1. Muzeum Kultury Kurpiowskiej

Muzeum poprzez gromadzenie i zachowanie artefaktów przeszłości o wartości naukowej, estetycznej i emocjonalnej sprzyja aktywnemu poznawaniu, kształtowaniu postaw społecznych, budowania tożsamości oraz szacunku dla niepowtarzalnego dziedzictwa kultury lokalnej oraz kultury polskiej i światowej. Czyni to zgodnie z najwyższymi standardami zawodowymi oraz w oparciu o społeczną sieć relacji.

Ostrołęckie Muzeum zostało powołane do istnienia w grudniu 1975 r. jako Muzeum Okręgowe. Na jego siedzibę, która pozostała niezmieniona, wybrano neoklasycystyczną kamienicę, wybudowaną w latach dwudziestych dziewiętnastego stulecia na potrzeby poczty. Na początku, Muzeum otrzymało do dyspozycji jedynie piętro zabytkowej kamienicy, a całością budynku dysponuje od roku 1980. Pierwsze lata działalności to przede wszystkim intensywne gromadzenie eksponatów i przygotowywanie odpowiedniej bazy.

Muzeum, od samego początku istnienia, otrzymało strukturę wielodziałową. Utworzono następujące działy: etnograficzny, historyczny, sztuki i oświatowy; w 1979 r. dołączono dział archeologiczny. W latach osiemdziesiątych działania towarzystw regionalnych i działaczy społecznych zaowocowały powołaniem kilku filii Muzeum Okręgowego. Były to: Izba Kurpiowska w Kadzidle utworzona w 1979 roku, przekształcona w 1991 roku w skansen Zagroda Kurpiowska; Muzeum Miejskie w Wyszkanie powołane w 1983 roku, zlikwidowane w marcu 2003 roku; Muzeum Historyczne w Przasnyszu powołane w 1983 roku; Izba Kurpiowska w Obrytem w Puszczy Białej również utworzona w 1982 roku, zlikwidowana w 1997 roku.

W latach 1989 – 1992 przeprowadzono remont kapitalny budynku „starej poczty” a także dobudowano w podwórku budynek administracyjny. Pozwoliło to zwiększyć powierzchnię ekspozycyjną oraz poprawiło ogólne warunki pracy. W 1998 roku Muzeum Okręgowe przekształcono w Muzeum Kultury Kurpiowskiej oraz nadano mu nowy statut i regulamin organizacyjny.

Od 1999 roku Muzeum ma nowego organizatora – dotychczasowego wojewodę ostrołęckiego zastąpił Samorząd Województwa Mazowieckiego. W roku 2006 Muzeum Kultury Kurpiowskiej przeszło kolejne ważne zmiany. Trwający od czerwca do listopada generalny remont całkowicie odmienił jego oblicze. Powiększonym salom wystawienniczym nadano nowoczesny, godny XXI wieku, wizerunek. Dobudowano także nowe magazyny, które ułatwiają pracownikom dostęp do eksponatów, zmagazynowanych dotychczas poza muzeum. Każdy z magazynów został wyposażony w specjalistyczne regały do przechowywania zbiorów, a stały monitoring wilgotności i temperatury powietrza w magazynach pozwalają na przechowywanie zbiorów muzealnych w idealnych warunkach. Wyposażona w profesjonalny sprzęt pracownia konserwatorska pozwala muzealnikom zadbać o stan eksponatów, a także daje możliwość

---

² Sporządzono na podstawie „Wykazu muzeów w Polsce”, zawierającego dane o muzeach, które działają w oparciu o uzgodniony z ministrem właściwym do spraw kultury i dziedzictwa narodowego statut bądź regulamin, zgodnie z art. 6 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r. poz. 987, z późn. zm), aktualizacja wykazu 24.05.2023, Biuletyn Informacji Publicznej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

ich lepszemu zabezpieczeniu. Dzięki rozbudowaniu budynku muzeum możliwe było również zadanie dziedzińca, który może teraz stanowić miejsce spotkań, koncertów, okolicznościowych imprez i zajęć warsztatowych, a dzięki zainstalowaniu klimatyzacji można go wykorzystywać przez cały rok.

Zbiory Muzeum liczą obecnie ponad 16 tys. muzealiów i powyżej 10 tys. książek, zgromadzonych w muzealnej bibliotece (stan na grudzień 2021 r.). Tworzono je poprzez zakupy w desach i antykwariatach, na aukcjach, pozyskiwano od osób prywatnych. Część stanowią przekazy od instytucji i dary od lokalnej społeczności.

Poza zwykłą dla muzeów działalnością wystawienniczą (pięć wystaw stałych i zmieniane co kwartał wystawy czasowe), Muzeum Kultury Kurpiowskiej prowadzi również działalność edukacyjną. Organizowane od kilkunastu lat lekcje i warsztaty muzealne cieszą się dużym, a przy tym rosnącym z roku na rok, zainteresowaniem. Tematyka oferty edukacyjnej nawiązuje do prezentowanych akurat wystaw czasowych lub – jak w przypadku zajęć etnograficznych i historycznych – jest aktualna przez cały rok.

5.2.3.2. Muzeum Żołnierzy Wyklętych

Do zakresu działania muzeum należy upowszechnianie wiedzy o historii i dziedzictwie zbrojnego podziemia antykomunistycznego, w szczególności dziejach i dorobku powojennego niepodległościowego ruchu partyzantckiego, tzw. „Żołnierzy Wyklętych”, a także zorganizowanie wystawy stałej.

Muzeum prowadzi działalność w szczególności poprzez:

- 1) gromadzenie zbiorów w statutowo określonym zakresie;
- 2) przechowywanie, zabezpieczanie i konserwację zgromadzonych zbiorów, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo oraz dostęp do celów naukowych, edukacyjnych i ekspozycji;
- 3) inwentaryzowanie i katalogowanie zgromadzonych zbiorów;
- 4) inspirowanie i prowadzenie badań naukowych oraz działalności popularyzatorskiej, w zakresie swojej działalności;
- 5) użyczanie i przyjmowanie w depozyt zbiorów;
- 6) opracowywanie i organizowanie wystaw czasowych, w kraju i za granicą;
- 7) organizowanie i prowadzenie działalności edukacyjnej;
- 8) organizowanie koncertów, przedstawień, pokazów filmowych i multimedialnych;
- 9) inicjowanie, wspieranie i prowadzenie projektów związanych z zakresem swojej działalności;
- 10) opracowywanie, publikowanie i rozpowszechnianie publikacji naukowych i popularnonaukowych, z zakresu swojej działalności;
- 11) popieranie i prowadzenie działalności artystycznej i upowszechniającej kulturę;
- 12) organizowanie lub współorganizowanie uroczystości o charakterze państwowym i narodowym, a także dyplomatycznym, społecznym, naukowym, artystycznym i kulturalnym, przyczyniając się do kształtowania wizerunku Polski, a także organizowanie lub współorganizowanie akcji o charakterze charytatywnym;
- 13) organizowanie lub współorganizowanie spotkań, zjazdów i konferencji, związanych z zakresem swojej działalności;

- 14) współpracę z polskimi i zagranicznymi muzeami, administracją państwową i samorządową, organizacjami pozarządowymi, w szczególności ze Stowarzyszeniem Historii Ziemi Ostrołęckiej im. Kpt. Aleksandra Bednarczyka „Adama”, Ostrołęckim Stowarzyszeniem Historycznym „Czwartacy” i innymi, których cele statutowe są zbieżne z działalnością Muzeum, instytucjami oświaty, mediami, a także innymi osobami prawnymi, jednostkami organizacyjnymi nieposiadającymi osobowości prawnej oraz osobami fizycznymi.

5.2.3.3. Muzeum – Kasa Biletowa z pamiątkami kolejowymi Jerzego Grabowskiego (w organizacji)

Muzeum z pamiątkami kolejowymi jest zlokalizowane w dawnej kasie biletowej dworca PKP w Ostrołęce. Obecnie w Muzeum - Kasa Biletowa Jerzego Grabowskiego można oglądać około dwóch tysięcy pamiątek. Tych związanych z kolejnictwem jest około tysiąca. Na muzealnych półkach możemy zobaczyć przeróżne eksponaty, od guzików i książek po kolejarские mundury, legitymacje i stare fotografie. Część sali zaaranżowano na dawny pokój wypoczynku maszynistów.

5.2.4. Zabytki archeologiczne

Zabytek archeologiczny to „zabytek nieruchomy będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem”.

Podziału zabytków archeologicznych (stanowisk archeologicznych) można dokonywać stosując różne kryteria, takie jak chronologia bądź funkcja. Z uwagi na problemy ochrony konserwatorskiej oraz wszelkiego rodzaju zagrożenia należy stosować podział na:

- stanowiska płaskie (cmentarzyska, osady, obozowiska) – jest to najtrudniejsza grupa stanowisk jeżeli chodzi o ich ochronę z uwagi chociażby na miejsce ich zalegania – przeważnie na obszarach podlegających różnym działaniom inwestycyjnym oraz działalności rolniczej;
- stanowiska o własnej formie terenowej (grodziska, strażnice, wały, kurhany, kopce). Są one przeważnie dobrze widoczne w terenie i znane lokalnym społecznościom. Mimo to także ten rodzaj stanowisk podlega działaniom destrukcyjnym;
- nawarstwienia kulturowe w obrębie starych miast, układów urbanistycznych i ruralistycznych.

Województwo mazowieckie, jeżeli chodzi o formy zagrożenia jak też ich intensyfikację, nie odbiega, w sposób zasadniczy, od innych regionów. Oprócz naturalnej erozji podłoża glebowego, będącej czynnikiem praktycznie niezależnym od człowieka, występują zagrożenia, których człowiek jest głównym inicjatorem i jednocześnie sprawcą. Należą do nich: erozja i niszczenie stanowisk na skutek głębokiej orki na terenach rolniczych; działania inwestycyjne związane z budową i rozbudową współczesnej infrastruktury (systematyczne poszerzanie zabudowy zarówno w obrębie przestrzeni miejskich, jak też i wiejskich, budowa i modernizacja dróg, rozwój przemysłu i turystyki); coraz intensywniejszy i zakrojony na szeroką skalę proces nielegalnych poszukiwań z użyciem wykrywaczy metalu, często o charakterze komercyjnym

i kolekcjonerskim, powodujący w wielu wypadkach całkowite zniszczenia stanowisk do tej pory niezagrażonych; coraz intensywniejsza eksploatacja surowców naturalnych (żwiru, piasku, itp.), w niektórych przypadkach przebiegająca w sposób nielegalny.

Na terenie Ostrołęki znajduje się dziewiętnaście stanowisk archeologicznych (por. aneks 3), z czego dwa są objęte ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków.

W myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania – podlegają ochronie i opiece. Aktualnie zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych w miastach są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych. Wysoki stopień zurbanizowania miasta nakazuje szczególną ochronę pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych w jego obrębie.

Aby zapobiec bezpowrotnej stracie informacji o przeszłości terenu Ostrołęki, zajętego obecnie przez aglomerację miejską, prace ziemne wymagają prowadzenia prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Jest to szczególnie ważne podczas takich inwestycji jak powstawanie nowej zabudowy, budowa obwodnic, dróg, gdyż inwestycje te, z uwagi na szerokopłaszczyznowy charakter prac ziemnych, w bezpowrotny sposób niszczą obiekty archeologiczne.

Inwestycje w obrębie układów urbanistycznych prowadzą do odkrywania i niszczenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółowić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Rozwój przemysłu, turystyki, budownictwa może stanowić istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych, dlatego ważne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w którego kompetencji znajdują się ww. działania. Natomiast wszystkie pozwolenia obejmujące prace ziemne zawierają m.in. warunki polegające na obowiązku niezwłocznego zawiadomienia konserwatora zabytków o zagrożeniach lub nowych okolicznościach ujawnionych w trakcie prowadzenia robót budowlanych. Jeżeli w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkryty zostanie przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, należy:

- wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- niezwłocznie zawiadomić o tym Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

5.2.5. Dziedzictwo niematerialne

Niematerialne dziedzictwo kulturowe jest jedną z podstaw kształtowania tożsamości społeczeństwa, społeczności regionalnych i lokalnych oraz jednostek. Przetrawienie dziedzictwa niematerialnego jest warunkiem zachowania zróżnicowania kulturowego, szczególnie we współczesnym, globalizującym się społeczeństwie. Wartość niematerialnego dziedzictwa

kulturowego dostrzeżona została przez UNESCO, które w 2003 r. uchwaliło Konwencję w sprawie ochrony tego dziedzictwa, opracowując jednocześnie jego spójną definicję:

„Niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dla celów niniejszej Konwencji, uwaga będzie skierowana wyłącznie na takie niematerialne dziedzictwo kulturowe, które jest zgodne z istniejącymi instrumentami międzynarodowymi w dziedzinie praw człowieka, jak również odpowiada wymogom wzajemnego poszanowania między wspólnotami, grupami i jednostkami, oraz zasadom zrównoważonego rozwoju.

Niematerialne dziedzictwo kulturowe, w rozumieniu Konwencji UNESCO, przejawia się między innymi w następujących dziedzinach:

- a) tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne;
- c) zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;
- d) wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;
- e) umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Wyodrębnione przez UNESCO dziedziny zostały, po wejściu w życie Konwencji w naszym kraju w dniu 16 sierpnia 2011 r., przeformułowane przez Działający przy Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Zespół ds. Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego definiując polskie dziedzictwo niematerialne jako:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne,
- praktyki społeczno-kulturowe,
- wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata,
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Głównym składnikiem niematerialnego dziedzictwa kulturowego są przekazane nam przez przeszłe pokolenia nieuchwytnie przejawy tego, co tworzy naszą grupową, narodową, etniczną bądź religijną tożsamość. Do zjawisk tych należą praktyki, wiedza, wyobrażenia, idee i wartości, umiejętności, przekazy, ale też związane z nimi przedmioty czy też miejsca. Wiedza na ten temat została nam przekazana przez naszych dziadków, rodziców, w szkole, w trakcie świąt i uroczystości. Warunkiem koniecznym, który musi być spełniony dla przetrwania dziedzictwa niematerialnego jest autentyczny przekaz międzypokoleniowy, a nie odtwarzanie zjawisk bez zrozumienia ich istoty.

Niematerialne dziedzictwo kulturowe jest z jednej strony tradycyjne, z drugiej zaś współczesne i żywe, stanowiąc konglomerat odziedziczonych tradycji przeszłości, ale także nowoczesne

i twórczo przekształcanych praktyk, w których uczestniczymy jako przedstawiciele różnych grup społecznych i kulturowych. Zjawiska niematerialnego dziedzictwa kulturowego ewoluują w odpowiedzi na zmieniające się otoczenie, stanowią ogniwo łączące naszą teraźniejszość z przeszłością naszych przodków i przyszłością naszych dzieci. Tak długo jak w żywych, zmieniających się przejawach dziedzictwa niematerialnego pozostanie ten sam rdzeń znaczeniowy, kodujący nasz system wartości, tak długo przetrwa nasza tożsamość.

W Ostrołęce kultywowane jest przede wszystkim dziedzictwo niematerialne regionu kurpiowskiego. Miasto, mimo że nie leży w granicach Kurpi, stanowi bramę do Kurpiowszczyzny. Dzieje się to na różnych płaszczyznach i poprzez działalność wielu instytucji oraz organizacji pozarządowych.

Instytucją działającą na terenie miasta, której misją jest podtrzymywanie kultury kurpiowskiej, w tym dziedzictwa niematerialnego, jest Muzeum Kultury Kurpiowskiej. Dział Etnografii tego muzeum posiada zbiory etnograficzne licząc ponad 3300 muzealiów, pochodzących wyłącznie z rejonu Kurpiowszczyzny (Puszcza Zielona i Puszcza Biała). Znajdują się wśród nich: wycinanki, ozdoby bursztynowe, tradycyjne stroje regionalne i tkaniny dekoracyjne, rzeźby sakralne (XVIII w. – XX w.), plecionki wykonane z korzenia sosny lub słomy, naczynia ceramiczne i drewniane, meble oraz narzędzia do obróbki lnu, wełny, drewna i żelaza. Na szczególną uwagę zasługuje przede wszystkim zbiór wycinanek (ponad 700 szt.), które są unikalnym, w skali światowej, przykładem sztuki ludowej. Równie interesująca jest kolekcja ozdób wykonanych z bursztynu, zawierająca kolie, wisiorki, guziki, klamerki i należące do rzadkości różańce oraz kierce – charakterystyczne dla Kurpi elementy zdobnicze, zawieszane pod sufitem. Z perspektywy zachowania dziedzictwa niematerialnego szczególnie ważny jest fakt, że muzeum organizuje liczne spotkania, pokazy i warsztaty, podczas których twórcy ludowi pracują z mieszkańcami, przekazując im swoją wiedzę i umiejętności.

Wielką rolę w ochronie dziedzictwa niematerialnego odgrywają organizacje pozarządowe, których obszar działania obejmuje teren Kurpi oraz miasto Ostrołękę. Swoje siedziby mają tutaj prężnie działające stowarzyszenia, mające na celu m.in. ochronę dziedzictwa niematerialnego:

- **Związek Kurpiów**, którego misją jest umacnianie więzi międzyludzkich mieszkańców Kurpiowszczyzny; praca organiczna ludzi związanych z regionem, mieszkających w kraju i za granicą, ich integrowanie na rzecz rozwoju gospodarczego, kulturalno--oświatowego i ochrony środowiska naturalnego Kurpiowszczyzny; ocalenie dziedzictwa kulturowego tego regionu, a zwłaszcza duchowej i materialnej sztuki ludowej, obrzędów, zwyczajów i obyczajów; prowadzenie wszelkiego rodzaju badań dotyczących Kurpiowszczyzny, związanych zarówno z przeszłością, jak i teraźniejszością; prowadzenie właściwej dla stowarzyszenia merytorycznej i rzeczowej opieki nad członkami. Swoją misję Związek Kurpiów realizuje poprzez bardzo liczne inicjatywy, organizując doroczne i okazjonalne wydarzenia oraz prowadząc działalność wydawniczą. Do najważniejszych inicjatyw należą: "Kurpiki" - coroczne nagrody prezesa Związku Kurpiów za ochronę dziedzictwa kulturowego, budzenie tożsamości i pracę na rzecz rozwoju regionu kurpiowskiego; "Kurpie" - magazyn regionalny wydawany od 2002 r., bogato ilustrowany dwumiesięcznik o kulturze kurpiowskiej; szeroka gama publikacji (kilkadziesiąt pozycji), m.in. "Słownik wybranych nazw i wyrażen kurpiowskich", "Legendy i podania Kurpiów", "Kurpiowska

ballada", "Puszcza Kurpiowska w pieśni", „Mały Książę” po kurpiowsku, „Słownik dialektu kurpiowskiego”, „Encyklopedia kurpiowska” oraz wiele innych.

- **Towarzystwo Przyjaciół Ostrołęki**, które stawia sobie za cel upowszechnianie wiedzy o historii i kulturze Ostrołęki i regionu; krzewienie w społeczeństwie właściwego stosunku do dziedzictwa dóbr kultury i uczestnictwo w ich ochronie; umacnianie społecznej integracji mieszkańców Ostrołęki; pobudzanie szerokiej inicjatywy społecznej podejmowanej dla dobra Ostrołęki i regionu; umacnianie więzi z rodakami, przyjaciółmi i sympatykami naszego miasta mieszkającymi za granicą kraju. TPO prowadzi działalność wydawnicza (wydano drukiem ponad 140 prac autorstwa ostrołęckich pisarzy lub osób związanych z miastem i regionem; prowadzenie od 1984 r. Kroniki Miasta w formie pisanych ksiąg, zawierającej w sumie ponad 100 tomów; prowadzenie konkursów przedmiotowych i literackich (głównie wspólnie z Miejską Biblioteką Publiczną); upamiętnianie miejsc historycznych i osób zasłużonych dla miasta (np. pomnik dr. Józefa Psarskiego, sugestie nazw ulic itp.); współprace ze wszystkimi placówkami kultury i oświaty; organizacja plenerów malarsko-literackich wspólnie z Galerią Ostrołęka.
- **Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe im. Adama Chętnika** którego misją jest krzewienie nauki i pielęgnowanie tradycji regionalnej; popieranie i prowadzenie działalności naukowo-badawczej zwłaszcza w zakresie potrzeb miasta Ostrołęki i regionu kurpiowskiego (Mazowska Północno-Wschodniego); popieranie i prowadzenie działalności wydawniczej zwłaszcza w zakresie życia społeczno-gospodarczego, oświaty, kultury, ekologii i rolnictwa oraz etnografii i historii regionu kurpiowskiego; gromadzenie wszelkich materiałów naukowych i kulturalnych dotyczących regionu kurpiowskiego; inspirowanie i wspieranie ruchu społeczno-kulturalnego w regionie kurpiowskim; kultywowanie i kontynuacja twórczego dorobku Adama Chętnika; reprezentowanie regionalnego środowiska naukowo-badawczego przed władzami administracyjnymi i samorządowymi oraz instytucjami w województwie i kraju, a także współpraca z nimi. W ciągu prawie 30 lat działalności OTN zorganizowało około 132 konferencji naukowych, wydało 146 publikacji oraz materiałów pokonferencyjnych, w tym XXVI numerów Zeszytów Naukowych.
- **Fundacja Splot Pamięci**, stowarzyszenie, którego celem jest rozwijanie wśród dzieci, młodzieży i dorosłych oraz seniorów zainteresowania historią (w szczególności rodzinną, regionalną); budowanie tożsamości i aktywizacja społeczności w oparciu o lokalną historię, kulturę, tradycję oraz wzmacnianie więzi z małą ojczyzną; działalność na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego; promowanie postaw patriotycznych; działalność na rzecz upamiętnienia wydarzeń historycznych i osób związanych z tymi wydarzeniami. W latach 2019-2020 organizacja przeprowadziła cykl ostrołęckich spacerów historycznych (łącznie pięć wydarzeń).

Podtrzymywaniu dziedzictwa niematerialnego służą także nagrody prezydenta Ostrołęki przyznawane za osiągnięcia w dziedzinie twórczości artystycznej oraz upowszechniania i ochrony kultury. Możliwe jest otrzymanie w następujących dziedzinach:

- a) twórczość artystyczna, w tym twórczość ludowa i rękodzieło, za dorobek artystyczny o istotnym znaczeniu ze szczególnym uwzględnieniem udziału w konkursach, festiwalach, przeglądach itp., za stworzenie szczególnego dzieła artystycznego, wydawnictwa

- lub publikacji lub za działania z zakresu twórczości artystycznej na rzecz Miasta Ostrołęki, całokształtu działalności artystycznej;
- b) upowszechnianie i popularyzacja kultury poprzez m.in. wdrażanie nowych projektów, kreowanie nowoczesnych rozwiązań, stworzenie szczególnego wydarzenia kulturalnego, zaangażowanie w pracę na rzecz kultury, jej upowszechnianie, wspieranie młodych talentów z terenu Miasta Ostrołęki, a także zaangażowanie w edukację artystyczną i wkład w integrację lokalnej społeczności;
  - c) ochrona kultury, ochrona dziedzictwa kulturowego regionu, za zaangażowanie w utrzymanie, rozwój i promocję dorobku kulturowego Miasta Ostrołęki lub stworzenie szczególnego projektu kulturalnego z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego Miasta Ostrołęki. na terenie Miasta Ostrołęki. Mogą zostać przyznane za osiągnięcia indywidualne lub grupowe. W przypadku osiągnięć grupowych nagroda jest przyznawana grupie osób. Przyznawane są w danym roku kalendarzowym za osiągnięcia zrealizowane w roku poprzednim, bądź za całokształt działalności.

Nagrody mogą być przyznawane osobom fizycznym figurującym w rejestrze wyborców prowadzonym dla Miasta Ostrołęki, uczniom i studentom szkół i uczelni mających siedzibę na terenie Miasta Ostrołęki oraz osobom prawnym lub innym podmiotom działającym na terenie Miasta Ostrołęki.

Niematerialne dziedzictwo kulturowe tworzone jest również współcześnie, poprzez kreowanie zjawisk bazujących na przeszłości, których celem jest kształtowanie i utrwalanie spójności społeczności miejskiej. Należą do nich organizowane corocznie Dni Ostrołęki oraz Festiwal Tradycji Kurpiowskiej, w ramach którego odbywają się degustacje tradycyjnych potraw regionalnych oraz pokazy twórców ludowych z takich dziedzin jak koronkarstwo, hafciarstwo, wycinankarstwo, tkanie na krosnach, kowalstwo i garncarstwo. Pokazom towarzyszą koncerty muzyki ludowej.

Podtrzymywaniu zjawisk dziedzictwa niematerialnego, a jednocześnie kreowaniu marki Ostrołęki służą działania związane z upowszechnianiem wiedzy o jednej z największych i najkrwawszych bitew powstania listopadowego, która miała miejsce 26 maja 1831 roku. Walczyły w niej wojska polskie pod dowództwem gen. Jana Skrzyneckiego i carskie dowodzone przez feldmarszałka Iwana Dybicza. Szczególnym męstwem wykazali się żołnierze 4. Pułku Pieszego „Czwartacy” i lekkokonna artyleria dowodzona przez podpułkownika Józefa Bema, której szarża uchroniła Polaków od klęski. Forty Bema oraz pomnik-mauzoleum żołnierzy poległych w tej bitwie są tradycyjnym miejscem organizacji spotkań upamiętniających to wydarzenie.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Formami ochrony zabytków w Polsce są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
  - 1a) wpis na listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu

lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Objęciem ochroną prawną obiektów zabytkowych poprzez wpis do rejestru zabytków reguluje ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przy czym zgodnie z art. 140 oraz 142 ww. ustawy zachowują swoją ważność decyzje wydane na mocy przepisów obowiązujących przed 2003 rokiem, to jest rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami oraz ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i muzeach. Procedurę w sprawie wpisu do rejestru zabytków, jak każdą inną sferę działania WUOZ, określają przepisy ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego.

Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy, na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu, bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego albo użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. W przypadku współwłasności, jako załącznik do wniosku wymagana jest pisemna zgoda wszystkich właścicieli, wyrażona w przedmiotowej sprawie, decyduje to uznaniu jego skuteczności. Na podstawie art. 9 ust. 2 ustawy do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru. Wpisu otoczenia (nie będącego używając obrazowego określenia - zabytkiem samym w sobie) dokonuje się w celu umożliwienia skutecznej ochrony wartości widokowych zabytkowych obiektów oraz ich ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Bezwzględnie zgody właściciela wymaga wpisanie do rejestru zabytku ruchomego (art. 10 ust. 1). Jednakże, w myśl art. 10 ust. 2, wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie, w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Prawo do zgłaszania wniosku o wpis do rejestru zabytków mają także organizacje społeczne, zajmujące się statutowo ochroną dziedzictwa i środowiska kulturowego. Jedynie w przypadku uznania wniosku za uzasadniony, organ administracji publicznej wszczyna postępowanie z urzędu (art. 31 KPA).

W postępowaniu stroną jest każdy (osoba fizyczna i prawna), czyjego interesu prawnego lub obowiązku dotyczy postępowanie albo kto żąda czynności organu ze względu na swój interes prawny lub obowiązek (art. 28 KPA). Jako dowód w postępowaniu należy dopuścić wszystko, co może przyczynić się do wyjaśnienia sprawy, a nie jest sprzeczne z prawem. W szczególności dowodem mogą być dokumenty, zeznania świadków, opinie biegłych oraz, w odniesieniu do zabytków, przede wszystkim - oględziny (art. 75 KPA). W przypadku braku wniesienia odwołania od decyzji (a zatem na podstawie ostatecznej i wykonalnej decyzji) dokonywany jest wpis do księgi rejestru zabytków. Rejestr prowadzony jest w formie odrębnych ksiąg, oznaczonych literami: A - dla zabytków nieruchomych, B - dla zabytków ruchomych, C - dla zabytków archeologicznych (ten ostatni dopiero od 2000 r.).

Artykuł 6 ust 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa co może być przedmiotem ochrony, ale nie zawiera katalogu obiektów, które mogą być wpisane do rejestru zabytków. Jest to wyliczenie przykładowe, a zawarte w tym artykule stwierdzenie w szczególności

wskazuje na możliwość rozszerzającej interpretacji. Oznacza to, że przedmiotem wpisu może być każdy obiekt, istniejący w jakiegokolwiek formie fizycznie postrzegalnej. Nie można więc wpisać rzeczy, których istnienie jest przypuszczalne lub prawdopodobne, ale nie udowodnione. Uwaga ta ma zasadnicze znaczenie dla postępowania w sprawie wpisu obiektów archeologicznych, tzw. warstw kulturowych, przed ich ujawnieniem w drodze wykopalisk. W myśl ust. 2 ww. art. obowiązującej ustawy do rejestru zabytków ochronie mogą podlegać także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nawy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej. Definicję legalną zabytku zawiera art. 3 pkt. 1 ustawy. Mówi ona, iż zabytek to ruchomość lub rzecz ruchoma, jego części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Powyżej cytowana definicja zawiera nieostre pojęcie wartości. Na rozumienie, iż musi to być wartość szczególna (ponadprzeciętna) wskazuje konieczność przedłożenia interesu społecznego nad - prawnie równorzędny - interes strony. Ustawa nie normuje również w sposób wystarczający pojęcia minionej epoki, którą potocznie wydaje się być wszystko co wydarzyło się przed naszym urodzeniem, a ściślej urodzeniem najstarszego żyjącego człowieka. Pomocna w tym przypadku jest definicja encyklopedyczna epoki mówiąca, iż terminem tym określa się okres obejmujący pewne stadium procesu dziejowego, związanego z panowaniem określonych stosunków politycznych, gospodarczych, społecznych lub kulturalnych (Encyklopedia Powszechna, 1995). Zatem obecnie mamy możliwość uznania za zabytek obiekty powstałe do okresu socrealizmu włącznie. W odniesieniu do zabytków ruchomych, komentując art. 51 ustawy (ustalający potencjalnie rejestrowy wiek dla zabytku na nie mniej niż 50 lat dla obiektu techniki, a ściślej środka transportu i 50 - 150 lat dla pozostałych zabytków ruchomych) stwierdzić należy, iż w zasadzie nie dokonuje on przesunięcia granicy czasowej. Stanowi jedynie, w przypadku zaistnienia ściśle określonych okoliczności wymienionych w kolejnych punktach przepisu, o braku konieczności uzyskania pozwolenia na wywóz za granicę dla niektórych obiektów zabytkowych lub posiadających cechy zabytku, a także niezabytkowych lecz będących dobrami kultury współczesnej.

W Ostrołęce ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków objęto 34 obiekty zabytkowe nieruchome (por. aneks 1). Część z nich wchodzi w skład zespołów sakralnych i koszarowych, chronionych jako zabytkowe założenia. Pod względem liczebności, największą grupę obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków stanowią budynki mieszkalne. Jest to naturalna konsekwencja zagospodarowania terenu miasta, zarówno w przeszłości, jak i współcześnie, gdyż budynki mieszkalne zawsze stanowią większą część infrastruktury miejskiej. Analiza proporcji poszczególnych kategorii funkcjonalnych obiektów zabytkowych, wpisanych do rejestru zabytków, wskazuje, że drugą grupę pod względem liczebności stanowią budowle koszarowe. Liczną grupę zabytków, objętych ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków, stanowią obiekty sakralne. Ich zróżnicowanie – kościoły i dawna cerkiew – jest odzwierciedleniem wielokulturowej przeszłości miasta we współczesnym wymiarze ochrony zabytków.

Drugą formą prawnej ochrony zabytków w Polsce jest uznanie za pomnik historii. Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnym znaczeniu dla kultury i narodu polskiego. Uznanie za pomnik historii ustanawiane jest przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem, na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Treść

rozporządzenie powinna zawierać omówienie szczególnych cech zabytku, świadczących o jego najwyższej wartości, określać jego granice oraz zawierać mapę z lokalizacją i otoczeniem.

Pomniki historii ustanawiane są w Polsce od 1994 r. Do dzisiaj status ten otrzymały 123 obiekty zabytkowe. Lista ta powiększana jest sukcesywnie z roku na rok. Za pomnik historii mogą zostać uznane różne kategorie obiektów zabytkowych, takie jak obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Na terenie miasta Ostrołęki nie ma ustanowionego przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej pomnika historii.

Trzecią formą ochrony prawnej zabytków w Polsce jest ustanowienie parku kulturowego. Zgodnie z brzmieniem przepisu artykułu 3 pkt. 14 i 16 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Powszechnie wiadomym jest, że wszelkie dzieła człowieka „dzieją się” na tle uwarunkowań przyrodniczych, bądź wyraźnie widocznych w przypadku krajobrazu otwartego czy wiejskiego, poza miastami i osadami, lub występujących jako „elementy” w przypadku krajobrazu miasteczek czy miast. Ta zależność tworzy integralną strukturę przestrzenną, na którą składają się: płaszczyzny (lasy, łąki, grunty orne, zbiorniki wodne), ciągi (rzeki, strumienie, drogi, granice) i punkty (obiekty kulturowe i przyrodnicze). Stąd też park kulturowy jest formą ochrony obejmującą określony obszar krajobrazu kulturowego oraz wyróżniające się krajobrazowo tereny z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Park kulturowy jest powoływany przez radę gminy/miasta po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Nie jest to kompetencja Miejskiego Konserwatora Zabytków. Parki obejmujące obszary kilku gmin mogą być ustanawiane wspólnie przez gminy bądź związek gmin. W uchwale powołującej park kulturowy zawiera się nazwę parku, sposób ochrony dziedzictwa kulturowego oraz opisuje zakazy i ograniczenia związane z prowadzeniem robót budowlanych, różnego rodzaju działalnością, w tym rolniczą i przemysłową, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych oraz umieszczania znaków niezwiązanych bezpośrednio z samym parkiem.

Na terenie miasta Ostrołęki nie ustanowiono jak dotąd parku kulturowego.

Czwartą formą prawnej ochrony zabytków w Polsce jest ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na terenie gminy należy do jej zadań własnych (art. 3 ust 1. ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym). Realizacji tego zadania służą: studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. W myśl tej ustawy, w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się między innymi, „wymagania

ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków”, a opracowywanie projektów (...) studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jest projektowaniem zagospodarowania przestrzennego, w rozumieniu art. 2 ust. 3 oraz art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów.

Organy ochrony zabytków mają obowiązek wydania, ustawowo wymaganych, wniosków konserwatorskich do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Celem opracowania i wydania tych wniosków jest umożliwienie samorządom gminnym realizacji obowiązku wprowadzenia do opracowań planistycznych zasad ochrony wartości zabytkowych obiektów i obszarów w zakresie wymaganym dla właściwej ochrony i opieki nad zabytkami na obszarze objętym granicami opracowania. Równocześnie dla organu sporządzającego plan, na który ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym w art. 7 ust. 1 pkt 9 nakłada obowiązek ochrony dziedzictwa kulturowego, zagadnienia związane z ochroną i opieką nad zabytkami stanowią istotny obszar działania, a zapisy dotyczące ich rozstrzygnięcia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego posiadają rangę prawa miejscowego. Jest to szczególnie istotne ze względu na to, że dziedzictwo kulturowe i zabytki są nie tylko materialnymi i niematerialnymi śladami przeszłości, lecz także cennymi elementami krajobrazu kulturowego, przyczyniającymi się do kształtowania atrakcyjnego, jedyne w swoim rodzaju, przyjaznego otoczenia człowieka, zachowania tożsamości lokalnej i więzi społecznych.

Ustanowienie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego obejmuje lokalne formy architektury, reprezentowane przez obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, kompozycje przestrzenne o walorach zabytkowych wyznaczaną w ustanowionych w planie strefach ochrony konserwatorskiej, w tym obszarów o szczególnych walorach krajobrazowych, wykluczonych z lokalizacji inwestycji, które mogą mieć negatywny wpływ na krajobraz. Wyznaczone w planie strefy ochrony konserwatorskiej powinny obejmować przede wszystkim ochronę historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego, zespołu budowlanego, ekspozycji zabytku lub historycznej panoramy, krajobrazu kulturowego, stanowiska archeologicznego i otoczenia zabytku.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 22 ust 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w gminnej ewidencji zabytków, prowadzonej przez organy samorządu terytorialnego, powinny być ujęte zabytki nieruchome: wpisane do rejestru zabytków, znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji oraz inne zabytki wyznaczone przez wójta/burmistrza/prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Ustawa stanowi zatem możliwość wyznaczenia przez organ samorządu zabytku nieruchomego przewidzianego do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, jednakże nakazuje aby dokonać tego w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

W Polsce powojennej pierwsze prace inwentaryzacyjne zakrojone na szeroką skalę miały miejsce na przełomie lat 50. i 60. XX w. Powstała wówczas ewidencja obejmowała, w formie tzw. kart zielonych około 35000 zabytków, podzielonych następnie na pięć grup 0 i od I do IV. W krótkim czasie zaniechano stosowania tej kontrowersyjnej klasyfikacji, mającej swe odzwierciedlenie

w systemie dotacji prac konserwatorskich oraz pociągającej za sobą rozbiórki obiektów zaliczonych do grup niższych. W 1975 roku opracowano nowy wzór karty ewidencyjnej, określanej potocznie mianem „karty białej”, obowiązującej, z pewnymi modyfikacjami, do dziś. Bardziej rozbudowane przez co czasochłonne działania ewidencyjne zostały uzupełnione tzw. kartami adresowymi. Przygotowywane w formie fiszek katalogowych miały umożliwić szybkie rozeznanie w zasobach zabytkowych i, do dziś, są często jedyną dokumentacją sporządzoną dla zabytku. Obok karty ewidencyjnej przyjętej dla zabytków architektury i budownictwa sporządzane są również ewidencje zabytkowych założeń zieleni i założeń cmentarnych, zespołów budowlanych i układów urbanistycznych, stanowisk archeologicznych (tzw. karta KEZA) oraz zabytków ruchomych, w tym zabytków techniki i instrumentów muzycznych. Sporządzane są zawsze w kilku egzemplarzach, a przynajmniej w dwóch: przechowywanym w archiwach urzędów konserwatorskich oraz archiwum Narodowego Instytut Dziedzictwa (NID). W myśl przepisów częściowe tj. wojewódzkie zbiory kart ewidencyjnych współtworzą centralną, ogólnokrajową ewidencję zabytków, której depozytariuszem jest NID (w imieniu Generalnego Konserwatora Zabytków).

Regulacje obecnie obowiązującego Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 listopada 2020 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56) wprowadzają rozróżnienie dokumentacji ewidencyjnej dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków oraz dla zabytku nie wpisanego do rejestru zabytków, pomimo iż zbiory te w praktyce zazębiają się (przykładowo zabytek włączony do wojewódzkiej ewidencji może być wpisany do rejestru zabytków). Natomiast dokumentacja dla zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków nieruchomości wykonywana jest na zlecenie samorządu w formie karty adresowej zabytku.

Zbiór kart ewidencyjnych systematycznie powiększa się, jednocześnie część dokumentacji zyskuje walor wyłącznie archiwalny, gdyż wartości zabytkowe nie są niezmiennie i mogą ulec znacznemu zmniejszeniu lub zostać utracone wraz z całkowitym zniszczeniem zabytku, jak i podważone wskutek nowych ustaleń naukowych. Tym samym, obowiązek umieszczenia zabytku włączanego do wojewódzkiej ewidencji zabytków w ewidencji gminnej winien być weryfikowany bieżącymi ustaleniami.

Aktualnie obowiązująca gminna ewidencja zabytków miasta Ostrołęki została ustalona na podstawie zarządzenia Nr 316/22 Prezydenta Miasta Ostrołęki z dnia 11 października 2022 r. w sprawie przyjęcia gminnej ewidencji zabytków miasta Ostrołęki. Obejmuje ona wszystkie obiekty zabytkowe objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa mazowieckiego (por. aneks 1) oraz obiekty z wojewódzkiej ewidencji zabytków (por. aneks 2), a także stanowiska archeologiczne (por. aneks 3). Łącznie, gminna ewidencja zabytków miasta Ostrołęki obejmuje 118 obiektów zabytkowych. Najlicniejszą grupą obejmuje budynki mieszkalne, co jest typową sytuacją w przypadku obszarów wysokozurbanizowanych.

Gminna ewidencja zabytków stanowi zbiór otwarty. W przyszłości możliwe będzie jej uzupełnienie poprzez włączenie do niej obiektów zabytkowych, wpisanych do rejestru zabytków decyzją Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub których karty

ewidencyjne zostaną włączone do wojewódzkiej ewidencji zabytków zarządzeniem Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Kwestia wartościowania dziedzictwa kulturowego i zabytków jest rozważana przez specjalistów od wielu lat. Zagadnieniu temu poświęcono niezliczoną liczbę wystąpień, artykułów i publikacji, nie dochodząc do wiążących wniosków. W trakcie dyskusji wypracowano kilka schematów wartościowania zabytków, które w dalszym ciągu są dyskutowane. Najszerzej do tematu nadawania wartości obiektom zabytkowym podszedł M. T. Witwicki³ proponując pięć kryteriów oceny:

- 1) ocena wartości historycznej - autentyczność substancji, funkcji i formy; materialne odzwierciedlenie historii; wartość dokumentu historii;
- 2) ocena wartości artystycznej - bogactwo form; wartości stylowe; wartości twórcze; rola w zespole; wartości estetyczne;
- 3) ocena wartości naukowej - wartość świadka/dokumentu dziejów; wartość obiektu jako przedmiotu badań; wartość edukacyjna (dydaktyczna);
- 4) ocena wartości niematerialnych - wartość emocjonalna przeżyć religijnych; wartość tradycji historycznej; wartość symbolu; wartość emocji estetycznych;
- 5) dodatkowe kryteria oceny - ocena stanu technicznego, ocena wartości użytkowej, wartość miejsca obiektu w regionie, wartości historyczne w świetle interesu społecznego.

Przywołane kryteria jako jedne z nielicznych uwzględniają nie tylko materialne aspekty wartościowania dziedzictwa, ale także wartości ulotne, jak emocje mieszkańców łączące się z konkretnymi obiektami.

Wartościowanie dziedzictwa i wskazywanie, które obiekty powinny zostać objęte ochroną prawną a które przez pozbawienie tej ochrony mogą być skazane na unicestwienie jest kwestią niezwykle trudną. Jak wskazują specjaliści NID, z analizy wpisów do rejestru zabytków, prowadzonej od wielu lat przez tę instytucję wynika, że zapisy tych decyzji w przeważającej liczbie nie odzwierciedlają i nie opisują jednoznacznie rzeczywistych wartości zabytku, przesądzających o objęciu go ochroną. Nieprecyzyjne opisy przedmiotu i zakresu ochrony, sporządzone przez kolejne dziesięciolecia w oparciu o zmienne kryteria oceny wartości zabytkowej, a niekiedy w ogóle nie wymieniające, co podlega ochronie, generują wiele problemów związanych z bieżącą działalnością konserwatorską. Dotykają one zarówno urzędów ochrony zabytków, które w zależności od indywidualnego podejścia wojewódzkiego konserwatora zabytków lub kierownika delegatury stosują różne kryteria ocen, a tym samym dyktują zróżnicowane zasady postępowania, jak i po stronie właścicieli i użytkowników zabytków, którzy wprawdzie na ogół dysponują decyzją o wpisie do rejestru zabytków, lecz

---

³ M. T. Witwicki, *Kryteria oceny wartości zabytkowej obiektów architektury jako podstawa wpisu do rejestru zabytków*, *Ochrona Zabytków*, 2007, Nr 1.

często nie są świadomi wartości, jakie przedstawia zabytek i co faktycznie powinno podlegać prawnej ochronie.

W przeszłości, tuż po zakończeniu II wojny światowej, władze części polskich miast, wspierane przez specjalistów w zakresie ochrony zabytków, stanęły przed zadaniem i koniecznością podjęcia decyzji w sprawie odbudowy miast. Nie tylko domów, urzędów, fabryk i innych elementów infrastruktury, lecz także obiektów dziedzictwa kulturowego, które konstituowały tożsamość mieszkańców. Najlepiej charakteryzują podjęte wówczas decyzje słowa Jana Zachwatowicza, architekta, profesora Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej:

(...) Poczucie odpowiedzialności wobec przyszłych pokoleń domaga się odbudowy tego, co nam zniszczono, odbudowy pełnej, świadomej tragizmu popełnianego fałszu konserwatorskiego... Sprawa zabytków jest podstawowym zagadnieniem społecznym — zagadnieniem kultury narodu. Nie możemy wobec nich stosować jednostronnie abstrakcyjnej teorii, musimy uwzględnić potrzeby dnia dzisiejszego⁴.

Kierując się dobrem nadrzędnym jakim jest tożsamość mieszkańców podjęto wówczas decyzję o rekonstrukcji wielu obiektów zabytkowych.

Mając świadomość wymienionych wyżej problemów, przy braku innych przesłanek powszechnie przyjmuje się, że największe znaczenie dla miasta, wsi czy regionu mają zabytki objęte ochroną prawną – pomniki historii lub obiekty wpisane do rejestru zabytków. Najważniejsze spośród nich to obiekty o znaczeniu ponadregionalnym, stanowiące markę Ostrołęki w Polsce: zespół sakralny o.o. Bernardynów, ratusz, Forty Bema i mauzoleum oraz zespół koszarowy w Wojciechowicach. Mają one także ważny wpływ na kształtowanie tożsamości mieszkańców, stanowią powód do dumy z posiadanego dziedzictwa. Należy też pamiętać o tych zabytkach oraz obiektach nieobjętych ochroną prawną, które posiadają znaczną wartość o wymiarze regionalnym oraz lokalnym, często w obrębie dzielnicy czy nawet ulicy. Łączą i integrują one mieszkańców wspólnotą wspomnień. Z tego powodu, władze Ostrołęki powinny podejmować działania zmierzające do rozszerzenia katalogu obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta. Analiza szans i zagrożeń

Stan obecny i perspektywy ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze Ostrołęki podsumowane zostały w układzie słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń w tej dziedzinie. Analiza SWOT jest jednym z elementarnych narzędzi diagnostycznych opisujących stan obecny analizowanego obszaru. Składa się z opisu jego czterech elementów: mocnych i słabych stron – czyli pozytywnych i negatywnych warunków wewnętrznych oraz szans i zagrożeń – czyli pozytywnych i negatywnych uwarunkowań zewnętrznych. Prezentowana analiza stanowi podstawę do opracowania zasadniczych kierunków działania w zakresie opieki nad zabytkami miasta.

---

⁴ J. Zachwatowicz, O polskiej szkole odbudowy i konserwacji zabytków, *Ochrona Zabytków* 34/1-2 (132-133), 1981, s. 8.

Tabela 1. Analiza SWOT dla terenu miasta Ostrołęki

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ostrołęka jako ważny ośrodek administracyjny, kulturalny oraz komunikacyjny i usługowy w województwie mazowieckim ✓ szeroki zasób i różnorodność dziedzictwa kulturowego miasta i najbliższych okolic ✓ walory przyrodnicze i krajobrazowe miasta ✓ uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym ✓ zwiększanie atrakcyjności i poprawa estetyki miasta ✓ podejmowanie działań zwiększających świadomość społeczną dotyczącą dziedzictwa kulturowego ✓ wzrost świadomości, w postrzeganiu obiektu zabytkowego jako doskonałego produktu turystycznego ✓ uwzględnianie roli zabytków w promocji turystycznej miasta ✓ pozytywne nastawienie części mieszkańców do wielowiekowej tradycji regionu i jego dziedzictwa kulturowego 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ brak dostatecznych środków finansowych na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych ✓ niedostateczna świadomość społeczna wartości i potrzeby chronienia zasobów kulturowych ✓ brak objęcia ochroną prawną wielu obiektów o znaczącej wartości ✓ zły stan techniczny i postępująca degradacja zasobów dziedzictwa kulturowego ✓ brak zainteresowania inwestorów i właścicieli utrzymaniem i adaptacją obiektów zabytkowych ✓ niewielka ilość podmiotów z terenu miasta zajmujących się w sposób profesjonalny pracami remontowo – konserwatorskimi oraz niska jakość świadczonych w tym zakresie usług ✓ nowa zabudowa w części nienawiązująca do pierwotnego układu zabudowy (brak harmonii) ✓ przypadki zaniedbania porządku w obrębie niektórych zabytkowych posesji, co obniża ich estetykę i pozytywny odbiór ✓ brak kontynuacji regionalnej tradycji budowlanej ✓ niewystarczająca popularyzacja wiedzy o wartościach obiektów zabytkowych i dziedzictwa kulturowego miasta oraz idei ochrony zabytków ✓ brak pełnej dokumentacji zasobu kulturowego miasta oraz jego waloryzacji
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ✓ możliwości w pozyskiwaniu środków finansowych z różnych źródeł ✓ pozyskiwanie zewnętrznych funduszy na prace remontowo – konserwatorskie ✓ postępujący rozwój inicjatyw lokalnych organizacji pozarządowych, mających w swym polu działania między innymi troskę o substancję zabytkową miasta ✓ upowszechnianie edukacji nastawionej na poszanowanie zabytków i ich prawidłową ochronę z zachowaniem wartości kulturowych ✓ dobrze rozmieszczone dominanty i subdominanty w układzie przestrzennym miasta ✓ wykorzystanie przez władze miejskie oraz instytucje kultury roli mediów w edukacji nastawionej na ochronę zabytków i krajobrazu 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ niestabilność i luki legislacyjne zarówno w sferze finansowej, jak też ochrony zasobów kulturowych ✓ nadmierna komercjalizacja w sferze zabytków ✓ zanikająca edukacja estetyczna na rzecz praktyczności przy zastosowaniu minimalnych nakładów finansowych ✓ częste jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego: bądź poprzez pryzmat ich komercyjnego wykorzystania lub też jedynie jako zasobu historycznego ✓ niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony, konserwacji i rewaloryzacji zabytków

Źródło: opracowanie własne

7. Założenia programowe gminnego programu opieki nad zabytkami

W założeniach programowych i działaniach programu powinna zostać uwzględniona specyfika miasta Ostrołęki wynikająca z jej położenia, historii, przemian społecznych i gospodarczych. Wspieranie rozwoju miasta z poszanowaniem dziedzictwa kulturowego powinno być podstawą obecnych i przyszłych działań, tak aby Ostrołęka była miejscem atrakcyjnym i przyjaznym, zarówno dla mieszkańców jak i przyjezdnych.

Założeniami programu opieki nad zabytkami są:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania miasta;
- uwzględnienie problemów ochrony zabytków w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta,
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego problematyki historycznego sąsiedztwa i form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązania w nowych budynkach do lokalnych form i materiałów;
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego ochrony krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi i ruralistycznymi na terenie miasta;
- skuteczne stosowanie i wykorzystywanie form prawnej ochrony zabytków;
- wdrażanie instrumentów finansowych prowadzących do skutecznej poprawy stanu zabytków.

7.1. Priorytety programu opieki

Sprawowanie opieki nad zabytkami przez władze samorządowe różni się od działań podejmowanych przez indywidualnych właścicieli zabytków lub społecznych opiekunów zabytków. Przede wszystkim istniejące uwarunkowania prawne dają możliwość kreowania polityki miejskiej w stosunku do obiektów zabytkowych i uprawniają organy samorządowe do podejmowania działań o odmiennym charakterze niż typowa dla właścicieli troska o utrzymanie obiektów zabytkowych w jak najlepszym stanie. Miasto ze względu na prawny obowiązek ochrony wartości społecznie istotnych posiada instrumenty prawne umożliwiające budowanie i poszerzanie świadomości społecznej dotyczącej ochrony i opieki nad lokalnym dziedzictwem kulturowym. Ponadto poprzez prowadzone działania ma możliwość wskazywania kierunków rozwoju w stosunku podmiotów prywatnych posiadających obiekty zabytkowe i kreowania polityki promocyjnej budującej wizerunek i prestiż miasta jako miejsca atrakcyjnego turystycznie, nasyconego dziedzictwem kulturowym o indywidualnym i unikalnym charakterze. Wobec powyższego objęcie należyłą opieką zabytków stanowi jeden z istotnych aspektów działalności lokalnego samorządu.

Na potrzeby programu opieki nad zabytkami dla miasta Ostrołęki na lata 2023-2026 wyznacza się trzy podstawowe priorytety, które poprzez realizowane w ich ramach działania wypełniają cele ustawowe dla opracowywania gminnych programów opieki nad zabytkami. Są to:

- **Priorytet I** - Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego miasta

- **Priorytet II** - Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego
- **Priorytet III** - Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości miasta i mieszkańców

7.2. Kierunki działań programu opieki

W ramach **Priorytetu I** ustalono trzy kierunki działań związanych z:

- zahamowaniem procesu degradacji zabytków i doprowadzeniem do poprawy ich stanu zachowania,
- wspieraniem inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- podejmowaniem współpracy z właścicielami zabytków położonymi na terenie miasta.
- W ramach **Priorytetu II** ustalono trzy kierunki działań związanych z:
  - realizowaniem zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenia uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju miasta,
  - budowaniem zintegrowanego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego,
  - rozszerzeniem zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego miasta.

W ramach **Priorytetu III** ustalono cztery kierunki działań związanych z:

- opracowanie dokumentacji zasobów dziedzictwa kulturowego miasta oraz monitorowanie ich stanu zachowania,
- umożliwieniem jak najszerszego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym miasta,
- rozwojem edukacji i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym Ostrołęki.

7.3. Zadania programu opieki

Priorytet I	
Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego miasta	
Kierunki działań	Zadania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i poprawa ich stanu zachowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dążenie do pozyskiwania środków zewnętrznych na renowację zabytków stanowiących własność miasta. 2. Prowadzenie prac konserwatorskich i remontowych w obiektach zabytkowych stanowiących własność miasta. 3. Określenie zasad w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych. 4. Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych będących własnością miasta. 5. Dążenie do opracowania planu systematycznych kontroli stanu zachowania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych. 6. Zapewnienie właściwego utrzymania grobownictwa wojennego i miejsc pamięci narodowej, w szczególności prowadzenie planowych prac konserwatorskich. 7. Współpraca władz miejskich ze związkami wyznaniowymi będącymi właścicielami i zarządcami zabytków sakralnych, umożliwiającą wspieranie ich działań przy podejmowaniu niezbędnych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych.

Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stosowanie 50% zwolnień od podatku od nieruchomości w odniesieniu do budynków i gruntów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej (zgodnie z art. 7 ust 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych). 2. Współpraca z organizacjami pozarządowymi, mająca na celu realizację zadań ważnych dla społeczności lokalnej związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.
Podejmowanie współpracy z właścicielami zabytków położonymi na terenie miasta	<ol style="list-style-type: none"> 1. Informowanie za pośrednictwem strony internetowej miasta o możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, ułatwiających właścicielom i zarządcom obiektów zabytkowych terminowe i prawidłowe składanie stosownych wniosków związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami miasta.
Priorytet II	
Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	
Kierunki działań	Zadania
Realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenia uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju miasta	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przyjęcie przez Radę Miasta programu opieki nad zabytkami miasta Ostrołęki na lata 2023-2026 oraz okresowe monitorowanie jego realizacji. 2. Prowadzenie i bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków nieruchomości miasta Ostrołęki. 3. Zawieranie w umowach sprzedaży, dzierżawy zabytków nieruchomości warunków nakładających obowiązek przeprowadzenia prac konserwatorskich. 4. Coroczna aktualizacja planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych miasta Ostrołęki sporządzonego na podstawie otrzymanych aktualizacji od właścicieli lub zarządców obiektów zabytkowych.
Budowanie zintegrowanego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uwzględnianie ochrony zabytków nieruchomości ujętych w gminnej ewidencji zabytków, zasad ochrony odnoszących się do stref ochrony konserwatorskiej, w tym stref występowania zabytków archeologicznych oraz zasad ochrony odnoszących się do stref ochrony przyrody w opracowywanych dla terenu Ostrołęki dokumentach studialnych dotyczących polityki przestrzennej - np. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, w dokumentach mających charakter prawa miejscowego np. miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, a ponadto w decyzjach o warunkach zabudowy.
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego miasta	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dążenie do uzupełniania gminnej ewidencji zabytków o obiekty dziedzictwa kulturowego pozostające dotychczas poza ochroną prawną, a także aktualizowanie zasobów tego typu obiektów w oparciu o dane uzyskane w wyniku przeprowadzonych prac naukowo-badawczych. 2. Dążenie do objęcia ochroną prawną wartościowych obiektów zabytkowych, stanowiących własność Miasta Ostrołęka poprzez występowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów i obiektów zabytkowych, w celu zapewnienia tym obszarom i obiektom pełnej ochrony prawnej.
Priorytet III	
Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości miasta i mieszkańców	
Kierunki działań	Zadania
Opracowanie dokumentacji zasobów dziedzictwa kulturowego miasta	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stałe prowadzenie monitoringu i weryfikacji gminnej ewidencji zabytków nieruchomości, z zastosowaniem komputerowej bazy danych. 2. Aktualizacja geoportalu miejskiego pod względem lokalizacji obiektów i obszarów chronionych oraz stref ochrony stanowisk archeologicznych,

oraz monitorowanie ich stanu zachowania	systematycznie uaktualnianą, na podstawie informacji własnych oraz uzyskiwanych od WKZ.
Umożliwienie jak najszerszego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym miasta	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zamieszczenie na stronie internetowej miasta programu opieki nad zabytkami miasta Ostrołęki lata 2023-2026. 2. Udostępnienie i systematyczna aktualizacja na stronie internetowej miasta wykazu obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków. 3. Zamieszczanie i aktualizowanie na stronie internetowej miasta informacji dotyczących historii i dziedzictwa kulturowego miasta.
Rozwój edukacji i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym Ostrołęki	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizowanie i wspieranie działań edukacyjnych związanych z dziedzictwem kulturowym miasta. 2. Realizacja zadań w dziedzinie edukacji i promocji dziedzictwa kulturowego za pośrednictwem samorządowych instytucji kultury . 3. Współdziałanie z organizatorami ogólnodostępnych przedsięwzięć (konferencje, sesje popularno-naukowe, rajdy) popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz potrzebę jego ochrony. 4. Wspieranie wydawnictw naukowych i popularno-naukowych dotyczących materialnego i niematerialnego dziedzictwa historyczno-kulturowego i tradycji miasta. 5. Popularyzacja dobrych praktyk w zakresie realizacji działań przy obiektach zabytkowych i zagospodarowania obszarów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo.

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Przyjmuje się, że realizacja zadań, poprzez działania wskazane w niniejszym programie możliwa będzie dzięki zastosowaniu następujących instrumentów:

- **prawnych**, polegających na uwzględnianiu zapisów niniejszego programu przy tworzeniu innych dokumentów prawa miejscowego;
- **finansowych**, polegających na finansowaniu działań zawartych w programie i z budżetu miasta w stopniu, w jakim budżet na to pozwoli, przy czym prace konserwatorskie przy obiektach należących do osób prywatnych, będą wymagały zaangażowania środków prywatnych,
- **koordynacji**, oznaczających współdziałanie w zakresie realizacji celów programu z zainteresowanymi organizacjami pozarządowymi i osobami fizycznymi,
- **społecznych**, co oznacza, że program skierowany jest do odbiorcy masowego poprzez wszelkie działania edukacyjne i promocyjne,
- **kontrolnych**, polegających na współpracy z konserwatorem zabytków oraz właściwym inspektorem budowlanym przy egzekwowaniu zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną oraz walce z samowolami budowlanymi na zabytkach.

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej, wynikającymi z ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rygory te obowiązują niezależnie od położenia obiektu w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej lub poza strefami.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji

zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych oraz tryb postępowania.

Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, podstawą sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Ewidencją zostają objęte zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomości spoczywa na prezydencie miasta (art. 22 ust. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami prowadzona jest gminna ewidencja zabytków miasta Ostrołęki. Ewidencja zabytków prowadzona jest przez prezydenta Ostrołęki w formie kart adresowych. Ewidencja obejmuje zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków oraz inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Aktualizacja i uzupełnianie ewidencji zabytków polega na:

- 1) dokonaniu przeglądu w terenie z częstotliwością raz na cztery lata obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków w celu weryfikacji obiektów pod kątem stanu estetycznego;
- 2) wykonaniu dokumentacji fotograficznej w razie zmiany stanu zachowania obiektu zabytkowego;
- 3) uzupełnieniu kart adresowych gminnej ewidencji zabytków o uzyskane w trakcie przeglądu dane merytoryczne i dokumentację fotograficzną;
- 4) w przypadku czynności wymienionych w pkt 1-3 wskazane jest uczestnictwo specjalisty zajmującego się problematyką ochrony dziedzictwa kulturowego.

Bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków polega na wprowadzaniu do ewidencji zabytków zmian wynikających z rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów.

9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z realizacji programu prezydent miasta sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miasta Ostrołęki. Sprawozdanie, o którym mowa, będzie sporządzone w pierwszym kwartale po upływie dwóch lat od uchwalenia przez Radę Miasta niniejszego programu.

Prace nad kolejnym programem opieki nad zabytkami powinny być zainicjowane na trzy miesiące przed zakończeniem okresu czteroletniego obowiązywania programu. Dwuletnia ocena realizacji programu zawarta w sprawozdaniu będzie służyła ewaluacji programu. Zmiany w programie wymagają uchwały Rady Miasta Ostrołęki.

Przy ocenie realizacji oraz efektów wprowadzenia gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Ostrołęki na lata 2023-2026 przyjmuje się następujące kryteria oceny (wskaźniki):

W ramach priorytetu I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego miasta:

- wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach stanowiących własność Miasta Ostrołęki,

- liczba i wartość zastosowanych zwolnień od podatku od nieruchomości, w odniesieniu do budynków i gruntów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków,
- zakres i skala współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie opieki nad zabytkami.

Dodatkowo wymagana będzie charakterystyka opisowa osiągniętych rezultatów, do których niemożliwe jest zastosowanie wskaźników.

W ramach priorytetu II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego:

- poziom (%) objęcia terenu gminy planami miejscowymi,
- przyjęcie uchwały krajobrazowej,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych.

Dodatkowo wymagana będzie charakterystyka opisowa osiągniętych rezultatów, do których niemożliwe jest zastosowanie wskaźników.

W ramach priorytetu III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości miasta i mieszkańców:

- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami, znajdującymi się na terenie miasta,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych i imprez z zakresu turystyki kulturowej miasta,
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury, służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej,
- liczba opracowanych, wydanych wydawnictw naukowych i popularno-naukowych na temat dziedzictwa kulturowego miasta,
- liczba działań edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego miasta skierowanych do mieszkańców i gości.

Dodatkowo wymagana będzie charakterystyka opisowa osiągniętych rezultatów, do których niemożliwe jest zastosowanie wskaźników.

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Finansowanie ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce może odbywać się z różnych źródeł. Podstawowe to:

Źródła publiczne - krajowe:

- budżet państwa – m.in. środki w ramach dotacji programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- budżety jednostek samorządu terytorialnego – m.in. dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, dotacje inwestycyjne dla instytucji kultury podległych jednostce samorządu terytorialnego, jeżeli są to obiekty wpisane do rejestru zabytków; dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań

publicznych województwa mazowieckiego w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;

Źródła publiczne – zagraniczne:

- fundusze Unii Europejskiej związane z programami uwzględniającymi dziedzictwo kulturowe

Źródła prywatne:

- osób fizycznych – składki i zbiórki publiczne na określony cel;
- osób prawnych;
- organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji;
- kościelnych osób prawnych.

10.1. Źródła publiczne. Środki krajowe

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w Polsce może być finansowana z różnych źródeł, w tym w szczególności w ramach krajowych środków publicznych. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dopuszcza możliwość udzielania dotacji z budżetu państwa przez dysponentów jego części przeznaczonych na kulturę, zarówno na poziomie krajowym, jak i wojewódzkim. Odpowiednio dotacje udzielane są, w drodze ogłaszanych konkursów, przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

10.1.1. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansującymi działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego. Jednym z trzech instrumentów wdrażania przyjętych celów częściowych są Narodowe Programy Kultury, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”. Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które MKiDN realizuje w corocznie ogłaszanych programach.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co roku ogłasza programy, w ramach których można się ubiegać o dofinansowanie projektów związanych z ochroną zabytków. Zakres merytoryczny i tematyczny w poszczególnych latach zasadniczo nie ulegał zmianie.

Aplikowanie w programach odbywa się na zasadzie konkursu, w ramach którego składa się wnioski w dwóch terminach:

I nabór – do dnia 31 października lub 30 listopada każdego roku,

II nabór – do dnia 31 marca każdego roku, o ile środki finansowe w danym programie bądź priorytecie nie zostaną wyczerpane w I naborze.

Projekty dotyczące ochrony i promocji dziedzictwa narodowego zostały zgrupowane w programie „Dziedzictwo kulturowe”, którego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

10.1.1.1. Ochrona zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony będzie na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego, zarówno w kontekście ogólnoswiatowym, jak i lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji.

Określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, jednakże wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach – gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznej interwencji. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie podejmowanie przez nich w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu, będące wyrazem troski i dbałości o dziedzictwo. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach programu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym, zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;

- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7–15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

10.1.1.2. Groby i cmentarze wojenne w kraju

Strategicznym celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem. Realizacja ustawowych zadań ministra służy podtrzymywaniu i rozpowszechnianiu tradycji narodowej i państwowej. Celem programu jest otoczenie grobów i cmentarzy wojennych w kraju opieką polegającą na :

- prowadzeniu robót budowlanych, prac remontowych, konserwatorskich i restauratorskich;
- zabezpieczeniu i utrzymaniu w jak najlepszym stanie;
- prowadzeniu badań archeologicznych i prac poszukiwawczych;
- prowadzeniu prac związanych z urządzeniem grobu/kwatery/cmentarza wojennego;
- dokumentowaniu i prowadzeniu badań naukowych;
- popularyzowaniu i upowszechnianiu wiedzy.

Promowane jest:

- obejmowanie opieką obiektów, których stan zachowania wymaga podjęcia niezwłocznego działania;
- opieka nad grobami i cmentarzami wojennymi o wyjątkowej wartości historycznej;
- nadanie lub przywrócenie odpowiedniej rangi obiektom grobownictwa wojennego;

- wykorzystanie nowoczesnych metod badań, edukacji, i promocji;
- zaangażowanie w opiekę nad grobami i cmentarzami wojennymi jak największej liczby różnych podmiotów;
- stosowanie, w ramach obowiązujących przepisów prawa, rozwiązań sprzyjających lepszemu ochronie prawnej grobów i cmentarzy wojennych.

Rodzaje finansowanych zadań:

Zadanie nr 1: utrzymanie, zapewnienie właściwego stanu lub urządzenie grobu lub cmentarza wojennego.

Zadanie nr 2: zadania badawcze, dokumentacyjne, edukacyjne i popularyzatorskie.

Zadanie nr 3: zadanie multidyscyplinarne – dotyczy łączenia zadań nr 1 i nr 2.

Zadanie nr 4: zadania związane z infrastrukturą grobów i cmentarzy wojennych.

10.1.1.3. Kultura ludowa i tradycyjna

Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego).

Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują, i w ramach których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami.

Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie potencjału organizatorów będzie ich doświadczenie oraz zdolność do nawiązywania współpracy z innymi partnerami na szczeblu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Zasadniczym celem programu jest wspieranie zadań o charakterze niekomercyjnym. Program umożliwi też wsparcia dla zadań, które wysoką wartość merytoryczną łączą z potencjałem komercyjnym – pod warunkiem, że wsparcie mieści się w dopuszczalnych limitach pomocy publicznej.

Ze względu na specyfikę programu szczególnie ważne dla realizacji jego celów będą zadania, dla których problematyka związana z kulturami tradycyjnymi (zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym) będzie punktem wyjścia do podjęcia działań na rzecz integracji społeczności lokalnych, co przyczynić się może do wzmacniania tożsamości i budowania poczucia dumy z przejawów lokalnych i regionalnych kultur.

Zakres programu jest rozszerzony o zadania, związane w sposób bezpośredni z międzypokoleniowym przekazem unikatowej wiedzy i umiejętności kulturowych, adresowane do „mistrzów tradycji”, będących depozytariuszami wiedzy lokalnej i regionalnej.

Zakres podejmowanych działań jest zgodny z założeniami Konwencji UNESCO z 2003 roku. Głównym celem tego trybu dofinansowania jest wspieranie procesu transmisji w obrębie danej wspólnoty kulturowej, przejawiającego się w bezpośrednim przekazie wiedzy, umiejętności, funkcji – ze szczególnym naciskiem na ich unikatowość, bądź zagrożenie zanikiem. Istotnym jest przy tym czynnik in situ – przekaz winien odbywać się pomiędzy osobami wywodzącymi się z tej samej wspólnoty i kultury lokalnej, bądź możliwie najbliższej.

Sposób przekazywania powinien odbywać się w jak najbardziej naturalny sposób, z uwzględnieniem lokalnie rozwijających się technik i sposobów transmisji, będących integralną częścią tradycji. O dofinansowanie mogą ubiegać się także przedstawiciele mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych, których kultura lokalna stanowi integralną część niematerialnego dziedzictwa kulturowego Polski.

Najbardziej pożądanym efektem programu ma być wypracowanie wzorców ochrony oraz twórczego inspirowania się elementami kultur tradycyjnych zarówno w wymiarze materialnym jak i niematerialnym, z uwzględnieniem społecznego kontekstu ich funkcjonowania.

Rodzaje zadań:

Zadanie nr 1: dokumentacja, archiwizacja i jak najszersze udostępnianie unikalnych zjawisk z zakresu dziedzictwa kultur tradycyjnych.

Zadanie nr 2: przygotowanie ekspertyz, opinii oraz programów ochrony dotyczących zjawisk kultur tradycyjnych, w tym prowadzenia ewaluacji, konsultacji społecznych związanych z realizacją postulatów Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Zadanie nr 3: publikacje związane z dokumentacją kultur tradycyjnych oraz współczesnych kontekstów ich funkcjonowania.

Zadanie nr 4: animacja kulturowa i społeczna prowadzona w oparciu o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, wspomagająca lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji.

Zadanie nr 5: działania edukacyjne, w tym: warsztaty, kursy, szkolenia dotyczące zagadnień szeroko pojętej kultury tradycyjnej.

Zadanie nr 6: działania popularyzujące unikalne i żywe elementy kultur tradycyjnych, w tym konkursy, przeglądy, festiwale, wystawy, seminaria i konferencje.

Zadanie nr 7: zadania o charakterze artystycznym i użytkowym, inspirowane tradycyjną twórczością, o charakterze interdyscyplinarnym i międzysrodowiskowym.

Zadanie nr 8: działania multimedialne, realizowane w całości on-line, prezentujące i popularyzujące zagadnienia szeroko pojętej kultury ludowej i tradycyjnej.

Zadanie nr 9 : prowadzenie nauki – szkolenia przez konkretnego „mistrza” (przekaz bezpośredni wiedzy i umiejętności osobom szczególnie zainteresowanym praktyczną kontynuacją danej profesji) w zakresie różnych dziedzin niematerialnego dziedzictwa kulturowego: literatura, muzyka, śpiew, taniec, sztuka, rękodzieło, rzemiosło ludowe, rzemiosło artystyczne, praktyka obrzędowa, tradycyjna uprawa i hodowla, w tym potrawy obrzędowe oraz inne przejawy kultury spełniające kryteria niematerialnego dziedzictwa (zadanie Mistrz tradycji).

10.1.1.4. Miejsca pamięci i trwale upamiętnianie w kraju

Strategicznym celem programu jest wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski. Wspierane są także działania mające na celu upowszechnianie wiedzy na temat miejsc, faktów i postaci związanych z walką i męczeństwem. W sposób szczególny dotyczy to miejsc noszących ślady masowych zbrodni reżimów totalitarnych. Realizacja ustawowych zadań ministra służy podtrzymywaniu i rozpowszechnianiu tradycji narodowej i państwowej.

Pod pojęciem „miejsc pamięci i trwale upamiętnienie” rozumie się:

- 1) miejsce zbrodni popełnionych w ramach działań zbrojnych lub represji ze strony reżimów totalitarnych, w tym zbrodni ludobójstwa, zbrodni wojennej i zbrodni przeciwko ludzkości, na obywatelach polskich; obywatelach polskich będących przedstawicielami mniejszości narodowych i etnicznych lub grup posługujących się językiem regionalnym, lub obywatelach innych państw;
- 2) miejsce funkcjonowania byłych obozów koncentracyjnych, obozów zagłady, obozów jenieckich oraz innych miejsc przetrzymywania ofiar zbrodni i represji, o których mowa w pkt 1;
- 3) miejsce związane z działaniami prowadzonymi na rzecz obrony lub odzyskania niepodległości przez Polskę ;
- 4) inne miejsca związane z historią walk i męczeństwa Narodu Polskiego lub innych Narodów;
- 5) materialne upamiętnienie ww. miejsc, oraz osób i wydarzeń z nimi związanych, o ile nie łączy się ono z gloryfikacją sprawców zbrodni;
- 6) powyższe upamiętnienia nie mogą wiązać się z gloryfikacją sprawców zbrodni.

Celem programu jest otoczenie miejsc pamięci i trwałych upamiętnień opieką polegającą w szczególności na:

- 1) naukowym badaniu i dokumentowaniu miejsca pamięci oraz wydarzeń i osób z nim związanych;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy miejscach pamięci;
- 3) zabezpieczeniu i utrzymaniu miejsca pamięci oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) utrwaleniu wartości i autentyczności miejsc pamięci;
- 5) popularyzowaniu i upowszechnianiu wiedzy o miejscu pamięci oraz jego znaczeniu dla historii, dziedzictwa i tożsamości narodowej.

Promowane jest:

- 1) podkreśleniu prestiżu miejsca pamięci/trwałego upamiętnienia;

- 2) nadanie lub przywrócenie odpowiedniego wyrazu;
- 3) zaangażowanie w opiekę nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami jak największej liczby różnych podmiotów;
- 4) zapewnienie jak najlepszej dostępności miejsca/trwałego upamiętnienia;
- 5) tworzenie nowych trwałych upamiętnień w miejscach, gdzie ich obecność jest uzasadniona interesem społecznym;
- 6) twórcze zastosowanie nowoczesnych metod badań, edukacji i promocji do ochrony dziedzictwa narodowego;
- 7) stosowanie rozwiązań prawnych sprzyjających lepszej opiece nad miejscami pamięci/trwałym upamiętnieniami (uwzględnienie miejsca pamięci, jego ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, czy objęcie go inną formą ochrony prawnej).

Rekomendowane zadania:

Zadanie nr 1: zapewnienie właściwego stanu miejsca pamięci narodowej i trwałego upamiętnienia.

Zadanie nr 2: zadania badawcze, dokumentacyjne, edukacyjne i popularyzatorskie.

Zadanie nr 3: zadanie multidyscyplinarne – dotyczy łączenia zadań nr 1 i nr 2.

Zadanie nr 4: zadania związane z infrastrukturą miejsca pamięci.

10.1.1.5. Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem programu jest świadoma i zrównoważona ochrona dziedzictwa archeologicznego in situ, zgodna z normami międzynarodowymi, określonymi w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska).

Program ma dwa cele szczegółowe. Pierwszym jest wzmocnienie instrumentów ochrony konserwatorskiej zasobu dziedzictwa archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków poprzez lepsze rozpoznanie, analizę i dokumentację stanowisk archeologicznych z wykorzystaniem nowoczesnych metod badawczych, które dają szansę na weryfikację ustaleń naukowych z ograniczeniem do minimum działań destrukcyjnych. Konieczność podjęcia działań w tym zakresie wynika z ustaleń weryfikacji tego zasobu, przeprowadzonej przez NID w ramach krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Drugim celem szczegółowym programu jest wspieranie działań mających na celu opracowanie i upowszechnienie wyników zakończonych już badań archeologicznych, które nie zostały dotychczas wprowadzone do obiegu naukowego (ze szczególnym uwzględnieniem badań przeprowadzonych jeszcze w XX w.). Upowszechnienie i wprowadzenie do obiegu naukowego informacji pozyskanych w wyniku badań jest warunkiem wykorzystania tych danych do ochrony dziedzictwa kulturowego i zachowania go dla przyszłych pokoleń.

Szczegółowe cele programu będą realizowane poprzez dwa rodzaje zadań (których nie należy łączyć):

- weryfikacja terenowa zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (przede wszystkim tych nieposiadających własnej formy terenowej), w przypadku których ustalenia co do lokalizacji, zasięgu, chronologii i/lub funkcji nie mają wystarczających podstaw naukowych, w przypadku zabytków archeologicznych wpisanych wyłącznie do rejestru zabytków nieruchomych (A), celem weryfikacji powinno być przygotowanie

dokumentacji dającej podstawy do wpisania zabytku do rejestru zabytków archeologicznych (C);

- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych (przede wszystkim tych zakończonych przed 2000 r.).

Wsparcie finansowe w ramach programu będzie kierowane do projektów, które zapewnią wysoką wartość naukową i poznawczą prowadzonych działań.

Ponieważ celem strategicznym jest ochrona zabytków in situ, nie będą wspierane projekty, które:

- prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. badania poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym),
- służą planowaniu dalszych badań wykopaliskowych, zarówno związanych z przygotowywanymi inwestycjami, jak i prowadzonych w celach naukowych czy ratowniczych;
- zakładają prowadzenie badań na obszarze dobrze rozpoznanych zabytków, posiadających jasno określoną lokalizację, zasięg, chronologię, funkcję oraz wartość zabytkową.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, program umożliwia finansowanie zadań w trybie dwuletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie na drugi rok realizacji zadań może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach programu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, a także przekazanie wojewódzkim konserwatorom zabytków dokumentacji niezbędnej do prowadzenia dalszych działań administracyjnych i konserwatorskich, służących świadomej i zrównoważonej ochronie dziedzictwa. Równoległe działania te powinny promować dziedzictwo archeologiczne oraz rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Rodzaje zadań:

Zadanie nr 1: weryfikacja terenowa zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

Zadanie nr 2: opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

10.1.1.6. Wspieranie działań muzealnych

Strategicznym celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych.

Główny nacisk w ramach programu zostaje położony na projekty kompleksowe, charakteryzujące się wysoką wartością merytoryczną oraz nowatorskimi rozwiązaniami aranżacyjnymi, dopełnionymi umiejętnie wykorzystanymi elementami multimedialnymi. Finansowane w ramach programu zadania konserwatorskie powinny być realizowane w zgodzie

dobrymi praktykami w zakresie opracowywania i ewidencjonowania zbiorów, przy czym szczególnie istotne jest wspieranie działań, które prowadzić będą do zachowania lub przywrócenia stanu właściwego obiektom zagrożonym nieodwracalnym uszkodzeniem. Z kolei projekty wydawnicze, prócz wysokiej wartości prezentowanych treści, powinny wyróżniać się oryginalną i spójną koncepcją graficzną. Zasadniczym celem programu jest wspieranie zadań o charakterze niekomercyjnym. Program umożliwi też wsparcie dla zadań, które wysoką wartość merytoryczną łączą z potencjałem komercyjnym – pod warunkiem, że wsparcie mieści się w dopuszczalnych limitach pomocy publicznej.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach programu przewidziana jest możliwość finansowania zadań w trybie dwuletnim, a suma tych dofinansowań może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy i wykonawcy gwarantują realizację założonych celów merytorycznych. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie potencjału podmiotów będzie ich doświadczenie, zgodność procedur działania ze standardami rekomendowanymi przez ministerstwo, a także umiejętność nawiązywania współpracy z innymi partnerami na szczeblu lokalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach programu powinno być umocnienie muzeów oraz innych podmiotów działających w tym obszarze jako ważnych centrów kultury, dzięki którym świadomość historyczna i tożsamość kulturowa obywateli staje się kluczowym elementem kształtującym współczesną przestrzeń społeczną.

Rodzaje finansowanych zadań:

Zadanie nr 1: organizacja czasowych wystaw muzealnych.

Zadanie nr 2: modernizacja stałych wystaw muzealnych.

Zadanie nr 3: tworzenie stałych wystaw muzealnych.

Zadanie nr 4: publikacja bezpłatnych katalogów do wystaw bądź zbiorów muzealnych.

Zadanie nr 5: konserwacja zbiorów.

Zadanie nr 6: wyposażanie pracowni konserwatorskich.

Zadanie nr 7: tworzenie wystaw wirtualnych.

10.1.2. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez państwo nieruchomości ziemskie. Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej.

Fundusz Kościelny stanowi wyodrębnioną pozycję w części 43 budżetu państwa - wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne, w dziale 758 – różne rozliczenia, w rozdziale 75822

– Fundusz Kościelny, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych – obecnie Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane między innymi na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wewnątrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

O przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego instytucje wyznaniowe mogą się ubiegać na realizację następujących zadań:

- 1) konserwacja i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo, tj.:
  - a) ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane zgodnie z którą ilekroć w ustawie jest mowa o remoncie należy przez to rozumieć wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, a niestanowiących bieżącej konserwacji, przy czym dopuszcza się stosowanie wyrobów budowlanych innych niż użyto w stanie pierwotnym (art. 3 pkt. 8),
  - b) ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zgodnie z którą użyte w ww. ustawie określenia oznaczają:
    - zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1),
    - prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań (art. 3 pkt 6).
  - c) w aktualnym ustawodawstwie brak jest legalnej definicji „obektu sakralnego” oraz „obektu kościelnego”, dlatego na potrzeby udzielenia dotacji z Funduszu Kościelnego przyjmuje się, że:
    - obiekty sakralne – są te miejsca, w których stale i systematycznie zbierają się wierni danej religii (wyznania) dla wzięcia udziału w nabożeństwach i innych zorganizowanych formach uprawiania kultu religijnego (vide wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 17 czerwca 1991 r., sygn. akt II SA 391/91),
    - obiekty kościelne – są to inne obiekty należące do kościelnych osób prawnych, które, co do zasady, stanowią „budynki towarzyszące” obiektom sakralnym, przez które, na gruncie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 2013, poz. 1169, z późn. zm.), rozumie się *położone w sąsiedztwie obiektów sakralnych: budynki stanowiące mieszkanie*

proboszcza lub rektora i kancelarię parafialną lub kancelarię rektora (plebanię), budynki stanowiące mieszkanie wikariuszy (wikariatkę), budynki stanowiące mieszkanie pracowników świeckich parafii lub rektoratu (organistówkę), budynki punktu katechetycznego i budynki domu zakonnego związanego z duszpasterstwem w tym obiekcie sakralnym albo świadczeniem w nim pomocy.

Dotacje przeznaczane są, co do zasady, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki).

10.1.3. Wojewódzki Konserwator Zabytków

Z budżetu państwa, z części będącej w dyspozycji Wojewody Mazowieckiego, której dysponentem jest Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków mogą być udzielane dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, znajdującym się na obszarze województwa mazowieckiego.

Dotacje mogą być przyznawane na dofinansowanie:

- 1) nakładów koniecznych na planowane do wykonania prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku (prace planowane);
- 2) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji (refundacja poniesionych nakładów).

Wniosek o udzielenie dotacji, o której mowa w pkt 2 (jako refundacji poniesionych nakładów), wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, określonych w pozwoleniu wydanym przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub Miejskiego Konserwatora Zabytków.

O dotacje mogą się ubiegać osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, które posiadają siedzibę, zakład lub oddział na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru zabytków albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Wnioskodawca może ubiegać się o dotację, jeśli obiekt jest indywidualnie wpisany do rejestru zabytków lub jest wyszczególniony w decyzji wpisującej zespół obiektów (ruchomych lub nieruchomości) do rejestru zabytków .

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków może obejmować nakłady określone w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj.:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Kolejna dotacja celowa na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym samym zabytku wpisanym do rejestru zabytków, obejmująca prace lub roboty, na które poprzednio udzielono dotacji celowej, może być udzielona w przypadku, gdy prace lub roboty podlegające dofinansowaniu kolejną dotacją zostały lub zostaną przeprowadzone nie wcześniej niż po upływie 10 lat od końca roku, w którym została udzielona dotacja celowa.

Wnioskodawca, w danym roku budżetowym, może złożyć maksymalnie trzy wnioski, dotyczące prac przy zabytku w rozumieniu pojedynczej pozycji w rejestrze zabytków.

Podstawową wysokość dotacji, jaka może być udzielona, określa art. 78 ust. 1 z zastrzeżeniem art. 82 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie wnioskowanych prac.

W sytuacji, o której mowa w art. 78 ust. 2 lub 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Łączna wysokość dotacji udzielonych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz organy stanowiące województwa, powiatu i gminy nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie prac lub robót.

Wnioski składa się:

- 1) od dnia 1 listopada do dnia 30 listopada roku poprzedzającego przeprowadzenie prac przy zabytku wpisanym do rejestru, jeśli dotacja ma być udzielona na prace przy zabytku, które zostaną przeprowadzone;
- 2) od dnia 1 czerwca do dnia 30 czerwca roku, w którym składa się wniosek na dotacje na prace przy zabytku, które zostały przeprowadzone w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku;
- 3) wniosek, może być złożony z pominięciem ww. terminów, jeżeli prace przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa albo prace przy zabytku wpisanym do rejestru są wymagane ze względu na uszkodzenie tego zabytku w następstwie: pożaru, wybuchu, wstrząsu sejsmicznego, silnego wiatru, intensywnych opadów atmosferycznych, osuwiska ziemi, powodzi, katastrofy budowlanej lub innego nagłego zdarzenia o podobnym przebiegu, które wystąpiło w okresie 6 miesięcy przed dniem złożenia wniosku.

Termin zakończenia prac lub robót planowanych do wykonania, określony we wniosku, nie może być dłuższy niż do 30 listopada roku, w którym jest planowane zakończenie inwestycji, nie później niż roku następnego po roku zawarcia umowy o dofinansowanie.

10.1.4. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Ustawodawca w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewidział też możliwość dofinansowywania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków ze środków jednostek samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez organy stanowiące tych jednostek. Dotyczy to samorządów wszystkich szczebli.

W każdym przypadku o dotację może ubiegać się, w drodze corocznie ogłaszanego konkursu, każdy podmiot posiadający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Ze środków dotacji można dofinansować wykonanie planowanych prac lub robót budowlanych tylko przy zabytkach wpisanych do rejestru, które mieszczą się w katalogu wskazanym w ww. art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Na szczeblu wojewódzkim, co roku w budżecie Województwa Mazowieckiego zabezpieczane są środki finansowe przeznaczone na udzielenie dotacji na wykonanie prac lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa mazowieckiego.

Ponadto w ramach sprawowanego mecenatu zarówno przez samorząd województwa, jak i gminny, udzielane są, w drodze corocznie ogłaszanych konkursów ofert, dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

10.2. Źródła publiczne. Środki zagraniczne

Możliwość finansowania ochrony zabytków została włączona do działań współfinansowanych środkami finansowymi Unii Europejskiej. Wejście Polski do Unii Europejskiej otworzyło wiele nowych możliwości związanych z realizacją projektów z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Fundusze europejskie, tj. fundusze strukturalne, programy wspólnotowe oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy umożliwiły realizację wielu ciekawych inicjatyw, zarówno tych o charakterze infrastrukturalnym, jak i przedsięwzięć artystycznych.

Działania związane z zakresem kultury i ochrony dziedzictwa narodowego mogą być dofinansowywane z trzech zasadniczych źródeł:

- Fundusze Unii Europejskiej
- Fundusze strukturalne i Fundusz Spójności: Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,
- Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy

Oprócz funduszy, wskazanych powyżej, istnieją inicjatywy wspólnotowe. W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego istotna jest jedna z nich. JESSICA – celem tego wspólnego przedsięwzięcia Komisji Europejskiej, Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz Banku Rozwoju Rady Europy jest wspieranie inwestycji służących zapewnieniu zrównoważonego rozwoju w miastach. Zakres wsparcia w ramach inicjatywy obejmuje również coraz szerszy krąg tematyczny – rozpoczynając od rewitalizacji, poprzez edukację, kulturę, turystykę i transport a kończąc na odnawialnych źródłach energii.

Inicjatywa JESSICA przewiduje stworzenie specjalnych funduszy rozwoju miast lub funduszy powierniczych, zasilonych środkami strukturalnymi, których zadaniem będzie wspieranie, przy pomocy instrumentów finansowych, projektów realizowanych w ramach zintegrowanych planów rozwoju miejskiego. Beneficjenci, dzięki tej inicjatywie będą mieli dostęp do dogodnych instrumentów finansowych, takich jak korzystne kredyty, środki kapitałowe lub gwarancje często konieczne do realizacji projektów, ale nie będą mieli możliwości pozyskania dotacji. Inicjatywa Jessica jest nowatorskim podejściem do wykorzystywania środków unijnych, zakładającym odejście od finansowania dotacyjnego na rzecz finansowania zwrotnego. Dzięki jej pilotażowemu wdrożeniu w ramach obecnego okresu programowania, część polskich regionów, które zdecydowały się na jej wdrażanie, zdobędzie niezwykle cenne doświadczenie, umożliwiające efektywniejsze wdrażanie nowatorskich instrumentów inżynierii finansowej, które stanowiły główną oś perspektywy finansowej UE na lata 2014–2020. Program ma być kontynuowany w kolejnych latach.

Z finansowania w ramach Inicjatywy Jessica mogą skorzystać projekty uprawnione do dofinansowania w ramach działania regionalnego programu operacyjnego, z którego środki zostały wyodrębnione w celu sfinansowania Inicjatywy Jessica w danym regionie. Wśród przykładowych rodzajów projektów wymienić można m.in. przebudowę budynków lub zespołów obiektów w celu nadania im innych niż dotąd funkcji użytkowych (np. na cele gospodarcze, społeczne, kulturowe) lub przystosowanie obiektów do nowych wymagań bez zmiany ich funkcji (wymiana instalacji, elementów konstrukcyjnych, itp.) przy jednoczesnym zachowaniu walorów

historycznych i architektonicznych istniejących obiektów; przywrócenie wartości obejmujące remont lub modernizację obiektów o szczególnej wartości zabytkowej, mające na celu wyeksponowanie wartości zabytkowych danego obiektu; zagospodarowanie terenów przemysłowych i powojсковych na cele usługowe, handlowe, rozrywkowe, kulturalne.

Fundusz Jessica dla województwa mazowieckiego – informacje o naborach znajdują się pod linkiem: <https://www.bgk.pl/programy-i-fundusze/programy/pozyczka-jessica2-dla-województwa-mazowieckiego/>

10.2.1. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Środki na projekty o charakterze ponadregionalnym z zakresu dziedzictwa dostępne są w ramach priorytetu „Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego”. Realizacja priorytetu inwestycyjnego przyczyni się do osiągnięcia celu dotyczącego zachowania dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju zasobów kultury dla obecnych i przyszłych pokoleń. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki (rozwój tzw. przemysłów kreatywnych). Służyć temu będzie zwłaszcza podniesienie zdolności instytucji kultury do rozwijania kreatywności i innowacyjności poprzez stworzenie odpowiedniego zaplecza materialnego i programowego tych placówek.

W ramach inwestycji odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego wspierane będą projekty z zakresu ochrony, zachowania i udostępnienia, w tym turystycznego, zabytkowych obiektów o znaczeniu ponadregionalnym, dotyczące renowacji zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych i ich digitalizacji (w przypadkach kiedy została ujęta jako element projektu). W ramach przedsięwzięć odnoszących się do rozwoju zasobów kultury realizowane będą działania dotyczące zwiększenia dostępu do zasobów kultury, poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury, w tym poprzez podnoszenie standardów infrastruktury oraz zakup trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej i edukacyjnej. W ramach tego obszaru wsparcie uzyskają również szkoły i uczelnie artystyczne, które oferując m.in. przestrzeń dla działalności twórczej, wystawienniczej i in. spełniają rolę aktywnych instytucji kultury.

Wspierane będą także projekty uzupełniające inwestycje infrastrukturalne o elementy związane z wykorzystaniem nowych technologii w obszarze kultury.

Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów.

Wsparcie dotyczy całego kraju, ze szczególnym uwzględnieniem miast i ich obszarów funkcjonalnych. Ukierunkowanie wsparcia inwestycji kulturalnych dla dużych miast będzie oddziaływać na:

- tworzenie wysokiej jakości oferty kulturalnej wpływającej na atrakcyjność inwestycyjną, turystyczną i osiedleńczą miast. W miastach/metropoliach będzie zapewniona bogata

- i zróżnicowana oferta kulturalna, dostarczana przez uznane instytucje kultury funkcjonujące w nowoczesnych, w pełni wyposażonych obiektach;
- „ożywienie” przestrzeni miejskich poprzez różne formy ich zagospodarowania – poczynając od renowacji i nierzadko nadania nowych funkcji zabytkom, po zagospodarowanie współczesnych obiektów kultury;
  - budowanie potencjału społecznego i integracji społecznej poprzez zwiększenie dostępu do kultury oraz wysokiej jakości oferty kulturalnej;
  - podniesienie jakości oraz estetyki miejskich przestrzeni publicznych.

10.2.2. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy

Głównymi celami Mechanizmów Finansowych, podobnie jak w przypadku poprzedniej edycji – jest przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz wzmacnianie stosunków dwustronnych pomiędzy państwami-darczyńcami a państwem-beneficjentem. Minimalna wartość dofinansowania została ustanowiona na 170 tys. euro. Ponadto, w ramach niektórych programów przewidziano możliwość ustanowienia Funduszu małych grantów, gdzie minimalna wartość dofinansowania może wynosić od 5 tys. euro do 250 tys. euro. Wnioskodawcami mogą być podmioty prywatne, publiczne, komercyjne bądź niekomercyjne, oraz organizacje pozarządowe ustanowione jako podmiot prawny w Polsce, jak również organizacje międzyrządowe działające w Polsce. Nowa perspektywa opiera na tzw. podejściu programowym. Ustanowiono 19 programów (np. program „Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego”), zorientowanych na osiągnięcie założonych celów, rezultatów i wyników. Programami zarządzają Operatorzy (m.in. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego). Zakres wsparcia w ramach nowej perspektywy jest bardzo szeroki. W zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego: na konserwację i rewitalizację dziedzictwa kulturowego przeznaczono 60 mln euro. Oprócz tego, 10 mln euro zostanie skierowane na działania „miękkie” dotyczące promocji kultury i sztuki wśród szerokiej publiczności oraz wzrostu świadomości dotyczącej różnorodności kulturowej oraz umocnienia dialogu międzykulturowego. Ponadto kontynuowane jest również wsparcie na rzecz mobilności studentów i pracowników naukowych szkolnictwa wyższego w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych, a także współpracy instytucjonalnej pod postacią Funduszu Stypendialnego.

W ramach Mechanizmu Finansowego EOG wyróżnić należy:

1) Program: Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego.

W ramach programu zakłada się współfinansowanie działań: rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu); budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji kultury (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu); konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych; rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury. Operatorem Programu jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

2) Program: Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego.

W ramach programu zakłada się współfinansowanie działań: organizacja wystaw, spektakli, koncertów, festiwali (w tym filmowych) i innych wydarzeń artystycznych; wspieranie współpracy oraz wymiany artystów w zakresie m.in. sztuk plastycznych, sztuk scenicznych, muzyki, fotografii, filmu i innych; wspieranie współpracy szkół artystycznych i uczelni artystycznych; współpraca ekspertów w dziedzinie nowoczesnych technik konserwatorskich (w tym digitalizacji dóbr kultury); dokumentacji, ochrony, konserwacji i promocji dziedzictwa kulturowego, zwalczania nielegalnego wywozu i wwozu oraz handlu skarbami kultury, zarządzania dziedzictwem narodowym; współpraca międzyinstytucjonalna instytucji kultury i archiwów.

10.3. Inne źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

10.3.1. Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Projekty związane z ochroną zabytków mogą być również finansowane z różnego rodzaju funduszy, powołanych do realizacji zadań w innych dziedzinach. Wśród nich należy wymienić Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie, który w ramach priorytetowych działań wspiera prace leczniczo-pielęgnacyjne przy drzewach i krzewach, a w szczególności – pomnikach przyrody oraz parkach. Warto podkreślić, że działania na rzecz ochrony zabytkowych parków i ogrodów oraz inicjowanie szczegółowych prac badawczych w tych obiektach prowadzone są także z ramienia Narodowego Instytutu Dziedzictwa. W ramach wieloletniej współpracy, w zakresie wspierania procesu rewaloryzacji najbardziej prestiżowych historycznych założeń ogrodowych, pomiędzy Narodowym Instytutem Dziedzictwa a Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, powstała Lista zabytkowych założeń ogrodowych, których właściciele i użytkownicy mogą ubiegać się o dofinansowanie ze środków Funduszu. Lista składa się z części stałej „Listy najcenniejszych zabytkowych założeń ogrodowych Polski” i części ruchomej, ustalonej w cyklu trzyletnim „Listy preferencyjnej zabytkowych parków i ogrodów dla Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej”. Na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa www.nid.pl opisana została szczegółowa procedura aktualizacji ww. listy.

Środki Wojewódzkiego Funduszu (a także Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) mogą być przeznaczone m.in. na: edukację ekologiczną oraz propagowanie działań proekologicznych i zasady zrównoważonego rozwoju, przedsięwzięcia związane z ochroną przyrody, w tym urządzenie i utrzymanie terenów zieleni, zadrzewień, zakrzewień oraz parków, dofinansowywanie działań związanych z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej udziela pomocy finansowej w formie pożyczek, dotacji, dopłaty do oprocentowania kredytów i pożyczek zaciąganych w bankach komercyjnych.

O pomoc ze środków WFOŚiGW ubiegać się mogą zarówno jednostki samorządu terytorialnego, jak i przedsiębiorcy oraz organizacje pozarządowe. Finansowanie zadań związanych z ochroną zabytków zagwarantowano w Priorytecie: Ochrona przyrody i krajobrazu. Dotacja oraz

dofinansowanie w formie przekazania środków państwowym jednostkom budżetowym mogą być przyznawane do wysokości 99% całkowitego kosztu zadania z zakresu ochrony przyrody i krajobrazu obejmujące prace rewitalizacyjne realizowane na terenach objętych ochroną lub w stosunku do obiektów poddanych pod ochronę, ujętych w rejestrze albo ewidencji, zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody lub z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

10.3.2. Narodowe Centrum Nauki

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach mogą być również dofinansowane przez na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki ze środków pozostających w dyspozycji Narodowego Centrum Nauki.

10.3.3. Europejskie Dni Dziedzictwa

Europejskie Dni Dziedzictwa to największy w Europie projekt społeczny i edukacyjny, najważniejsze święto zabytków kultury Starego Kontynentu. Ich idea narodziła się w 1985 r. w Granadzie w Hiszpanii podczas II Konferencji Rady Europy. Wówczas po raz pierwszy bezpłatnie udostępniono zwiedzającym obiekty, do których dostęp dotychczas był ograniczony. Inicjatywa cieszyła się tak dużym zainteresowaniem, że w 1991 r. zainspirowała Radę Europy do ustanowienia Europejskich Dni Dziedzictwa. Głównym celem Europejskich Dni Dziedzictwa jest promowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz przypominanie o wspólnych korzeniach kultury europejskiej. Imprezy skierowane są do bardzo szerokiej i różnorodnej grupy odbiorców, co nadaje im wymiar uniwersalny. W obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa uczestniczą wszystkie państwa, członkowie Rady Europy, w tym Polska, która włączyła się do tej akcji w 1993 roku. Co roku we wrześniu organizatorzy udostępniają do zwiedzania szerokiej publiczności zabytki i miejsca kultury, przygotowują festyny, jarmarki, imprezy plenerowe, inscenizacje, turnieje rycerskie, wystawy, odczyty naukowe, konkursy, spotkania z twórcami kultury i wiele innych imprez o różnorodnym charakterze, skierowanych do różnych grup społecznych i wiekowych. Dzięki temu obywatele państw uczestniczących w EDD mają doskonałą okazję do poznania dorobku kulturowego regionu, który zamieszkują.

10.3.4. Ogólnopolski konkurs „Zabytek zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszającym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Podmiotem realizującym procedurę konkursową, podobnie jak wyżej omówione Europejskie Dni Dziedzictwa jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs, skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków, nie stanowi źródła finansowania zabytków, jednak warto o nim wspomnieć, bowiem jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Pozostałe źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami:

- fundusze fundacji krajowych, m.in. Fundacja im. Stefana Batorego (www.batory.org.pl), Fundacja Kronenberga (www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index);
- fundusze europejskie, m.in. Programy Europejskiej Fundacji Kultury (www.eurocult.org);
- fundusze międzynarodowe, m.in. Fundusze Wyszehradzkie (www.visegradfund.org), Szwajcarska Fundacja dla Kultury Pro Helvetia (www.prohelvetia.pl), Fundacja Współpracy Polsko–Niemieckiej (www.fwpm.org.pl), Polsko–Amerykańska Fundacja Wolności (www.pafw.pl);
- fundusze organizacji międzynarodowych, m.in. Europa Nostra wręcza nagrody za utrzymywanie i restaurację obiektów kulturowych w krajach europejskich (www.europanostra.org).

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku.

W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zdaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest miasto Ostrołęka;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze miasta.

Miasto Ostrołęka jest właścicielem (posiada tytuł prawny) lub współwłaścicielem ośmiu obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

Gmina jako właściciel zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi tj. utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych, władze Ostrołęki powinny dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów i gości zachęcał do dłuższych pobytów w naszym mieście.

Formą pomocy finansowej miasta dla właścicieli obiektów zabytkowych jest system ulg podatkowych – poprzez stosowanie zwolnień od podatku od nieruchomości w odniesieniu do budynków i gruntów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej (zgodnie z art. 7 ust 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych).

Inną formą wspierania opieki nad zabytkami oraz upowszechniania dziedzictwa kulturowego miasta są otwarte konkursy ofert na realizację zadań publicznych z dziedziny kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

Przedmiotem konkursu są zadania mające na celu popularyzację i upowszechnianie kultury i sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, a także podtrzymywanie i upowszechnianie tradycji regionalnej i narodowej, pielęgnowanie polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej.

W konkursach dodatkowo premiowane są zadania, których osiągnięcie przewiduje:

- 1) udział jak największej liczby odbiorców w realizowanych inicjatywach kulturalnych i przedsięwzięciach artystycznych lub jak największa liczba wydrukowanych egzemplarzy wydawnictwa,
- 2) rozszerzenie oferty kulturalnej Miasta Ostrołęki o nowe działania,
- 3) zdobycie lub poszerzenie wiedzy o tradycjach i historii regionu, lokalnych twórcach i ich dorobku, o dziejach Miasta Ostrołęki i losach jego mieszkańców przez uczestników zadania,
- 4) nabycie nowych umiejętności,
- 5) inicjowanie przedsięwzięć społecznych mających na celu utrwalanie postaw patriotycznych.

Aneks 1. Wykaz obiektów zabytkowych z terenu Ostrołęki objętych ochroną prawną przez wpis do rejestru zabytków województwa mazowieckiego

Lp.	Adres	Nazwa	Nr decyzji	Data decyzji
1.	Położony między rzeką Narwią i ulicami Bogusławskiego i Kopernika oraz między zespołem kościelnym i ulicami Batorego i Pstrowskiego	zespół urbanistyczny Starego Miasta w Ostrołęce	A-440	9 lutego 1977 r.
2.	ul. Wiktora Gomulickiego 1a	zespół sakralny: kościół pw. św. Antoniego i klasztor o.o. Bernardynów wraz z ogrodem i otoczeniem w promieniu 50 m	A-384	8 grudnia 1958 r.
3.	ul. Wiktora Gomulickiego 1a	kościół pw. św. Antoniego	A-384	8 grudnia 1958 r.
4.	ul. Wiktora Gomulickiego 1a	klasztor o.o. Bernardynów	A-384	8 grudnia 1958 r.
5.	Pl. Jana Pawła II	kościół parafialny pw. Nawiedzenia N.M.P. wraz z wyposażeniem wewnątrz i najbliższym otoczeniem w promieniu 50 m	A-388	20 stycznia 1959 r.
6.	Pl. Jana Pawła II	murowana dzwonnica	A-1186	16 maja 2013 r.
7.	Pl. gen. J. Bema 8	dom staromiejski murowany (d. poczta, obecnie budynek Muzeum Kultury Kurpiowskiej)	A-434	4 kwietnia 1974 r.
8.	ul. Bartosza Głowackiego 42	budynek drewniany (dom mieszkalny, obecnie biblioteka)	A-438	2 maja 1977 r.
9.	Pl. gen. J. Bema 9	budynek murowany/kamienica (obecnie Muzeum Kultury Kurpiowskiej)	A-453	28 sierpnia 1979 r.
10.	ul. Kujawska	kaplica cmentarna	A-479	11 grudnia 1981 r.

Lp.	Adres	Nazwa	Nr decyzji	Data decyzji
11.	ul. Szpitalna 2 (d. ul. Szpitalna 33)	dawny szpital powiatowy św. Józefa (obecnie budynek Starostwa Powiatowego)	A-529	24 stycznia 1986 r.
12.	Pl. gen. J. Bema 3	klasycystyczny budynek dawnego Starostwa (obecnie budynek Urzędu Miasta)	A-581	17 listopada 1986 r.
13.	Pl. gen. J. Bema 1	ratusz klasycystyczny	A-582	17 listopada 1986 r.
14.	Al. Wojska Polskiego 44 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 2)	cerkiew prawosławna (obecnie kościół parafialny pw. Św. Wojciecha)	A-583	17 listopada 1986 r.
15.	Al. Wojska Polskiego 44 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 2)	plebania kościoła parafialnego pw. Św. Wojciecha	A-583	17 listopada 1986 r.
16.	Al. Wojska Polskiego 32 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 32)	dom dowódcy pułku, obecnie dom pomocy społecznej	A-585	18 grudnia 1987 r.
17.	Al. Wojska Polskiego 23 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 23)	budynek koszarowy murowany	A-586	18 grudnia 1987 r.
18.	Al. Wojska Polskiego 42 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 42)	budynek murowany (obecnie budynek mieszkalno- administracyjny)	A-587	18 grudnia 1987 r.
19.	ul. Legionowa 15 (d. ul. Armii Czerwonej 15)	budynek koszarowy (obecnie budynek mieszkalny)	A-588	18 grudnia 1987 r.
20.	Al. Wojska Polskiego 21 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 5)	budynek koszarowy (obecnie budynek administracyjny)	A-589	18 grudnia 1987 r.
21.	Al. Wojska Polskiego 21 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 6)	budynek koszarowy (obecnie budynek administracyjny)	A-590	18 grudnia 1987 r.
22.	Płn.-zach. narożnik skrzyżowania ulic Stacha Konwy i Warszawskiej	fortyfikacje ziemne „Forty Bema” wraz z drogą rokadową fortu	A-602	23 lipca 1991 r.
23.	Płn.-zach. narożnik skrzyżowania ulic Stacha Konwy i Warszawskiej	pomnik-mauzoleum	A-602	23 lipca 1991 r.
24.	ul. gen. Tadeusza Kościuszki 8	budynek mieszkalny	A-606	4 maja 1993 r.
25.	Pl. gen. J. Bema 4	budynek murowany (obecnie budynek Urzędu Miasta Ostrołęki)	A-612	12 września 1994 r.
26.	ul. Szwedzka 2	budynek plebanii	A-613	3 stycznia 1995 r.
27.	Al. Wojska Polskiego 21 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 21)	budynek koszarowy – elewacje zewnętrzne i gabaryt (obecnie budynek administracyjny)	A-622	12 stycznia 1998 r.
28.	ul. Kujawska	stara część cmentarza parafialnego rzymsko- katolickiego	A-560	30 stycznia 1986 r.
29.	ul. Łomżyńska 26 (d. Teodorowo 26, gm. Rzekuń)	dwór drewniany	A-454	22 sierpnia 1979 r.
30.	ul. Mazowiecka 6	budynek elektrowni (obecnie budynek administracyjny)	A-1613	13 listopada 2020 r.

Lp.	Adres	Nazwa	Nr decyzji	Data decyzji
31.	Pl. gen. J. Bema 14	kamienica (obecnie Galeria Ostrołęka)	A-1563	25 lutego 2020 r.
32.	ul. Wiktora Gomulickiego 20	kamienica	A-1635	23 marca 2021 r.
33.	Lewy brzeg Narwi na wprost ujścia rzeki Omulew	grodzisko wczesnośredniowieczne wraz z podgrodzem	36/152	19 stycznia 1955 r.
34.	Między rzeką Narwią i ulicami Bogusławskiego i Kopernika oraz między ulicami Mostową – Leszczyńskiego i ulicami Batorego i Pstrowskiego	nawarstwienia kulturowe Starego Miasta w Ostrołęce	A-320	4 sierpnia 1992 r.

Aneks 2. Wykaz obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków miasta Ostrołęki

Lp.	Adres	Nazwa	Nr decyzji	Data decyzji
1.	Położony między rzeką Narwią i ul. Bogusławskiego– Kopernika oraz między zespołem kościelnym i ul. Batorego – Pstrowskiego	zespół urbanistyczny Starego Miasta w Ostrołęce	A-440	9 lutego 1977 r.
2.	ul. Wiktora Gomulickiego 1a	zespół sakralny: kościół pw. św. Antoniego i klasztor o.o. Bernardynów wraz z ogrodem i otoczeniem w promieniu 50 m	A-384	8 grudnia 1958 r.
3.	ul. Wiktora Gomulickiego 1a	kościół pw. św. Antoniego	A-384	8 grudnia 1958 r.
4.	ul. Wiktora Gomulickiego 1a	klasztor o.o. Bernardynów	A-384	8 grudnia 1958 r.
5.	Pl. Jana Pawła II	kościół parafialny pw. Nawiedzenia N.M.P. wraz z wyposażeniem wewnątrz i najbliższym otoczeniem w promieniu 50 m	A-388	20 stycznia 1959 r.
6.	Pl. Jana Pawła II	murowana dzwonnica	A-1186	16 maja 2013 r.
7.	Pl. gen. J. Bema 8	dom staromiejski murowany (d. poczta, obecnie budynek Muzeum Kultury Kurpiowskiej)	A-434	4 kwietnia 1974 r.
8.	ul. Bartosza Głowackiego 42	budynek drewniany (dom mieszkalny, obecnie biblioteka)	A-438	2 maja 1977 r.
9.	Pl. gen. J. Bema 9	budynek murowany/kamienica (obecnie Muzeum Kultury Kurpiowskiej)	A-453	28 sierpnia 1979 r.
10.	ul. Kujawska	kaplica cmentarna	A-479	11 grudnia 1981 r.
11.	ul. Szpitalna 2(d. ul. Szpitalna 33)	szpital powiatowy św. Józefa (obecnie budynek Starostwa Powiatowego)	A-529	24 stycznia 1986 r.
12.	Pl. gen. J. Bema 3	budynek starostwa (obecnie budynek Urzędu Miasta)	A-581	17 listopada 1986 r.

Lp.	Adres	Nazwa	Nr decyzji	Data decyzji
13.	Pl. gen. J. Bema 1	ratusz	A-582	17 listopada 1986 r.
14.	Al. Wojska Polskiego 44 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 2)	cerkiew prawosławna (obecnie kościół parafialny pw. św. Wojciecha)	A-583	17 listopada 1986 r.
15.	Al. Wojska Polskiego 44 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 2)	plebania kościoła parafialnego pw. św. Wojciecha	A-583	17 listopada 1986 r.
16.	Al. Wojska Polskiego 32 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 32)	dom dowódcy pułku, obecnie dom pomocy społecznej	A-585	18 grudnia 1987 r.
17.	Al. Wojska Polskiego 23 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 23)	budynek koszarowy murowany	A-586	18 grudnia 1987 r.
18.	Al. Wojska Polskiego 42 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 42)	budynek murowany (obecnie budynek mieszkalno- administracyjny)	A-587	18 grudnia 1987 r.
19.	ul. Legionowa 15 (d. ul. Armii Czerwonej 15)	budynek koszarowy (obecnie budynek mieszkalny)	A-588	18 grudnia 1987 r.
20.	Al. Wojska Polskiego 21 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 5)	budynek koszarowy (obecnie budynek administracyjny)	A-589	18 grudnia 1987 r.
21.	Al. Wojska Polskiego 21 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 6)	budynek koszarowy (obecnie budynek administracyjny)	A-590	18 grudnia 1987 r.
22.	Płn.-zach. narożnik skrzyżowania ulic Stacha Konwy i Warszawskiej	fortyfikacje ziemne „Forty Bema” wraz z drogą rokadową fortu	A-602	23 lipca 1991 r.
23.	Płn.-zach. narożnik skrzyżowania ulic Stacha Konwy i Warszawskiej	pomnik-mauzoleum	A-602	23 lipca 1991 r.
24.	ul. gen. Tadeusza Kościuszki 8	budynek mieszkalny	A-606	4 maja 1993 r.
25.	Pl. gen. J. Bema 4	budynek murowany (obecnie budynek Urzędu Miasta Ostrołęki)	A-612	12 września 1994 r.
26.	ul. Szwedzka 2	budynek plebanii	A-613	3 stycznia 1995 r.
27.	Al. Wojska Polskiego 21 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 21)	budynek koszarowy – elewacje zewnątrzne i gabaryt (obecnie budynek administracyjny)	A-622	12 stycznia 1998 r.
28.	ul. Kujawska	stara część cmentarza parafialnego rzymsko-katolickiego	A-560	30 stycznia 1986 r.
29.	ul. Łomżyńska 26 (d. Teodorowo 26, gm. Rzekuń)	dwór drewniany	A-454	22 sierpnia 1979 r.
30.	ul. Mazowiecka 6	budynek elektrowni (obecnie budynek administracyjny)	A-1613	13 listopada 2020 r.
31.	Pl. gen. J. Bema 14	kamienica (obecnie Galeria Ostrołęka)	A-1563	25 lutego 2020 r.
32.	ul. Wiktora Gomulickiego 20	kamienica	A-1635	23 marca 2021 r.
33.	Lewy brzeg Narwi na wprost ujścia rzeki Omulew	grodzisko wczesnośredniowieczne wraz z podgrodzem	36/152	19 stycznia 1955 r.
34.	Między rzeką Narwią i ul. Bogusławskiego – ul. Kopernika oraz między ul. Mostową – ul. Leszczyńskiego i ul. Batorego – ul. Pstrowskiego	nawarstwienia kulturowe Starego Miasta w Ostrołęce	A-320	4 sierpnia 1992 r.

Lp.	Adres	Nazwa	Nr decyzji	Data decyzji
35.	Al. Wojska Polskiego 19 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 17)	magazyn	---	---
36.	Al. Wojska Polskiego 24 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 24)	dom dowódcy pułku w zespole koszar (obecnie budynek mieszkalny)	---	---
37.	Al. Wojska Polskiego 32a (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 32a)	dom mieszkalny (obecnie budynek gospodarczy)	---	---
38.	Al. Wojska Polskiego 40 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 40)	dom mieszkalny - dom lekarza pułkowego w zespole koszar	---	---
39.	Al. Wojska Polskiego 40 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 40)	komórka – budynek przy domu lekarza pułkowego w zespole koszar (obecnie budynek gospodarczy)	---	---
40.	ul. Legionowa 17a (d. ul. Armii Czerwonej 15a)	pralnia, stajnie (obecnie budynek przedszkola)	---	---
41.	ul. Czwartaków 6 (d. ul. Batalionu Czwartaków 6)	budynek orkiestry w zespole koszar (obecnie dom mieszkalny)	---	---
42.	ul. Czwartaków 8 (d. ul. Batalionu Czwartaków 8)	budynek łaźni w zespole koszar (obecnie dom mieszkalny)	---	---
43.	ul. Bartosza Głowackiego 37	dom mieszkalny/kamienica (obecnie budynek mieszkalno- usługowy)	---	---
44.	ul. Bartosza Głowackiego 39	kamienica (obecnie budynek mieszkalno-usługowy)	---	---
45.	ul. Farna 1	kamienica staromiejska	---	---
46.	ul. Farna 3	kamienica staromiejska	---	---
47.	ul. Farna 5	kamienica staromiejska	---	---
48.	ul. Wiktora Gomulickiego 1	kamienica	---	---
49.	ul. Króla Stanisława Leszczyńskiego 10	drewniany budynek mieszkalny	---	---
50.	ul. Wiktora Gomulickiego 2	budynek biurowy, dawniej mieszkalny	---	---
51.	ul. Wiktora Gomulickiego 8	budynek mieszkalny	---	---
52.	ul. Wiktora Gomulickiego 10	budynek mieszkalny	---	---
53.	ul. Jana Kilińskiego 39	budynek biurowo-handlowy	---	---
54.	ul. Stefana Żeromskiego	wieża ciśnień	---	---
55.	ul. Stefana Żeromskiego	budynek PKP magazynowo- biurowy	---	---
56.	ul. Stefana Żeromskiego	budynek PKP biurowo-socjalny	---	---
57.	ul. Stefana Żeromskiego 82	dom murowany	---	---
58.	ul. Kolejowa 65	dom mieszkalny drewniany	---	---
59.	ul. gen. Tadeusza Kościuszki 17	budynek biurowo-handlowy	---	---
60.	ul. Łęczysk 8	dom mieszkalny	---	---
61.	Pl. Dworcowy 2	budynek mieszkalny	---	---
62.	Pl. 1 maja 2	dom mieszkalny	---	---
63.	ul. Juliusza Słowackiego 43	dom mieszkalny	---	---
64.	ul. Romualda Traugutta 1	budynek gimnazjum męskiego Króla Stanisława Leszczyńskiego (obecnie I LO im. gen. J. Bema)	---	---

Lp.	Adres	Nazwa	Nr decyzji	Data decyzji
65.	ul. Romualda Traugutta 9	dom mieszkalny (obecnie Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy)	---	---
66.	ul. Romualda Traugutta 19	zespół aresztu śledczego (obecnie Muzeum Żołnierzy Wyklętych)	---	---
67.	ul. Romualda Traugutta 19	budynek główny w zespole aresztu śledczego (obecnie Muzeum Żołnierzy Wyklętych)	---	---
68.	ul. Romualda Traugutta 19	budynek administracyjny A w zespole aresztu śledczego (obecnie Muzeum Żołnierzy Wyklętych)	---	---
69.	ul. Romualda Traugutta 19	budynek administracyjny B w zespole aresztu śledczego (obecnie Muzeum Żołnierzy Wyklętych)	---	---
70.	ul. Romualda Traugutta 19	budynek kotłowni w zespole aresztu śledczego (obecnie Muzeum Żołnierzy Wyklętych)	---	---
71.	ul. Wąska 4	dom murowany	---	---
72.	ul. Parkowa 4/5, 4/6	domy dla urzędników niemieckich (obecnie budynek internatu ZSZ nr 1)	---	---
73.	ul. Łomżyńska 26	park (Wojciechowice)	---	---
74.	Al. Wojska Polskiego (d. ul. I Armii Wojska Polskiego)	cmentarz żołnierzy radzieckich z II wojny światowej (Wojciechowice)	---	---
75.	ul. Poznańska/ ul Korczaka	cmentarz żydowski	---	---
76.	ul. Stanisława Staszica	mogiła „Czwartaków”	---	---
77.	ul. gen. Zygmunta Padlewskiego	cmentarz z I wojny światowej żołnierzy armii niemieckiej i rosyjskiej (Łazek)	---	---
78.	ul. Romualda Traugutta 7	budynek pow. Komitetu PZPR (obecnie Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia im. Z. Noskowskiego)	---	---
79.	ul. Łomżyńska 2	lecznica dla koni (obecnie dom mieszkalny)	---	---
80.	Al. Wojska Polskiego 28 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 28)	koszary (obecnie budynek mieszkalny nieużytkowany)	---	---
81.		AZP 38-71/17 - Osada	---	---
82.		AZP 38-71/20 – Ślad osadniczy	---	---
83.		AZP 38-71/22- Osada	---	---
84.		AZP 38-71/23- Osada	---	---
85.		AZP 38-71/25- Osada i cmentarzysko	---	---
86.		AZP 38-72/14- Obozowisko	---	---
87.		AZP 38-72/15- Obozowisko	---	---
88.		AZP 38-72/18– Ślad osadniczy	---	---
89.		AZP 38-72/19– Ślad osadniczy	---	---
90.		AZP 39-71/1- Obozowisko	---	---
91.		AZP 39-71/3– Ślad osadniczy	---	---
92.		AZP 39-71/4- Osada	---	---
93.		AZP 39-71/5- Osada	---	---

Lp.	Adres	Nazwa	Nr decyzji	Data decyzji
94.		AZP 39-71/13- Osada	---	---
95.		AZP 39-72/22- Osada	---	---
96.		AZP 39-72/23- Osada	---	---
97.		AZP 39-72/24- Osada	---	---
98.	Al. Wojska Polskiego 18 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 18)	dom drewniany	---	---
99.	Al. Wojska Polskiego 36 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 36)	dom murowany	---	---
100.	ul. Farna 7	kamienica staromiejska (obecnie budynek biurowy)	---	---
101.	ul. Farna 9	kamienica staromiejska	---	---
102.	ul. Bartosza Głowackiego 20	dom murowany (obecnie budynek mieszkalno-usługowy)	---	---
103.	ul. Bartosza Głowackiego 35	dom murowany (obecnie budynek mieszkalno-usługowy)	---	---
104.	ul. Jana Kasprowicza 2	dom murowany	---	---
105.	ul. Jana Kilińskiego 22	dom murowany (obecnie budynek mieszkalno- usługowy)	---	---
106.	ul. Jana Kilińskiego 35	dom murowany (obecnie budynek mieszkalno- usługowy)	---	---
107.	ul. Kolejowa 75	dom drewniany	---	---
108.	Pl. gen. J. Bema 2	kamienica (obecnie budynek Urzędu Miasta)	---	---
109.	Pl. gen. J. Bema 5	budynek murowany (obecnie budynek Starostwa Powiatowego)	---	---
110.	Pl. gen. J. Bema 10	dom murowany (obecnie budynek administracyjny)	---	---
111.	Pl. gen. J. Bema 11	dom murowany (obecnie budynek biurowy)	---	---
112.	Pl. gen. J. Bema 12	dom murowany (obecnie budynek biurowy)	---	---
113.	ul. Juliusza Słowackiego 45	dom murowany	---	---
114.	ul. Jana Kilińskiego 37	budynek biurowo-handlowy	---	---
115.	ul. Łęczysk 27	dom murowany	---	---
116.	ul. Łęczysk 29	dom murowany	---	---
117.	ul. Świętokrzyska 2	dom murowany (obecnie budynek Muzeum Kultury Kurpiowskiej)	---	---
118.	Al. Wojska Polskiego 5 (d. ul. I Armii Wojska Polskiego 5)	dom murowany	---	---

Aneks 3. Wykaz stanowisk archeologicznych z terenu Ostrołęki

L.P.	NUMER I FUNKCJA STANOWISKA
1.	AZP 39-71/2 - grodzisko
2.	AZP 38-71/17 - Osada
3.	AZP 38-71/20 – Ślad osadniczy
4.	AZP 38-71/22- Osada
5.	AZP 38-71/23- Osada
6.	AZP 38-71/25- Osada i cmentarzysko
7.	AZP 38-72/14- Obozowisko

8.	AZP 38-72/15- Obozowisko
9.	AZP 38-72/18– Ślad osadniczy
10.	AZP 38-72/19– Ślad osadniczy
11.	AZP 39-71/1- Obozowisko
12.	AZP 39-71/3– Ślad osadniczy
13.	AZP 39-71/4- Osada
14.	AZP 39-71/5- Osada
15.	AZP 39-71/13- Osada
16.	AZP 39-72/22- Osada
17.	AZP 39-72/23- Osada
18.	AZP 39-72/24- Osada

Aneks 4. Wykaz zabytków ruchomych z terenu miasta Ostrołęki

L.P.	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie
1.	kościół i klasztor pobernardyński	ambona	1717 r.
2.	kościół i klasztor pobernardyński	balustrada prezbiterium	poł. XVIII w.
3.	kościół i klasztor pobernardyński	chrzcielnica	2. poł. XIX w.
4.	kościół i klasztor pobernardyński	dalmatyka	XVIII / XIX w.
5.	kościół i klasztor pobernardyński	dalmatyka	XVIII / XIX w.
6.	kościół i klasztor pobernardyński	drzwi	XVIII w.
7.	kościół i klasztor pobernardyński	dzwon	1835 r.
8.	kościół i klasztor pobernardyński	dzwonek prezbiterialny z zawieszeniem przy zakrystii	XVIII w.
9.	kościół i klasztor pobernardyński	epitafium A. Bukowskiego	ok. 1839 r.
10.	kościół i klasztor pobernardyński	epitafium ks. Pędzicha	1920 r.
11.	kościół i klasztor pobernardyński	epitafium Kułakowskiego	1862 r.
12.	kościół i klasztor pobernardyński	feretron – a) św. Bernardyn, b) Objawienie MB świętemu	XVIII w.
13.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk - Chrystus bierze krzyż na ramiona – II stacja	1752 r.
14.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk - Chrystus przed Kajfaszem	1752 r.
15.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk - Chrystus przybity do krzyża – XI stacja	1752 r.
16.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk - cyrenejczyk pomaga nieść krzyż – V stacja	1752 r.
17.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk - drugi upadek – VII stacja	1752 r.
18.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk - Jezus skazany na śmierć – I stacja	1752 r.
19.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk - naigrywanie	1752 r.
20.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk - odarcie z szat – X stacja	1752 r.
21.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk - płaczące niewiasty – VII stacja	1752 r.
22.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk - trzeci upadek – IX stacja	1752 r.
23.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk - Weronika – VI - stacja	1752 r.
24.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk - Chrystus przed Annaszem	1752 r.
25.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk - Chrystus złożony do grobu – XIV stacja	1752 r.
26.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk - Jezus spotyka MB – IV stacja	1752 r.
27.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk – Jezus umiera – XII stacja	1752 r.
28.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk – naigrywanie się	1752 r.
29.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk – naigrywanie się (biczowanie)	1752 r.
30.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk - pierwszy upadek – III stacja	1752 r.
31.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk – pojmanie Chrystusa	1752 r.
32.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk – scena grupowa	1752 r.

L.P.	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie
33.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk – zdjęcie z krzyża	1752 r.
34.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk – zdjęcie z krzyża – XIII stacja	1752 r.
35.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk – złożenie do grobu	1752 r.
36.	kościół i klasztor pobernardyński	fresk – zmartwychwstanie	1752 r.
37.	kościół i klasztor pobernardyński	kafel - fragment	1. poł. XVIII w.
38.	kościół i klasztor pobernardyński	kielich mszalny	ok. 1807 r.
39.	kościół i klasztor pobernardyński	kielich mszalny	1927 r.
40.	kościół i klasztor pobernardyński	kielich mszalny	1663 r.
41.	kościół i klasztor pobernardyński	kłódka	XIX w.
42.	kościół i klasztor pobernardyński	konfesjonał – 1 szt.	p. XVIII w.
43.	kościół i klasztor pobernardyński	konfesjonał – 3 szt.	p. XVIII w.
44.	kościół i klasztor pobernardyński	kropielnica	XVIII w.
45.	kościół i klasztor pobernardyński	kropielnica	4 ćw. XVIII w.
46.	kościół i klasztor pobernardyński	krucyfiks z epitafium Bukowskiego	1. poł. XIX w.
47.	kościół i klasztor pobernardyński	krzyż ołtarzowy	XIX w.
48.	kościół i klasztor pobernardyński	krzyż ołtarzowy	XVIII / XIX w.
49.	kościół i klasztor pobernardyński	krzyż procesyjny	1866 r.
50.	kościół i klasztor pobernardyński	lichtarz ołtarzowy – 2 szt.	XVIII / XIX w.
51.	kościół i klasztor pobernardyński	ławki – 2 szt.	XVIII w.
52.	kościół i klasztor pobernardyński	monety – 2 szt.	1664, 1666 r.
53.	kościół i klasztor pobernardyński	monstrancja	k. XVIII w.
54.	kościół i klasztor pobernardyński	mszał franciszkański	1774 r.
55.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – Adoracja MB	1. ćw. XVIII w.
56.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – Chrystus Ukrzyżowany – z ołtarza bocznego w I kaplicy, z prawej strony nawy głównej	2 ćw. XVIII w.
57.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – Matka Boska Apokaliptyczna z koszulką - z ołtarza bocznego lewa strona tęczy – przyp. W. Żebrowskiemu	1763 r. / 1836 r. - koszulka
58.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – nn święty na misji	XVIII/XIX w.
59.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – św. Antoni	ok. 1693 r.
60.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – Św. Antoniego	ok. 1693 r.
61.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – Św. Apolonia - z ołtarza bocznego prawa strona tęczy	3 ćw. XVIII w.
62.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – św. Barbara	XVIII w.
63.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – św. Berenardyn	1. ćw. XX w.
64.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – św. Bernardyn	1. ćw. XX w.
65.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – św. Bernardyn	1. ćw. XX w.
66.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – św. Bernardyn	I ćw. XX w.
67.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – św. Bernardyn	1. ćw. XX w.
68.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – św. Bernardyn	1. ćw. XX w.
69.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – św. Bernardyn	1. ćw. XX w.
70.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – św. Bernardyn i dzieciątko Jezus	k. XVIII w.
71.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – Św. Hieronim	k. XVIII w.
72.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – św. Jan Kapista	1. ćw. XX w.
73.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – Św. Józef z Dzieciątkiem - z ołtarza bocznego w I kaplicy, z lewej strony nawy głównej	poł. XIX w.
74.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – św. Roch	poł. XVIII w.
75.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – Św. Tekla - z ołtarza bocznego lewa strona tęczy	3. ćw. XVIII w.

L.P.	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie
76.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz – Trójca Święta	3. ćw. XVIII w.
77.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – Biczowanie - VI	poł. XIX w.
78.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – Chrystus przed Piłatem - III	poł. XIX w.
79.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – Cierniem ukoronowanie - VII	poł. XIX w.
80.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – Ecce Homo - VIII	poł. XIX w.
81.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – Jezus bierze krzyż na ramiona - IX	poł. XIX w.
82.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – modlitwa w Ogrójcu –I	poł. XIX w.
83.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – niesienie krzyża - X	poł. XIX w.
84.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – obmycie ciała - XXI	poł. XIX w.
85.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – odarcie z szat - XVII	poł. XIX w.
86.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – Piłat umywa ręce - IV	poł. XIX w.
87.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – pocałunek Judasza - II	poł. XIX w.
88.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – podniesienie krzyża - XIX	poł. XIX w.
89.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – Policzek wymierzony Chrystusowi - V	poł. XIX w.
90.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – przybicie do krzyża - XVIII	poł. XIX w.
91.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – spotkanie z Matką - XII	poł. XIX w.
92.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – symbol krzyża - XXIII	poł. XIX w.
93.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – Szymon Cyrenejczyk - XIII	poł. XIX w.
94.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – upadek pod krzyżem - XI	poł. XIX w.
95.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – upadek pod krzyżem - XV	poł. XIX w.
96.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – upadek pod krzyżem -XVI	poł. XIX w.
97.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – Weronika - XIV	poł. XIX w.
98.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – zdjęcie z krzyża - XX	poł. XIX w.
99.	kościół i klasztor pobernardyński	obraz pasyjny – złożenie do grobu - XXII	poł. XIX w.
100.	kościół i klasztor pobernardyński	ogniwo pasa	poł. XVIII w.
101.	kościół i klasztor pobernardyński	ołtarz boczny – I kaplica, lewa strona nawy głównej – św. Józefa	1768 r.
102.	kościół i klasztor pobernardyński	ołtarz boczny – I kaplica, prawa strona nawy głównej - Ukrzyżowania	ok. poł. XVIII w.
103.	kościół i klasztor pobernardyński	ołtarz boczny – II kaplica, prawa strona nawy głównej MB Bolesnej	3. ćw. XVIII w
104.	kościół i klasztor pobernardyński	ołtarz boczny – II kaplica, strona lewa nawy głównej	1924 r.
105.	kościół i klasztor pobernardyński	ołtarz boczny – lewe ramię transeptu - Św. Anna	ok. 1719 r.
106.	kościół i klasztor pobernardyński	ołtarz boczny – prawe ramię transeptu	ok. 1719 r.
107.	kościół i klasztor pobernardyński	ołtarz boczny – przy tarczy str. lewa	1760r. i k. XX w.
108.	kościół i klasztor pobernardyński	ołtarz boczny - przy tarczy str. prawa	1760r. i k. XX w.
109.	kościół i klasztor pobernardyński	pacyfikał	2. poł. XIX w.
110.	kościół i klasztor pobernardyński	plakietka	p. XVIII w.
111.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – Afryka - XXVII	1762-1765 r.

L.P.	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie
112.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – Ameryka - XXIV	1762-1765 r.
113.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – anioł grający na trąbce	1762-1765 r.
114.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – anioł grający na mandolinie	1762-1765 r.
115.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – anioł grający na skrzypcach	1762-1765 r.
116.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – anioł grający na wiolonczeli	1762-1765 r.
117.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – Azja - XXVI	1762-1765 r.
118.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – Chwała św. Antoniego - X	1762-1765 r.
119.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – cnoty kardynalne - XXII	1762-1765 r.
120.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – Cud uzdrowienia nogi - III	1762-1765 r.
121.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – Cud z osłem - V	1762-1765 r.
122.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – dwie uskrzydłone główki aniołów	1762-1765 r.
123.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – emblemat – Caelos metitur... - XVII	1762-1765 r.
124.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – emblemat latarni morskiej - XI	1762-1765 r.
125.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – emblemat Lucet et orant - XVI	1762-1765 r.
126.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – Europa - XXV	1762-1765 r.
127.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – frg. Duch Święty - X	1762-1765 r.
128.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – frg. Madonna - X	1762-1765 r.
129.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – iluzjonistyczna płycizna z girlandą	1762-1765 r.
130.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – Jesień - XXXI	1762-1765 r.
131.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – Justitia - XX	1762-1765 r.
132.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – lato - XXX	1762-1765 r.
133.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – lico łuku tęczowego - I	1762-1765 r.
134.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – Miłość - XXXII	1762-1765 r.
135.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – Nadzieja - XXXIV	1762-1765 r.
136.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – nagrobek - XXXVIII	1762-1765 r.
137.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – Niewinność - XXXV	1762-1765 r.
138.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – non soli mihi laborat - LV	1762-1765 r.
139.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż - XXXVI	1762-1765 r.
140.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż - XXXVII	1762-1765 r.
141.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż samb. Appropinquat - XVIII	1762-1765 r.
142.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż samb. Comedite - XIX	1762-1765 r.
143.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż samb. Pertransivit beneficiendo - XIV	1762-1765 r.
144.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż symb. Omnibus Omina - XIII	1762-1765 r.
145.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż symboliczny - L	1762-1765 r.
146.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż symboliczny - LI	1762-1765 r.
147.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż symboliczny - LIII	1762-1765 r.
148.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż symboliczny - LIV	1762-1765 r.
149.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż symboliczny - LIX	1762-1765 r.
150.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż symboliczny - LVII	1762-1765 r.
151.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż symboliczny - LXI	1762-1765 r.

L.P.	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie
152.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż symboliczny – XLII	1762-1765 r.
153.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż symboliczny - XLIII	1762-1765 r.
154.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż symboliczny - XLVII	1762-1765 r.
155.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż symboliczny - XLVIII	1762-1765 r.
156.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż symboliczny – z aniołkiem - LX	1762-1765 r.
157.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż symboliczny z drzewami (LXIII)	1762-1765 r.
158.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż symboliczny z łabędziami – XLVI	1762-1765 r.
159.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pejzaż symboliczny z drzewem - LXII	1762-1765 r.
160.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – pilastry nawy głównej	1762-1765 r.
161.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – podniebienie łuku tęczowego - I	1762-1765 r.
162.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – prudentia – XXIII	1762-1765 r.
163.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – przyłucze arkady kaplicy bocznej	1762-1765 r.
164.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – przyłucze arkady kaplicy bocznej	1762-1765 r.
165.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – przyłucze arkady kaplicy bocznej	1762-1765 r.
166.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – przyłucze arkady kaplicy bocznej	1762-1765 r.
167.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – putto z kagankiem	1762-1765 r.
168.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – putto z łuczywem	1762-1765 r.
169.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – putto z otwartą książką	1762-1765 r.
170.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – putto z wawrzynem	1762-1765 r.
171.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – putto z wawrzynem	1762-1765 r.
172.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – putto z wianuszkami	1762-1765 r.
173.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – Spowiedź u św. Antoniego – VII	1762-1765 r.
174.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – struktura fantastyczna – XXXIX	1762-1765 r.
175.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – św. Antoni na ambonie - IX	1762-1765 r.
176.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – św. Antoni otrzymuje godność lektora - VIII	1762-1765 r.
177.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – św. Antoni w otoczeniu kalek i trędowatych - II	1762-1765 r.
178.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – tablica – fundacyjna – XXXVIII (część)	1762-1765 r.
179.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – uskrzydłona główka aniołka	1762-1765 r.
180.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – Wiara - XXXIII	1762-1765 r.
181.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – wiosna - XXVIII	1762-1765 r.
182.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia - XXI	1762-1765 r.
183.	kościół i klasztor pobernardyński	polichromia – zima- XXIX	1762-1765 r.
184.	kościół i klasztor pobernardyński	półeczka w formie rocailla - z ołtarza bocznego w I kaplicy, z prawej strony nawy głównej	2. ćw. XVIII w.
185.	kościół i klasztor pobernardyński	rama z obrazu św. Antoniego	poł. XVIII w.
186.	kościół i klasztor pobernardyński	relikwiarz	XVIII / XIX w.

L.P.	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie
187.	kościół i klasztor pobernardyński	ryngraf konfederacki	ok. 1770 r.
188.	kościół i klasztor pobernardyński	ryngraf konfederacki	ok. 1770 r.
189.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – Aaron - z ołtarza bocznego w I kaplicy, z lewej strony nawy głównej	1768 r.
190.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – biskup – z ołtarza bocznego prawa strona tęczy	1760 r.
191.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – Bóg Ojciec – zwieńczenie ołtarza bocznego w II kaplicy, z prawej strony nawy głównej	ok. 1720 r.
192.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – Chrystus Ukrzyżowany	XVIII w.
193.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – Chrystus Ukrzyżowany	poł. XVIII w.
194.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – Jan Chrzciciel - z ołtarza bocznego w II kaplicy, z lewej strony nawy głównej	ok. 1720 r.
195.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – Konstantyn - z ołtarza bocznego w I kaplicy, z prawej strony nawy głównej	2. ćw. XVIII w.
196.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – król Dawid - z ołtarza bocznego w I kaplicy, z lewej strony nawy głównej	1768 r.
197.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – Matka Boska	XVIII w.
198.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – Michał Archanioł ze zwieńczenia ołtarza bocznego z prawego ramienia transeptu	ok. 1719 r.
199.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – nieznanej świętej z ołtarza bocznego z lewego ramienia transeptu	ok. 1720 r.
200.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – nieznany święty - z ołtarza bocznego w II kaplicy, z prawej strony nawy głównej	ok. 1720 r.
201.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – nieznany święty - z ołtarza bocznego w II kaplicy, z prawej strony nawy głównej	ok. 1720 r.
202.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – nieznany święty - z ołtarza bocznego z prawego ramienia transeptu	ok. 1719 r.
203.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – nieznany święty na zwieńczeniu ambony	3. ćw. XVIII w.
204.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – Pieta - z ołtarza bocznego w II kaplicy, z prawej strony nawy głównej	3. ćw. XVIII w.
205.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – stylizowane wazony – 2 szt.	XVIII w.
206.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – Św. Helena - z ołtarza bocznego w I kaplicy, z prawej strony nawy głównej	2. ćw. XVIII w.
207.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – św. Jakub - z ołtarza bocznego w II kaplicy, z lewej strony nawy głównej	ok. 1720 r.
208.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – Św. Jan Chrzciciel z ołtarza bocznego z lewego ramienia transeptu	ok. 1720 r.
209.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – Św. Jan Nepomucen - z ołtarza bocznego z prawego ramienia transeptu	ok. 1719 r.
210.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – św. Józef	XVIII w.
211.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – zakonnik bernardyński – z ołtarza bocznego lewa strona tęczy	1760 r.
212.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – zakonnik bernardyński – z ołtarza bocznego lewa strona tęczy	1760 r.

L.P.	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie
213.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – zakonnik bernardyński – z ołtarza bocznego lewa strona tęczy	1760 r.
214.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – zakonnik bernardyński – z ołtarza bocznego lewa strona tęczy	1760 r.
215.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – zakonnik bernardyński – z ołtarza bocznego prawa strona tęczy	1760 r.
216.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – zakonnik bernardyński – z ołtarza bocznego prawa strona tęczy	1760 r.
217.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba – zakonnik bernardyński – z ołtarza bocznego prawa strona tęczy	1760 r.
218.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba anioł na postumencie – cz. d. ołtarza głównego	XVIII w.
219.	kościół i klasztor pobernardyński	rzeźba anioł na postumencie – cz. d. ołtarza głównego	XVIII w.
220.	kościół i klasztor pobernardyński	taca na ampułki	ok. 1908 r.
221.	kościół i klasztor pobernardyński	zamek (1 szt.), zatrask (1szt.), okucia zawiasowe (7szt.) – drzwi na krużganek przy el. frontowej kościoła	XVIII / XIX w.
222.	kościół i klasztor pobernardyński	zamek do drzwi głównych z ulicy na teren krużganka	2. poł. XVIII w.
223.	kościół i klasztor pobernardyński	zamek drzwiowy	XVIII w.
224.	kościół i klasztor pobernardyński	zamek drzwiowy z prezbiterium do zakrystii	XVIII w.
225.	kościół i klasztor pobernardyński	zamek i zawiasy drzwi do pomieszczeń po lewej stronie prezbiterium – 1 (zamek), 4 (zawiasy)	XVIII w.
226.	kościół i klasztor pobernardyński	zwieńczenie ołtarza bocznego	ok. 1719 r.
227.	kościół i klasztor pobernardyński	zwieńczenie z ołtarza bocznego z lewego ramienia transeptu	ok. 1719 r.
228.	wyposażenie kościoła farnego	ambona	2. poł. XVIII w.
229.	wyposażenie kościoła farnego	ambona - elementy dekoracyjne	2. poł. XVIII w.
230.	wyposażenie kościoła farnego	bęben do dzwonek	1. poł. XIX w.
231.	wyposażenie kościoła farnego	chrzcielnica	1990 r.
232.	teren cmentarza przykościelnego (fara)	figura Matki Boskiej Niepokalanej	1863 r.
233.	wyposażenie kościoła farnego	kielich	p. XVIII w.
234.	wyposażenie kościoła farnego	konsolka pod kwiat	1. poł. XIX w.
235.	wyposażenie kościoła farnego	krucyfiks	2. poł. XVIII w.
236.	wyposażenie kościoła farnego	krzyż procesyjny	2. poł. XIX w.
237.	wyposażenie kościoła farnego	lichtarz	XVIII/XIX w.
238.	wyposażenie kościoła farnego	lichtarz - 2 szt.	1. poł. XIX w.
239.	wyposażenie kościoła farnego	lichtarz – 4 szt. - Norblin	1. poł. XIX w.
240.	wyposażenie kościoła farnego	lichtarz – 6 szt.	p. XIX w.
241.	wyposażenie kościoła farnego	obraz – Matka Boska Nieustającej Pomocy z ołtarza bocznego	
242.	wyposażenie kościoła farnego	obraz – Nawiedzenie	
243.	wyposażenie kościoła farnego	obraz – Przemienienie	k. XIX w.
244.	wyposażenie kościoła farnego	obraz – stylizowana ikona – Przemienienie na Górze Tabor	2. poł. XIX w.
245.	wyposażenie kościoła farnego	obraz – stylizowana ikona – Św. Michał	2. poł. XIX w.
246.	wyposażenie kościoła farnego	obraz – stylizowana ikona – Św. NN błogosławiący	2. poł. XIX w.

L.P.	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie
247.	wyposażenie kościoła farnego	obraz – stylizowana ikona – Św. Piotr	2. poł. XIX w.
248.	wyposażenie kościoła farnego	obraz – stylizowana ikona – Św. Teodor	2. poł. XIX w.
249.	wyposażenie kościoła farnego	obraz – Św. Dominik z ołtarza bocznego (Matka Boska Różańcowa) – J. Murzynowski	1890 r.
250.	wyposażenie kościoła farnego	obraz – Św. Józef z Dzieciątkiem – A. Głębocki	1892 r.
251.	wyposażenie kościoła farnego	obraz – Św. Trójca	2. poł. XVIII w.
252.	wyposażenie kościoła farnego	obraz – Św. Walenty	XVIII/XIX w.
253.	wyposażenie kościoła farnego	obraz- Św. Barbara	XVIII w.
254.	wyposażenie kościoła farnego	obraz Św. Św. Mikołaj	poł. XIX w.
255.	wyposażenie kościoła farnego	ołtarz boczny	2. poł. XIX w.
256.	wyposażenie kościoła farnego	ołtarz boczny	XVIII w.
257.	wyposażenie kościoła farnego	ołtarz główny	k. XVIII w.
258.	wyposażenie kościoła farnego	ołtarz mensa z ołtarza św. Dominika	2. poł. XIX w.
259.	wyposażenie kościoła farnego	ornat biały	XVIII w.
260.	wyposażenie kościoła farnego	płaskorzeźba ostatnia wieczerza – mensa ołtarza głównego	1911 r.
261.	wyposażenie kościoła farnego	relikwiarz	1. poł. XVIII i 2. poł. XIX w.
262.	wyposażenie kościoła farnego	relikiarz	k. XVIII w.
263.	wyposażenie kościoła farnego	retabulum ołtarzowe ołtarza św. Dominika	II poł. XIX w.
264.	wyposażenie kościoła farnego	rzeźba – Chrystus Ukrzyżowany	XVII w.
265.	wyposażenie kościoła farnego	rzeźba – król Dawid	k. XIX w.
266.	wyposażenie kościoła farnego	rzeźba – Św. Dominik (Szymon Stock)	3. ćw. XVIII w.
267.	wyposażenie kościoła farnego	rzeźba – Św. Teresa	3. ćw. XVIII w.
268.	wyposażenie kościoła farnego	rzeźba Św. Piotra	poł. XVIII w.
269.	wyposażenie kościoła farnego	rzeźby Św. Andrzej i Św. Jan Damasceński	poł. XVIII w.
270.	wyposażenie kościoła farnego	rzeźby św. Piotra i Pawła z ołtarza głównego	2. poł. XVIII w.
271.	wyposażenie kościoła farnego	stacje drogi krzyżowej	1911 r.
272.	wyposażenie kościoła farnego	sukienki drewniane	3. ćw. XIX w.
273.	wyposażenie kościoła farnego	świecznik (5+4) - Fraget	poł. XIX w.
274.	wyposażenie kościoła farnego	świecznik drewniany – 2 szt.	XVIII w.
275.	wyposażenie kościoła farnego	świecznik paschalny	2. poł. XIX w.
276.	wyposażenie kościoła farnego	tabernakulum z ołtarza św. Dominika	2. poł. XIX w.
277.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	krzyż nagrobny z ogrodzeniem (Jan Franciszek Kochanowski)	1860 r.
278.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	nagrobek – Marianny Radzikowskiej	1910 r.
279.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	nagrobek – Marii Kruszyńskiej	1911 r.
280.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	nagrobek (Anna ze Skowrońskich Jakacka)	1906 r.
281.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	nagrobek (rodziny Apanowiczów)	1930 r.
282.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	nagrobek „Cichym Bohaterom”	ok. 1930 r.
283.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	nagrobek Antoniego (Spiro)	1889 r.
284.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	nagrobek Berty i Karola Walc	1910 r.
285.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	nagrobek Jakuba Wronczyńskiego	1849 r.
286.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	nagrobek ks. Józefa Stalmacha	1899 r.
287.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	nagrobek Lucjana Majewskiego	1920 r.
288.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	nagrobek Marii z Cholewickich Chodkowskiej	1910 r.

L.P.	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie
289.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	nagrobek nn I	p. XX w.
290.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	nagrobek nn II	k. XIX w.
291.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	nagrobek nn IV	k. XIX w.
292.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	nagrobek Tytusa Jedlińskiego	1908 r.
293.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	nagrobek Władysława Burzyckiego i Władzia Włodzimierza Nowińskiego	1934 r.
294.	nagrobki na cmentarzu parafialnym	ogrodzenie nagrobne (Aleksandra Księżopolska)	1906 r.
295.	Wojciechowice, wyposażenie d. cerkwi ob. kościoła parafialnego	ołtarz główny	1921 r.
296.	Wojciechowice, wyposażenie d. cerkwi ob. kościoła parafialnego	ołtarz boczny - prawy	1921 r.
297.	Wojciechowice, wyposażenie d. cerkwi ob. kościoła parafialnego	ołtarz boczny - lewy	1921 r.
298.	Wojciechowice, wyposażenie d. cerkwi ob. kościoła parafialnego	ambona	lata 30. XX w.
299.	Wojciechowice, wyposażenie d. cerkwi ob. kościoła parafialnego	konfesjonał – 2 szt.	lata 30. XX w.
300.	Wojciechowice, wyposażenie d. cerkwi ob. kościoła parafialnego	żyrandol	lata 30. XX w.
301.	Wojciechowice, wyposażenie d. cerkwi ob. kościoła parafialnego	zegar	

UZASADNIENIE DO UCHWAŁY

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami stanowi zadanie własne gminy zgodnie z przepisami ustawy o samorządzie gminnym. Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840, z późn. zm.) obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami na okres 4 lat spoczywa na wójcie/burmistrzu/prezydencie miasta. Program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, który następnie jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu wójt/burmistrz/prezydent miasta sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się radzie gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Ostrołęki na lata 2023-2026 oparty jest na Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Ostrołęki (przyjętej zarządzeniem Nr 316/2022 Prezydenta Miasta Ostrołęki z dnia 11 października 2022 r.) i uwzględnia m.in. uwarunkowania ochrony zabytków w mieście, działania zwiększające atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych, a także problemy, jakie dotyczą ochrony zabytków oraz możliwości finansowania inwestycji, w celu poprawy stanu zachowania istniejących zabytków.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Ostrołęki na lata 2023-2026 został pozytywnie zaopiniowany przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pismem znak: DO.5120.6.2023 z dnia 30 sierpnia 2023 r.